በኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ

የፌዴራል ዋና ኦዲተር መ/ቤት

በኢትዮጵያ ልማት ባንክ

ትኩረት ለተሰጣቸው የልማት ዘርፎች የብድር አቅርቦትና አጠቃቀምን በተመለከተ የተከናወነ

የክዋኔ ኦዲት ሪፖርት

የኢትዮጵያ ልማት ባንክ
የልማት አጋርዎ!
Development Bank of Ethiopia
Your Development Parthner!

ሚያዝያ 2008 ዓ.ም.

አዲስ አበባ

ማውጫ

መግቢያ 4
ተቋማዊ ዳሰሳ 5
የልማት ባንክ ታሪካዊ አመጣጥ 5
የባንኩ ራዕይ እና ተልዕኮ 7
ራዕይ፡ 7
ተልዕኮ፡ 7
ልማት ባንኩ የተቋቋመባቸው ዓላማዎች..7
የልማት ባንኩ አደረጃጀት፣ የሰው ኃይል እና ፋይናንስ ምንጭ 8
የልማት ባንኩ አደረጃጀት...8
የልማት ባንኩ የፋይናንስ ምንጭ 8
የኦዲቱ አላማ 8
ለኦዲቱ የተመረጠው የኦዲት አካባቢ...9
የኦዲቱ የትኩረት አቅጣጫዎች እና መመዘኛ መስፈርቶች 9
የኦዲቱ ወሰን እና ዘዴ 9
የሥራ ሂደት መግለጫ /PROSESS description/..11
የብድር አገልግሎት ሥራ ሂደት መግለጫ/ CREDIT PROCESS DESCRIPTION /...11
ክፍል ሁለት..14
ግኝቶች..14
የደንበኛ ምልመላ እና መረጣን በተመለከተ /Customer sourcing and Selection function/ 14
ደንበኞች የመለየትና በሚገባ የማወቅ (ተገቢውን ትጋት ማድረግ መቻል ወይም አለመቻላቸውን የመለየት/ ጥናት/ Due Diligence or Know Your Customer Assessments (KYC) / የሚከናወን መሆኑን በተመለከተ...19
የተበዳሪዎችን ብድር ጥያቄ ማመልከቻን መመርመርን በተመለከተ /Checking of Loan Application (Project Cost Components) 21
የብድር ዳግመኛ ድልድል እና ዳግመኛ መደራጀትን በተመለከተ /Reallocation or Rearrangement of loan 25
የፕጀክት ግምገማ ሂደትን በተመለከተ/Project Appraisal Stage of credit services 29
የብድር ማጽደቅ ሂደትን በተመለከተ/Loan Approval Stage of credit services.... 33
የብድር ውል ዝግጅትንና ውል መፈራረምን በተመለከተ/Loan contract preparation and signing..38
የብድር እና የዋስትና ንብረት ማስያዣ ውል ምዝገባን በተመለከተ/Loan and mortgage contract registration 40

የብድር መያዣ(ዋስትና) የሚያዙ ንብረቶች ዋጋ ግምትን እና የመድን ሽፋንን በተመለከተ 42
ብድርን/የተበዳሪ መዋጮ ለመልቀቅ የሚያስፈልጉ ቅድመ ሁኔታዎች መሟላታቸውን ማረጋገጥ እና ብድርን መልቀቅ/Compliance Checks for Loan Disbursement/Equity Utilization and Effecting Disbursements 44
የፕሮጀክቶች ቁጥጥና ክትትልን በተመለከተ/Project Supervision and Follow-up . 47
የባንኩን የብድር ተጋላጭነት ገደብ/ Loan Exposure Limits/ በተመለከተ/ 49
ባንኩ የሚያስተዳድራቸው ብድሮች ምደባ/የብድር ደረጃን/Loan classification/ በተመለከተ 54
ክፍል ሦስት 60
መደምደሚያ 60
ክፍል አራት 66
የማሻሻያ ሃሳብ 66
አባሪ 3 74

መግቢያ

1. መንግስት ንግድና ኢንቨስትመንትን ለማበረታታት የኢንቨስትመንት አዋጅ ቁጥር 15/1984 ከማውጣቱም ባሻገር ተከታታይ ማሻሻያዎችን በማድረግ ተወዳዳሪ የኢንቨስትመንት ፖሊሲ ሃገሪቱ እንዲኖራት ለማስቻል ከፍተኛ ጥረት አድርጓል፡፡ የኢንቨስትመንት አዋጁ የውጭና የውስጥ ባለሀብቶች የሚሰማሩበት ዘርፎች በዝርዝር ከማመላከቱም ባሻገር በተለያዩ ዘርፎች ባለሀብቶች በመሠማራት የካፒታል ክምችት በመፍጠር የሀገሪቱን ዕድገት ማፋጠን የሚያስችሉ እርምጃዎችን ወስዷል፡፡
2. መንግስት በኢንቨስትመንት የሚሰማሩ የውስጥና የውጭ ባለሀብቶችን የሚያበረታታበት ዋና ምክንያት የግሉን የኢኮኖሚ ዘርፍ ለማሳደግ፣ ለዜጎቹ ሰፊ የሥራ ዕድል ለመፍጠር፣ የቴክኖሎጂ ሽግግር ለማምጣት፣ የሥራ አመራር ክህሎትን ለማሳደግ፣ የዕውቀት ሽግግር ለማምጣት፣ የውጭ አገር ካፒታል ለመሳብ ፣ የአገር ውስጥ የካፒታል ክምችትን ለማሳደግ እና የውጭ ምንዛሬ በማፍራት ለሀገሪቱ ዕድገት አስተዋጽኦ እንዲያበረክቱ ለማስቻል ነው፡፡
3. ይህ የሚያመለክተው መንግስት የግሉ ዘርፍ የኢኮኖሚው የጀርባ አጥንት መሆኑን በመገንዘብ በሚደረገው የሀገር ግንባታ የበኩሉን ድርሻ እንዲወጣ የተመቻቸ ከባቢ ለመፍጠር ከፍተኛ ጥረት ማድረጉን ነው፡፡
4. በኢትዮጵያ የኢንቨስትመንት ማበረታቻ የሚሰጥበት ዋና ዓላማ ቀጣይነት ያለው የኢኮኖሚያዊና ማህበራዊ ልማት ኢንዲስፋፋ በማድረግ የኢትዮጵያን ሕዝብ የኑሮ ደረጃ ማሻሻል ሲሆን የሚከተሉት ዝርዝር ዓላማዎች ይኖሩታል፡፡
    - የአገሪቱን የኢኮኖሚ ልማት ማፋጠን፣
    - የአገሪቱን ሰፊ የተፈጥሮ ሀብት ጥቅም ላይ ለማዋልና እንዲለማ ማስቻል፣
    - ምርት፣ ምርታማነትንና አገልግሎትን በማሳደግ የአገር ውስጥ ገበያ እንዲዳብር ማድረግ፣
    - ወጪ ምርቶችና አገልግሎቶች በመጠን፣ በዓይነትና በጥራት በማሳደግ የውጭ ምንዛሬ ክምችትን ማሳደግ፣
    - ከውጭ የሚገቡ ምርቶችን በሀገር ውስጥ ለማምረት ምቹ ሁኔታ በመፍጠር የውጭ ምንዛሬን ማዳን፣
    - በክልሎች መካከል የተመጣጠነ የማህበራዊ እና ምጣኔ ሀብታዊ ዕድገት ማምጣት፣

- ❖ የአገሪቱን ኢኮኖሚ ለማሳደግ በሚደረገው ጥረት ውስጥ የግል ባለሀብት የበኩሉን ድርሻ እንዲወጣ ማስቻል፣
- ❖ ሠፊ የሥራ ዕድል መፍጠር፣
- ❖ የቴክኖሎጂ ሽግግር፣ የቴክኒክ ክህሎት ማሳደግ እና የንግድ ሥራ አመራር ልምድን ለመቀመር፣
- ❖ ከሌሎች አገሮች ጋር ተወዳዳሪ የሆነ የኢንቨስትመንት ድባብ መፍጠር፣
- ❖ ከአገሮች ጋር የኢኮኖሚ ትስስር ማጠናከር፣

የሚሉት ዋና ዋናዎቹ ናቸው፡፡

5. እነዚህን ዓላማዎች ለማሳካት የፌደራል መንግሥትና የክልል መስተዳደሮች የመሠረተ ልማት አውታሮችን መዘርጋት፣ መሬት በዝቅተኛ የሊዝ ክፍያና በነፃ መስጠት፣ የባንክ ብድር ማመቻቸት፣ የታክስና የቀረጥ ነፃ መብት ተጠቃሚ ማድረግ፣ ያለምንም የካፒታል ጣሪያ በኢንቨስትመንት አዋጁ ለግል ባለሃብቶች በተፈቀዱ ዘርፎች ሁሉ ባለሃብቶች እንዲሠማሩ የኢንቨስትመንት ፕሮጀክቶችን ፕሮፋይል በማዘጋጀት ባለሀብቶች በሚደረገው የልማት እንቅስቃሴ ተሳታፊ እንደሆኑ ያልተቆጠበ ጥረት በማድረግ ላይ ናቸው፡፡
6. በኢትዮጵያ ሥራ ላይ ከዋሉት ማበረታቻዎች ውስጥ ለአገሪቱ ማህበራዊና ኤኮኖሚያዊ ፋይዳ ላላቸው ፕሮጀክቶች የብድር አቅርቦት በመስጠት አንዱ ሲሆን ይህ ጥናት የሚያተኩረው በእነዚሁ ዙሪያ ይሆናል፡፡

ተቋማዊ ዳሰሳ

የልማት ባንክ ታሪካዊ አመጣጥ

7. የልማት ባንክ አገልግሎት በኢትዮጵያ ከጀመረ አንድ ምዕተ-ዓመት አሳልፏል፡፡ በሀገሪቱ የመጀመሪያው የሆነው የእርሻና ንግድ ማስፋፊያ የኢትዮጵያ ማኅበር ተቋቁሞ አገልግሎት መስጠት ከጀመረበት ከግንቦት 23 ቀን 1901 ዓ.ም (እ.አ.አ. ግንቦት 31 1909) ጀምሮ እስከ አሁን ድረስ የሀገራችንን አጠቃላይ የኢኮኖሚ ልማት በማገዝ በየወቅቱ የተቋቋሙትና የተዋሃዱት የልማት ባንኮች ከፍተኛ የልማት ተግባር ማከናወናቸው የሚታወቅ ሲሆን፤ ከእነዚህም ማካከል አንዱ የኢትጵያ ልማት ባንክ ነው፡፡
8. የዛሬው የኢትዮጵያ ልማት ባንክ በልማት አጋርነት በተንቀሳቀሰባቸው በእነዚህ አሥር አሥርት ዓመታት ውስጥ ወቅቱ በጠየቀውና ሁኔታው በፈቀደው መሰረት፡-

- ✓ ከ1901 — 1928 ዓ.ም. "የእርሻና የንግድ ማስፋፊያ የኢትዮጵያ ማኅበር"፣
- ✓ ከ1937- 1942 ዓ.ም. "የኢትዮጵያ የእርሻ ባንክ"፣
- ✓ ከ1942 — 1943 ዓ.ም. "የኢትዮጵያ የእርሻና ንግድ ባንክ"፣
- ✓ ከ1943 — 1962 ዓ.ም. "የኢትዮጵያ ልማት ባንክ"፣
- ✓ ከ1962 — 1971 ዓ.ም. "የእርሻና ኢንዱስትሪ ልማት ባንክ አክሲዮን ማኅበር"፣
- ✓ ከ1971 — 1987 ዓ.ም. "የእርሻና ኢንዱስትሪ ልማት ባንክ"፣ እና
- ✓ ከ1987 ዓ.ም. ጀምሮ "የኢትዮጵያ ልማት ባንክ"

9. በሚሉ መጠሪያ ስሞች የተጠራና እንደመጠሪያ ስሞቹም ትኩረት ያደረገ ለአገሪቱ ልዩ ልዩ የኢኮኖሚ ዘርፎች የአጭር፣ የመካከለኛና የረጅም ጊዜ የልማት ብድር አገልግሎትን ሲሰጥ ቆይቷል፡፡
10. ይህ በረዥም ጊዜ የብድር አገልግሎት ዘመኑ ከፍተኛ ልምድ ያካበተው የኢትዮጵያ ልማት ባንክ የአጭር፣ የመካከለኛና የረዥም ጊዜ የልማት ብድሮችን በመስጠት በሀገሪቱ ውስጥ ከተሰማሩ የመንግስት የፋይናንስ ተቋማት መካከል አንዱ ነው፡፡ ባንኩን ከሌሎች የፋይናንስ ተቋሞች ልዩ የሚያደርገው ባህርይ በፕሮጀክት ላይ የተመሰረተ ብድር የመስጠት ልምዱ ነው፡፡
11. የኢትጵያ ልማት ባንክ ባለው የረጅም ዓመታት አገልግሎቱ ኢንቨስትመንት ብድርን በመስጠት የዳበረ ልምድ ያለው ባንክ ነው፡፡ በዓለም አቀፍ ግዴታውም ከውጭ ምንጮች በግልም ሆነ በጋራ ለሀገር ውስጥ ልማት ፕሮግራም የሚመደበውን ገንዘብ ለተጠቃሚዎች/ተበዳሪዎች በማድረስ የብድር መተላለፊያ ዋነኛ ተቋም ለመሆን በቅቷል፡፡
12. ባንኩ በአሁኑ ግዜ በሚኒስትሮች ምክር ቤት ደንብ ቁጥር 83/1995 በተሰጠው ኃላፊነት መሰረት የመንግስትን የትኩረት አቅጣጫ መሰረት በማድረግ ለእርሻ፣ አግሮ ኢንዱስትሪ እና ለመፈብረኪያ(MANUFACTURING) ኢንዱስትሪዎች በተለይም ለውጭ ምንዛሪ ግኝት ለሚረዱ ፕሮጀክቶች የመካከለኛና የረጅም ጊዜ ኢንቨስትመንት ብድር አገልግሎት የመስጠቱን ስራ ዋና ተግባሩ አድርጎ በመንቀሳቀስ ላይ ነው፡፡

የባንኩ ራዕይ እና ተልዕኮ

ራዕይ፡

13. በባንኩ የፋይናንስ ድጋፍ የሚቋቋሙትን ፕሮጀክቶች በሙሉ እ.አ.አ. በ2020 ላይ 100% ውጤታማ ማድረግ፡፡

ተልዕኮ፡

14. የኢትዮጵያ ልማት ባንክ ልዩ የፋይናንስ ተቋም ሲሆን፣ ተልዕኮውም የመንግስት የልማት አቅጣጫን መሰረት በማድረግ አዋጭ ለሆኑ የልማት ፕሮጀክቶች ከሀገር ውስጥና ከውጭ ብድር ገንዘብ በማሰባሰብ የፋይናንስና የቴክኒክ ድጋፍ መስጠት ነው፡፡ ይህንን ተልዕኮውንም ሲወጣ የባንኩን ህልውና በማረጋገጥ ጭምር ነው፡፡
15. ባንኩ ይህ ከፍተኛ ዋጋ ያለው ተልዕኮው እንዲሳካ፣ ለቀጣይ አቅም ግንባታ፣ ለደንበኛ ተኮር አገልግሎትና ለአካባቢ ጥበቃ ከፍተኛ ትኩረት ይሰጣል፡፡

ልማት ባንኩ የተቋቋመባቸው ዓላማዎች

16. የኢትዮጵያ ልማት ባንክ እንደገና የተቋቋመው በሚኒስትሮች ምክር ቤት ደንብ ቁጥር 83/1995 ነው፡፡ የኢትዮጵያ ልማት ባንክ የተቋቋመባቸው ዓላማዎችም፡-
    - ✓ የኢንቨስትመንት እና የአጭር ግዜ ብድርን በአገሪቱ የኢኮኖሚ ልማት ላይ ከፍተኛ አስታጽኦ ላላቸውና ውጤታማ ለሆኑ ፕሮጀክቶች መስጠት፣
    - ✓ ከአገር ውስጥና ከውጭ ምንጭ ለልማት የሚውል ገንዘብ ማሰባሰብ፣
    - ✓ የአደራ ገንዘብ ማስተዳደር፣
    - ✓ የአክሲዮን ድርሻ በመያዝ በኢንቨስትመንት መሳተፍ፣
    - ✓ ለተበዳሪዎቹ የአገር ውስጥና የውጭ ሀገር የባንክ አገልግሎት መስጠት፣
    - ✓ የጊዜ ገደብ ያለው ተቀማጭ ገንዘብ መቀበል፣
    - ✓ ለብድሮችና ለሌሎች መሰል የገንዘብ ግዴታዎች ዋስ መሆን፣
    - ✓ በኢትዮጵያ ውስጥ ወይም ከኢትዮጵያ ውጭ ተከፋይ የሚሆኑ ሐዋላዎች፣ የገንዘብ ሰነዶችና የተስፋ ሰነዶች ማውጣት፣ መቀበል፣ በቅናሽ መውሰድ፣ መግዛትና መሸጥ፣
    - ✓ ቦንድ ማሳተምና መሸጥ፣
    - ✓ እንደ ባለአደራ ወይም እንደ ንብረት ተቀባይና ጠባቂ መስራት፣
    - ✓ የቴክኒክና የሥራ አመራር ምክር አገልግሎት መስጠት፣

- ✓ በአገር ውስጥና በውጭ ባንኮች ሂሳብ መክፈትና ማንቀሳቀስ፣
- ✓ ሌሎች የተለመዱ የልማት ባንክ ስራዎችን ማከናወን

ናቸው፡፡

የልማት ባንኩ አደረጃጀት፣ የሰው ኃይል እና ፋይናንስ ምንጭ

የልማት ባንኩ አደረጃጀት

17. የባንኩ አደረጃጀት በመንግስት የልማት ድርጅት አዋጅ ቁጥር 25/1984 መሰረት ተቆጣጣሪ ኤጀንሲ፤ የሥራ አመራር ቦርድ፤ ፕሬዝዳንትና የባንኩን ሰራተኞች የያዘ ነው፡፡ ልማት ባንኩ በአንድ ፕሬዝዳንት እና በአራት ም/ፕሬዝዳንቶች በሚመራ በአራት ዘርፎች የተዋቀረ ሲሆን፣ ከዋናው መ/ቤት በተጨማሪ በመላው ሀገሪቱ ውስጥ ስትራቴጂካዊ በሆኑ ቦታዎች የተቋቋሙ 5 የሪጅንና 12 የቅርንጫፍ ጽሕፈት ቤቶች እንዲሁም 20 ንዑስ ቅርንጫፍ ጽሕፈት ቤቶች አሉት፡፡ ባንኩ ለደንበኞች የሚሰጠውን አገለግሎት ቀልጣፋ ለማድረግ በቅርቡ ለሁሉም ሪጅኖቹና ቅርንጫፎቹ እስከተወሰነ ደረጃ/ብር 25 ሚሊዮን/ ፕሮጀክቶችን የማጥናት እና ብድር የመስጠት ሥልጣናቸውን ከፍ አድርጓል፡፡
18. ባንኩ በአሁኑ ወቅት በዋና መ/ቤቱ እና በቅርንጫፍ ጽ/ቤቶቹ ያለውን ድርጅታዊ መዋቅር የሚያሳይ አባሪ ተያይዟል፡፡ (አባሪ 1)

የልማት ባንኩ የፋይናንስ ምንጭ

19. ለባንኩ የተፈቀደው ካፒታል ብር 3,000,000,000 /ሶስት ቢሊዮን ብር/ ሲሆን፣ ከዚህም ውስጥ ብር 1.8 ቢሊዮን /አንድ ቢሊዮን ስምንት መቶ ሚሊዮን ብር/ የተከፈለ ካፒታል ነው፡፡
20. የባንኩ በ2007 በጀት ዓመት ሁለተኛው ሩብ ዓመት የገቢ እና ወጪ ዕቅድና ክንውንን የሚያሳይ የሂሳብ መግለጫ ዝርዝር በአባሪ ተያይዟል፡፡

የኦዲቱ አላማ

21. የክዋኔ ኦዲቱ ዓላማ ባንኩ ከተቋቋመበት አላማ አንፃር፤ የመንግስት የልማት አቅጣጫን መሰረት በማድረግ ትኩረት ለተሰጣቸው የልማት ዘርፎች እና አዋጭ ለሆኑ የልማት ፕሮጀክቶች ከሀገር ውስጥና ከውጭ ብድር ገንዘብ በማሰባሰብ የፋይናንስና የቴክኒክ ድጋፍ የመስጠቱ ተግባር/ የብድር አቅርቦትና አጠቃቀም/ ውጤታማ በሆነ

መልኩ እየተከናወነ መሆኑን ለማረጋገጥ ሲሆን፤ በባንኩ የአሰራር ሂደት ወቅትም ችግሮች ከነበሩ የአሰራር ግድፈቶችን ለይቶ በማውጣት ባንኩ ውጤታማ እንደሆን ሊያግዝ የሚችል የማሻሻያ ሀሳብ ለማቅረብ እና ተጠያቂነትን ለማጠናከር ነው፡፡

ለኦዲቱ የተመረጠው የኦዲት አካባቢ

22. ለክዋኔ ኦዲቱ የተመረጠው የኦዲት አካባቢ በኢትዮጵያ ልማት ባንክ የሚከናወነው ***"ትኩረት ለተሰጣቸው የልማት ዘርፎች የብድር አቅርቦትና አጠቃቀም ወጪ ቆጣቢ፣ ብቃት ያለውና ውጤታማ መሆኑን መገምገም"*** የሚል ነው፡፡

የኦዲቱ የትኩረት አቅጣጫዎች እና መመዘኛ መስፈርቶች

23. ከላይ በተገለጸው የኦዲት አካባቢ ስር ሁለት የኦዲት ትኩረት አቅጣጫዎች /Audit issues/ ተመርጠዋል፡፡ እነርሱም፡-

- **ባንኩ የመንግሥት የልማት አቅጣጫን መሠረት በማድረግ አዋጭ ለሆኑ በመንግስት ትኩረት ለተሰጣቸው የልማት ፕሮጀክቶች የብድር አገልግሎት የመስጠቱ ተግባር/ሂደት (Loan process Function) ወጪ ቆጣቢ፣ ብቃት ያለውና ውጤታማ መሆኑ መገምገም፤**
- **በባንኩ የብድር አገልግሎት (ፋይናንስና የቴክኒክ ድጋፍ) አግኝተው የተቋቋሙ ፕሮጀክቶች ውጤታማ መሆናቸውን መገምገም**

የሚሉት ናቸው፡፡

24. እነዚህንም የኦዲት የትኩረት አቅጣጫዎች ለመመዘን የሚረዱ የኦዲት መመዘኛ መስፈርቶች (evaluative critera) የተዘጋጁ ሲሆን፣ በተዘጋጁት የኦዲት የትኩረት አቅጣጫዎችና የመመዘኛ መስፈርቶቹ ላይም የባንኩ ኃላፊዎች አስተያየት እንዲሰጡበት ተደርጎ ተቀባይነት አግኝቷል፡፡ መመዘኛ መስፈርቶቹ ከዚህ ሪፖርት ጋር በአባሪ ተያይዟል፡፡

የኦዲቱ ወሰን እና ዘዴ

25. ኦዲቱ የተከናወነው በኢትዮጵያ የክዋኔ ኦዲት ደረጃዎች (Ethiopian Performance Audit Standards) እና ለመ/ቤታችን በአዋጅ ቁጥር 669/2001 በተሰጠው ሥልጣን መሰረት ነው፡፡ ዝርዝር ኦዲቱ የሸፈነው ከ2005 በጀት ዓመት እስከ 2008 በጀት አመት አጋማሽ ድረስ ባለው ጊዜ የተሰራውን ስራ ነው፡፡ ዝርዝር ኦዲቱ በዋነኛነት

የተከናወነው በባንኩ ኮርፖሬት የብድር ዘርፍ ሲሆን፣ በናሙና ከተመረጡት ከዋናው መ/ቤት የብድር የስራ ሂደት፣ ከደቡብ ሪጅን ጽ/ቤት እና ከሀዋሳ ቅ/ጽ/ቤት የኦዲት ቡድኑ ለሚመለከታቸው የስራ ኃላፊዎች ቃለ-መጠይቅ በማቅረብ እና ለኦዲቱ አስፈላጊ የሆኑ ዶክመንቶችን በመከለስና በመተንተን የተካሄደ ሲሆን፣ እንዲሁም በቅ/ጽ/ቤቶቹ በአካል በመገኘት የኦዲት ማስረጃዎችን ሰብስቧል፡፡

የሥራ ሂደት መግለጫ /PROSESS description/

26. የኢትዮጵያ ልማት ባንክን ልዩ ከሚያደርጉት ባሕሪዎች ውስጥ ፕሮጀክትን መሰረት ያደረገ ብድር መስጠቱ ሲሆን፣ ባንኩ የሚያበድራቸው ፕሮጀክቶች አስተማማኝ የሆኑና በጥንቃቄ የተገመገሙ፣ በፋይናንስና በኢኮኖሚ አዋጭ የሆኑ፣ በአካባቢ ደህንነት ጥበቃ ዙሪያና ሕብረተሰቡን ተጠቃሚ በማድረግ በሕብረተሰቡ ተቀባይነት ያለው፣ ሰፊ የሥራ ዕድል የመፍጠር አቅም ኖሮት በመንግስት የልማት አቅጣጫ ውስጥ ሊሆኑ ይገባል፡፡

<u>የብድር አገልግሎት ሥራ ሂደት መግለጫ/ CREDIT PROCESS DESCRIPTION /</u>

27. የባንኩ ዋና የብድር አገልግሎት የስራ ሂደት ደንበኞችን በአጭር ጊዜ እና በአነስተኛ ዋጋ ጥራቱን/ደረጃውን የጠበቀ አገልግሎት ለመስጠት እንዲችል ተደርጎ የተቋቋመ ነው፡፡ ይህ የስራ ሂደት ደንበኞችን ወደ ባንኩ በመሳብ እና በማሳመን ቅድሚያ በተሰጣቸው ዘርፎች ላይ ማለትም፤ በአምራችነት ስራ (manufacturing)፣ በእርሻ ውጤቶች ማቀነባበሪያ/agro processing/ እና በግብርና ስራ (agriculture) የብድር ጥያቄ ከመቀበል ጀምሮ ብድር መሰብሰብ ድረስ ያለውን ሂደት ያካትታል፡፡
28. ይህ የብድር አገልግሎት ዘርፍ ለባንኩ ደንበኞች ብድር ለመስጠትና ብድሩን ለመሰብሰብ እንዲቻል ከብድር ግምገማ ንዑስ የስራ ሂደት፣ ከፕሮጀክቶች ማስታመሚያና ማገገሚያ ንዑስ የስራ ሂደት እና ከብድር አጽዳቂ ቡድኖች ጋር በቅርበት ይሰራል፡፡
29. የብድር አገልግሎት የስራ ሂደቱ ሁሉንም አይነት ለእርሻ፣ ለአግሮ ፕሮሰሲንግ እና በአምራችነት (MANUFACTURING) ኢንዱስትሪ ፕሮጀክቶች በራሳቸው ፍላጎት እንዲሁም በባንኩ ከተመለመሉ ደንበኞች የሚቀርብ የብድር ጥያቄን በመቀበል፣ በተበዳሪውእና በሚያስፈልጉ ሰነዶች ላይ አስላጊውን ምርመራ ካካሄደ በኋላ ለተበዳሪዎች በአጭር ጊዜና በአነስተኛ ወጪ ብድር ይሰጣል፡፡ በብድር አገልገሎት የስራ ሂደት ስር የሚከተሉት ዝርዝር ተግባራት ይከናወናሉ፡፡ እነርሱም፡-
    - **ደንበኛ ማፈላለግ፡** ባንኩ ስለሚሰጠው የብድር አገልግሎት ለደንበኞች በማስተዋወቅ የኢንቨስትመንት ብድር የመበደር አቅም ያለቸውን/አስተማማኝ የሆኑትን ደንበኞች የመመልመል የመጀመሪያው ሂደት ነው ፡፡

- **የሰነድ ምርመራ፡** ይህ በደንበኞች የቀረቡት ሰነዶች የሚመረመርበትና የሚጣራበት ሁለተኛው የብድር ሂደት ደረጃ ነው፡፡
- **የብድር ማመልከቻ መቀበል፡** በዚህ ደረጃ በደንበኛው የቀረቡት ሰነዶች የተሟሉ መሆናቸው የሚጣራበትና የቀረቡት ሰነዶች ትክክለኛና የተሟሉ ስለመሆናቸው ማረጋገጫ ፊርማ ደንበኛው እንዲፈርም በማድረግ የብድር ማመመልከቻውን የመቀበል ስራ የሚሰራበት ነው፡፡
- **የደንበኞች ማንነት የማወቅ ምርመራ፡** የብድር ጥያቄ አቅራቢውን ማንነት ለማወቅ እንዲቻል ደንበኛን የማወቅ ጥናት የሚከናወንበት ደረጃ ነው፡፡ በዚህ ደረጃ ላይ የብድር ጥያቄ አቅራቢውን የሚመለከቱ አጠቃላይ መረጃዎች በመገመገምና በመተንተን የብድር ጥያቄ አቅራቢው ብድሩን የመክፈል አቅም የማወቅ ስራ ይሰራል፡፡
- **የብድር ግምገማ ክትትል ስራ፡** በዚህ ደረጃ ላይ በብድር አዋጭነት ግምገማ ንዑስ የስራ ሂደት/ቡድን የብድር የአዋጭነት ግምገማ የሚከናወንበትና የግምገማ ሂደቱ ተግባር ክትትል የሚደረግበት ነው፡፡
- **በረቂቅ የግምገማ ሪፖርት ላይ ከደንበኞች ጋር መወያየት፡** በዚህ ደረጃ ላይ ባንኩ ስለ ግምገማው ሪፖርት ደንበኞችን በማወያየት ብድሩን ለማግኘት ማሟላት ስለሚገባቸው ሁኔታዎች ያሳውቃል፡፡
- **የብድር መፍቀድ፡** በዚህ ደረጃ ላይ የብድር እና የዋስትና ንብረት ማስያዣ ውሎችን በማዘጋጀት ለፊርማና ለዶኩመንቴሽን ዝግጁ ይደረጋል፡፡
- **ከተበዳሪው የሚጠበቀው መዋጮ እና ብድሩን ለመልቀቅ የተቀመጡ ቅድመ ሁኔታዎች መሟላታቸውን ማረጋገጥ፡** በዚህ ደረጃ ላይ ከተበዳሪው የሚጠበቀው መዋጮ እንዲቀርብና እንዲታገድ የማድረግ እና ብድሩን መልቀቅ የተቀመጠው ከተበዳሪው የሚቀርበው መዋጮ በቅድሚያ ጥቅም ላይ እንዲውል የማድረግ ቅድመሁኔታ እንዲፈፀም ይደረጋል፡፡

- **የብድርን መልቀቅ፡** በዚህ ደረጃ ላይ የፕሮጀክቱን አፈፃፀም በየደረጃ በመገምገም የፕሮጅክቱ የገንዘብ ፍላጎት እየታየ የተፈቀደው ብድር በየደረጃው እንዲለቀቅ ይደረጋል፡፡
- **የፕሮጀክትን መቋቋም ሂደት መከታተል፡** የፕሮጀክቶች መቋቋም ሂደት የክትትል ስራ በማከናወን እንዲለቀቅ የተደረገው/disbursement/ የተፈቀደ ብድር እና በተበዳሪው የተዋጣ የገንዘብ መዋጮ (equity and/or loan) ባግባቡ ጥቅም ላይ የዋለ መሆኑና ፕሮጀክቱ በተቀመጠለት የጊዜ ሰሌዳ/ፕሮግራም መሰረት እተከናወነ ስለመሆኑ የማረጋገጥ ስራ ይሰራል፡፡
- **የፕሮጀክትን መቋቋም ሂደት መጠናቀቁን መከታተል፡** ይህ ደረጃ የፕሮጀክቶች የማቋቋም ሂደት የተጠናቀቀ መሆኑን የሚረጋገጥበት ነው፡፡
- **የብድር አመላለስ ክትትል፡** የክትትል ስራ በማከናወን የተሰጠው ብድር በወቅቱ መመለሱ የሚረጋገጥበት ሂደት ነው፡፡
- **የፕሮጀክት ክትትል፡** ተከታታይነት ያለው የፕሮጀክቶች ክትትል ስራ በማከናወን ብድሮች በወቅቱ መመለሳቸውንና የፕሮጀክቶቹ ቀጣይንት የሚረጋገጥበት ሂደት ነው፡፡
- **የፕሮጀክቶች ኢንሹራንስ ክትትል፡** ተገቢው የመድን ሽፋን/ኢንሹራንስ በወቅቱ የተገዛና መታደስ ያለበት በወቅቱ እንዲታደስ በማድረግ ሊፈጠሩ የሚችሉ አደጋዎችን/ችግሮችን ለመቀነስ ተከታታይነት ያለው የፕሮጀክቶች ክትትል ስራ የሚከናወንበት ሂደት ነው፡፡
- **ብድርን አመላለስን ማጠናቀቅ፡** በዚህ ደረጃ ላይ አጠቃላይ ብድር መከፈሉን በማረጋገጥ በዋስትናነት የተያዙ ንብረቶች እንዲመለሱ የሚደረግበት ሂደት ነው፡፡

ክፍል ሁለት

ግኝቶች

1. ባንኩ የመንግሥት የልማት አቅጣጫን መሠረት በማድረግ አዋጭ ለሆኑ የልማት ፕሮጀክቶች የብድር አገልግሎት የመስጠቱ ተግባር/ሂደት (Loan process) ወጪ ቆጣቢ፣ ብቃት ያለውና ውጤታማ መሆኑ መገምገምን በተመለከተ

የደንበኛ ምልመላ እና መረጣን በተመለከተ /Customer sourcing and Selection function/

30. ባንኩ በፍላጎታቸው ወይም በባንኩ ተመልምለው ለሚመጡ ደንበኞች የሚፈለግባቸውን የብድር ቅድመ ሁኔታ ካሟሉ የብድር ጥያቄያቸውን ሊቀበል ይገባል፡፡

31. የኢትዮጵያ ልማት ባንክ ልዩ የፋይናንስ ተቋም ሲሆን፣ ተልዕኮውም የመንግስት የልማት አቅጣጫን መሰረት በማድረግ አዋጭ ለሆኑ የልማት ፕሮጀክቶች ከሀገር ውስጥና ከውጭ ብድር ገንዘብ በማሰባሰብ የፋይናንስና የቴክኒክ ድጋፍ መስጠት ነው፡፡ ይህንን ተልዕኮውንም ለማሳካት በሚኒስትሮች ምክር ቤት ደንብ ቁጥር 83/1995 በተሰጠው ኃላፊነት መሰረት የመንግስትን የትኩረት አቅጣጫን መሰረት በማድረግ ለእርሻ፣ አግሮ ኢንዱስትሪ እና ለማምረቻ (Manufacturing) ኢንዱስትሪዎች በተለይም ለውጭ ምንዛሪ ግኝት ለሚረዱ ፕሮጀክቶች የመካከለኛና የረጅም ጊዜ ኢንቨስትመንት ብድር አገልግሎት የመስጠቱን ስራ ለመምራት የሚያስችለውን የብድር ፖሊሲ ሰነድ በመስከረም 20 ቀን 2002 ዓ.ም. በባንኩ የስራ አመራር ቦርድ በማፀደቅና የብድር ፖሊሲውን ለማስፈፀም የሚረዱ የብድር አሰጣጥ መመሪያና የተለያዩ ጋይድላይኖችን በማዘጋጀት በተግባር ላይ ያዋለ መሆኑ ይታወቃል፡፡

32. በዚህ የባንኩ የብድር ፖሊሲ እና መመሪያ ላይ የደንበኛ ምልመላ እና መረጣን በተመለከተ የዋናው መ/ቤት የብድር የስራ ሂደት እና ቅ/ጽ/ቤቶች በራሳቸው ፍላጎት የብድር አገልግሎት ለማግኘት ወደ ባንኩ ከሚመጡ ደንበኞች በተጨማሪ በባንኩ በራሱ ተመልምለው ሊቀርቡ የሚችሉትን የመበደር አቅም ያላቸውን ደንበኞች/potential customers/ የመረጃ ምንጭ በመለየት፣ ከባንኩ የንግድ ስራ ማስተዋወቅና ግንኙነት የሰራ ሂደት፣ ከክልል እና ከሌሎች የመንግስት አካላት ጋር በመተባበር አቅም ያላቸውን ደንበኞች መረጃ ሊሰበስብና ተገቢውን የግንኙነት ዘዴ በመጠቀም ደንበኞችን በመሳብና በማሳመን ምልመላ ማከናወን እንዳለባቸው ተገልፃል፡፡

33. እንዲሁም በባንኩ የፋይናንስ ድጋፍ ፕሮጀክቶችን ለማቋቋም ጥያቄ የሚያቀርቡ ደንበኞችን መረጣ በሚያከናውኑበት ወቅት ለመበደር ከሚያበቁ ሁኔታዎችንና ከደንበኞች እንዲሟሉ የሚፈለጉ መረጃዎች ዝርዝር /eligibility criteria and checklists for customer requirements/ አንፃር መሆን እንዳለበት ተገልፃል፡፡
34. ይሁን እንጂ በባንኩ የተዘጋጀው የአምስት አመት (ከ2003 - 2007) ስትራቴጂክ ዕቅድ ላይ በባንኩ ተመልምለው የሚቀርቡ ደንበኞችን በተመለከተ ለባንኩ ከሚቀርቡ ጠቅላላ የብድር አመልካቾች ውስጥ ከ2005 እስከ 2007 ባሉት ሦስት የበጀት ዓመታት 25 በመቶ፣ 35 በመቶ እና 50 በመቶ ድርሻ እንዲኖራቸው የታቀደ ቢሆንም፣ የሦስቱም የበጀት ዓመታት ዕቅድ አፈፃፀም በተከለሰበት ወቅት በእያንዳንዱ የበጀት ዓመታት በአጠቃላይ ለባንኩ ምን ያህል የብድር ጥያቄ ማመልከቻዎች እንደቀረቡና ከቀረቡት የብድር ጥያቄዎች በባንኩ ተመልምለው የሚቀርቡ ደንበኞችን ድርሻ የሚያሳይ መረጃ አለመኖሩ ታውቋል፡፡
35. በኦዲቱ ወቅት በናሙና ለተመረጡት የባንኩ ዋናው መ/ቤት የብድር የስራ ሂደትና የደቡብ ሪጅን የሀዋሳ ቅ/ጽ/ቤት ኃላፊዎች ስለጉዳዩ ተጠይቀው ሲመልሱ፡- የዋናው መ/ቤት የብድር የስራ ሂደት በራሳቸው ፍላጎት የብድር አገልግሎት ለማግኘት ወደ ባንኩ የሚመጡ ደንበኞች/walk-in customers/ ፍሰት ከፍተኛ በመሆኑ ምክንያት የስራ ሂደቱ በራሱ የደንበኞችን ምልመላ የማከናወን ተግባር እንዳላስፈለገው፣ በመሆኑም በስራ ሂደቱ በራሱ ተመልምለው ሊቀርቡ የሚችሉትን የመበደር አቅም ያላቸውን ደንበኞች የመረጃ ምንጭ በመለየት፣ ደንበኞችን በመምረጥ፣ በመሳብና በማሳመን ምልመላ የማያከነውን መሆኑን ገልፀዋል፡፡ ነገር ግን በራሳቸው ፍላጎት ወደ ባንኩ የሚመጡ ደንበኞች/ walk-in customers/ የብድር ጥያቄ ማመልከቻ እና ደጋፊ ሰነዶች በባንኩ በተዘጋጀው ዝርዝር መስፈርት መሰረት የሚያሟሉ ስለመሆናቸው የማረጋገጥ ስራ በማከናወን የብድር ጥያቄውን የሚቀበል መሆኑን ገልፀዋል፡፡ በተጨማሪም የስራ ሂደቱ መረጃውን አጠናቅሮ ለመያዝ የሚያስችለው የመረጃ ቋት እንዳላዘጋጀና መረጃው ተጠናቅሮ እንደማይያዝ፣ ነገር ግን መረጃውን ከሪፖርቶች ውስጥ ማግኘት እንደሚቻል ገልፀዋል፡፡
36. ከ2013 እስከ 2015 እ.እ.አ. ዓመታት ለስራ ሂደቱ የቀረቡ የብድር ጥያቄ ማመልከቻዎች በተጠየቀው የብድር አይነት፣ ተቀባይነት ያገኙና ያላገኙ ከነምክንያታቸው በሚያሳይ እና ለውሳኔ አሰጣጥ በሚያመች መልኩ የተጠናቀረ መረጃ

በኦዲት ቡድኑ ተጠይቆ የተሟላ ባይሆንም ከታች በሰንጠረዡ የተመለከተውን ለማግኘት ተችሏል፡፡

	No. of applications in		
	2013	**2014**	**2015**
Total No. Received	**not known**	**not known**	**not known**
pipeline	0	46	77
approved	30	59	43
withdrawn	0	6	0
rejected	0	0	5
Total	**30**	**111**	**125**

37. የሀዋሳ ቅ/ጽ/ቤት ደግሞ በክልል፣ በዞኖች እና በከተሞች አመታዊ የኢንቨስትመንት ፎረሞች እንዲሁም በተለያዩ የፌደራልና የክልል የመንግስት አካላት በሚዘጋጁ ኤግዚቢሽኖችና ሲምፖዚየሞች ላይ በመሳተፍ በባንኩ ትኩረት ስለተሰጣቸው የልማት ዘርፎች፣ በባንኩ ስለሚሰጡ የብድርና የድጋፍ አገልግሎቶች እንዲሁም ለመበደር የሚያስፈልጉ መስፈርቶችን በተመለከተ የማስተዋወቅ እና ደንበኞችን የመሳብ ስራ የሚሰራ መሆኑን የቅ/ጽ/ቤቱ የስራ ኃላፊዎች ለኦዲት ቡድኑ ገልፀዋል፡፡

38. ከዚህ በተጨማሪ ቅ/ጽ/ቤቱ ከክልሉ፣ ከዞን እና ከተማ ኢንቨስትመንት ጽ/ቤቶች የኢንቨስተሮችን አጠቃላይ መረጃ በመሰብሰብ በቅ/ጽ/ቤቱ አቅራቢያ የሚገኙትንና በባንኩ ትኩረት በተሰጠባቸው ዘርፎች የተሰማሩት በመምረጥ ግንኙነት ለማድረግ የሞከረ ቢሆንም ከ2005 እስከ 2007 ዓ.ም. ባሉት የበጀት ዓመታት ደንበኞችን የማሳመን ስራ በመስራት በመንግስት ትኩረት የተሰጣቸው ፕሮጀክቶች በባንኩ የፋይናንስ ድጋፍ እንዲቋቋሙ እንዳልተደረገ ገልፀዋል፡፡ ነገር ግን ባለፉት ሶስት የበጀት ዓመታት (ከ2005-2007ዓ.ም.) በራሳቸው ፍላጎት ወደ ቅ/ጽ/ቤቱ ከመጡ ደንበኞች/walk-in customers/ አምስት የብድር ጥያቄ ማመልከቻዎችን የቀረቡ እንደነበረና አራቱ የባንኩን የብድር ፖሊሲና የብድር መስፈርት የሚያሟሉ በመሆናቸው እንደተቀበለ፣ አንድ ደንበኛ ግን የብድርና የራስ መዋጮ መስፈርትን/debt to equity requirement/ የማያሟላ በመሆኑ ተቀባይነት እንዳላገኘ ገልጸዋል፡፡

39. ይሁን እንጂ ከቅ/ጽ/ቤቱ የቀረበ መረጃ በተከለሰበት ወቅት የሚከተሉት ተገኝተዋል፡-

- በክልሉ የኢንቨስትመንት ፈቃድ ከወሰዱ አጠቃላይ ኢንቨስተሮች ውስጥ በቅ/ጽ/ቤቱ የወሰን ክልል ስር የሚገኙ በቁጥር 170 የሚሆኑ በባንኩ

ትኩረት በተሰጠው የልማት ዘርፍ ላይ የተሰማሩ እና የመበደር አቅም ያላቸው አልሚዎች/POTETIAL INVESTORS/ እንደሚገኙ፣

የመበደር አቅም ያላቸው አልሚዎች /POTETIAL INVESTORS/	SNNP office	Guji Zone	Bale	አጠቃላይ
በግብርና የልማት ዘርፍ ላይ የተሰማሩ	41	6	23	70
በኢንዱስትሪ ልማት ዘርፍ ላይ የተሰማሩ	77	-	23	100
አጠቃላይ	**118**	**6**	**46**	**170**

- ቅ/ጽ/ቤቱ ከሚያስተዳድራቸው ብድሮች ውስጥ ከ2005 እስከ 2007 ዓ.ም. ባሉት የበጀት ዓመታት ከተፈረሙ በቁጥር 142 የብድር ስምምነቶች ውስጥ በቁጥር 6 (4%) ብቻ ትኩረት የተሰጣቸው የልማት ዘርፎች ላይ ለተሰማሩ ሲሆን፣ ቀሪዎቹ በመንግስት ትኩረት ያልተሰጣቸው ዘርፎችና ለባንኩ ሰራተኞች የተሰጠ ብድር መሆኑን በኦዲት ወቅት ለማረጋገጥ ተችሏል፡፡

Loans signed b/n 2005 to 2007		
PRODUCT	no of loans	%
DBE.LT.PRIORITY	6	4
DBE.LT.NON.PRIORITY	1	1
DBE.MT.NONPRIORITY	10	7
DBE.WC.NONPRIORITY	47	33
DBE.STAFF LOAN	78	55
TOTAL	142	100

40. በአጠቃላይ ባንኩ የመንግስትን የትኩረት አቅጣጫን መሰረት በማድረግ ለእርሻ፣ አግሮ ኢንዱስትሪ እና ለመፈብረኪያ(Manufacturing) ኢንዱስትሪዎች በተለይም ለውጭ ምንዛሪ ግኝት ለሚረዱ ፕሮጀክቶች የመካከለኛና የረጅም ጊዜ ኢንቨስትመንት ብድር አገልግሎት የመስጠቱን ስራ በብቃት እያከናወነ መሆኑን ለመገምገም እንዲቻል የብድር ፖሊሲው ከፀደቀበት ጊዜ ጀምሮ እስከ አሁን ድረስ በባንኩ ከተሰጡ አጠቃላይ ብድሮች ውስጥ ትኩረት ለተሰጣቸው እና ትኩረት ላልተሰጣቸው ዘርፎች ምን ያህል እንደሆነ በግልፅ ለይቶ የሚያሳይ መረጃ በኦዲት ወቅት ተጠይቆ ሊቀርብ አልቻለም፡፡

41. ስለጉዳዩ የሚመለከታቸው የባንኩ ኃላፊዎች ለረቂቅ ሪፖርቱ በሰጡት መልስ፡

- የዋናው መ/ቤት በባንኩ ተመልምለው የሚቀርቡ ደንበኞችን በተመለከተ በራሳቸው የሚመጡ ደንበኞችን/ walk-in customers/ በተፈለገው ደረጃ መስተናገዳቸው ሳይረጋገጥ ወደ ደንበኛ ምልመላ መሄድ ተጨማሪ ጊዜ የሚጠይቅ በመሆኑና ደንበኞችን በተገቢው ቅልጥፍና ለማስተናገድ ጊዜ እንዲኖር በመታሰቡ እንደሆነ የገልፁ ሲሆን፣ የብድር ፖሊሲው ከፀደቀበት ጊዜ ጀምሮ እስከ አሁን ድረስ በባንኩ ከተሰጡ አጠቃላይ ብድሮች ውስጥ ትኩረት ለተሰጣቸው እና ትኩረት ላልተሰጣቸው ዘርፎች ምን ያህል እንደሆነ በግልፅ ለይቶ የሚያሳይ መረጃን በተመለከተ ደግሞ የብድር ፖሊሲው ተግባራዊ ከመሆኑ በፊት ከተጀመሩ ፕሮጀክቶች በስተቀር ብድር የተሰጠው ቅድሚያ እና ትኩረት ለሚገባቸው ዘርፎች መሆኑንና ይህንኑ እንቅስቃሴ በተመለከተ በየጊዜው የሚኖረው አፈፃፀም በወርሃዊ፣ በሩብ ዓመት፣ በግማሽ ዓመት እና በዓመት ሪፖርቱ ውስጥ እየተካተተ ለሪፖርቱ ተጠቃሚ ክፍሎች እንደሚላክ ገልፀዋል፡፡
- የሐዋሳ ቅ/ጽ/ቤት መረጃዎች በተለያዩ ጊዜ ከሚመለከታቸው የመንግስት አካላት ቢሰበሰቡም ደንበኞቹን ገፍቶ ሄዶ የማነጋገር ስራዎች እንዳልተሰሩ፣ ይሁን እንጂ በአሁኑ ወቅት አዲስ በወጣው የባንኩ ብድር እና ፋይናንሲንግ ፖሊሲ መሰረት ዝርዝር መረጃዎች ከሚመለከታቸው የመንግስት ቢሮዎች በመሰብሰብ ፈቃድ የወሰዱ የግል ባለሀብቶችንም ሆነ ተደራጅተው የሚሰሩ ማህበራትን ለማነጋገር ጥረት እየተደረገ እንደሚገኝ ገልፀዋል፡፡ በባንኩ ተመልምለው የሚቀርቡ ደንበኞችን መረጃ በተመለከተ ደግሞ ቀደም ሲል ባሉት ዓመታት የሩብ ዓመቱ ሪፖርቶች በሚዘጋጁበት ወቅት በዝርዝር ለባንኩ ከቀረቡ የብድር ጥያቄ ማመልከቻዎች ውስጥ ምን ያህሉ በባንኩ ተመልምለው የቀረቡ ደንበኞች መሆናቸውን በግልፅ የሚያሳይ መሆኑን ገልፀዋል፡፡

42. የባንኩ ኃላፊዎች ይህን ይበሉ እንጂ የባንኩ አጠቃላይ የብድር መረጃዎች በተገቢው ሁኔታ ተተንትኖና ተጠናቅሮ ለውሳኔ አሰጣጥ በሚያመች መልኩ ያልተደራጀ እና መረጃውም ያልቀረበ በመሆኑ የተሰጠውን ምላሽ ለመቀበል ያዳግታል፡፡
43. በመሆኑም በእያንዳንዱ አመታት ለባንኩ የቀረቡት አጠቃላይ የብድር ጥያቄዎች በግልፅ የማይታወቅ መሆኑን እና መረጃው በተገቢው ሁኔታ ተተንትኖና ተጠናቅሮ ለውሳኔ አሰጣጥ በሚያመች መልኩ የሚያዝበት የአሠራር ሥርአት ባለመኖሩ አቅም

ያላቸው እና ባንኩ ለተመረጡ ዘርፎች የሚያቀርበውን የብድሮች በመረጃ እጥረት ባለሀብቶች በበቂ ሁኔታ ተጠቃሚ እንዳይሆኑ ያደርጋል፡፡

ደንበኞች የመለየትና በሚገባ የማወቅ (ተገቢውን ትጋት ማድረግ መቻል ወይም አለመቻላቸውን የመለየት/ ጥናት/ Due Diligence or Know Your Customer Assessments (KYC) / የሚከናወን መሆኑን በተመለከተ

44. የተበዳሪዎችን ሀቀኝነት ለመለየትና ባንኩ ተገቢ ያልሆነ/የማይገባ ግንኙነት ከተበዳሪዎች ጋር እንዳይመሰርት ለመጠበቅ እና የብድር ጥያቄ የሚያቀርቡ ደንበኞች የተበደሩትን ገንዘብ መክፈል መቻል አለመቻላቸውን/ borrower's credit worthiness/ ለማጣራት እንዲሁም ተበዳሪዎች የፋይናንስ መረጃ ማዕከል AML/CFT የህግ ተገዥነት መመሪያ/Financial Compliance Directives/ ቁጥር 01/2014ን; የሚያሟሉ መሆናቸውን ለማረጋገጥ ባንኩ የተበዳሪዎችን ማንነት በተመለከተ የተበዳሪዎች ትጋት (የደንበኞችን ማንነት የማወቅ) ጥናት/ Due Diligence or Know Your Customer Assessments (KYC)/ ሊያከናውን ይገባል፡፡

45. በኦዲቱ ወቅት ባንኩ በብሔራዊ ባንክ እና ሌሎች ተቆጣጣሪ አካላት የወጡትን የፋይናንስ ህጎችንና የባንኩን የብድር ፖሊሲና መመሪያ መሰረት ያደረገ ደንበኞች የመለየትና በሚገባ የማወቅ (ተገቢውን ትጋት ማድረግ መቻል ወይም አለመቻላቸውን የመለየት/ ጥናት/ Due Diligence or Know Your Customer Assessments (KYC)/ ጋይድላይን አዘጋጅቶ ተግባራዊ እንዳደረገ ለማወቅ ተችሏል፡፡

46. ይህ የተጠናቀረ ደንበኞችን በሚገባ የማወቅ ጥናት / Due Diligence Assessments/ ሪፖርት ለሁሉም የብድር ጠያቂዎች እንደሚዘጋጅ በናሙና ለተመረጡት የባንኩ ዋናው መ/ቤት የብድር የስራ ሂደትና የደቡብ ሪጅን የህዋሳ ቅ/ጽ/ቤት ኃላፊዎች ተጠይቀው ይህ እንደሚከናወን የገለፁ ሲሆን፣ በናሙና የተመረጡ የብድር ፋይሎች በተከለሱበት ወቅትም ሪፖርቱ እንደሚዘጋጅ ለማወቅ ተችሏል፡፡

47. ይሁን እንጂ በኦዲቱ ወቅት የቀረቡ መረጃዎች በተከለሱበት ወቅት እ.አ.አ. በ2014 እና በ2015 በጀት ዓመት በባንኩ ብድር የተቋቋሙ ፕሮጀክቶች በተቀመጠው የጊዜ ሰሌዳ መሰረት ያልተከናወኑትን በተመለከተ ከቀረቡ ምክንያቶች ውስጥ፡- በደንበኛው በኩል ቁርጠኝነት ማጣት፣ ከባንኩ ብድር ለማግኘት ከደንበኛው የሚጠበቀውን የመዋጮ ድርሻ በወቅቱ ማቅረብ አለመቻልና የፕሮጀክቶች አስተዳደር ችግር ዋና ዋናዎቹ መሆናቸው ተገልፃል፡፡ በተጨማሪም ለዋናው መ/ቤት የብድር የስራ ሂደት ከቀረቡ የብድር ጥያቄዎች ውስጥ ከታች በሰንጠረዡ የተዘረዘሩት ፕሮጀክቶች የብድር

ጥያቄያቸው በስራ ሂደቱ ተቀባይነት አግኝቶ እና የተጠናቀረ ደንበኞችን በሚገባ የማወቅ ጥናት / Due Diligence Assessments/ ሪፖርት ተዘጋጅቶላቸው፣ በብድር ግምገማ ቡድን ተገምግሞና በብድር አፅዳቂ ቡድን ከፀደቁ በኃላ ደንበኞች የሚጠበቅባቸውን የመዋጮ ድርሻ ማስያዝ ባለመቻላቸው የብድር ጥያቄያቸውን ያነሱ መሆናቸውን ለማወቅ ተችሏል፡፡

Sr. No	Name	Loan Amount Approved	Sector	Approval Date	Status/Remarks/Reason for Withdrawal
1	Belsty and His Children Trading plc	26,020,763	Agriculture	15-Dec-14	Equity Blocking Problem
2	Tamene Gashaw	29,954,680.00	Agriculture	28-Apr-14	Equity Blocking Problem
3	E-Chicks Holdings Poultry Pro. Plc	272,000,000	Agriculture	9-Jul-14	Equity Blocking Problem
4	Atnafu and His Family	27,134,987.00	Agriculture	31-Dec-14	Equity Blocking Problem
5	JAY JAY Textile PLC	255.8Milion	Industry	2-Jan-14	Margin of Saftey is less due to rental Premises from government at Bole Lemi Industrial parks.
6	Hitech Sim Card Solution	35,767,000	Industry	12-Aug-14	Equity Blocking Problem

48. ከላይ በሪፖርቱ ከተገለፀው ለመረዳት የሚቻለው አንዳንድ የብድር ጥያቄ የሚያቀርቡ ደንበኞችን ማንነት በተመለከተ ደንበኞች የማወቅ ጥናት / Due Diligence Assessments/ ሪፖርት የሚዘጋጅ ቢሆንም፣ የተሟላ መረጃ በመሰብሰብ እና በመተንተን የደንበኞችን ማንነት በሚገባ ለማወቅ በሚያስችል መልኩ እንዳልሆነ በኦዲቱ ወቅት ጉዳዩን አስመልክቶ ከተከለሱ መረጃዎች ለማወቅ ተችሏል፡፡
49. ስለጉዳዩ የሚመለከታቸው የባንኩ ኃላፊዎች ለረቂቅ ሪፖርቱ በሰጡት መልስ ባንኩ ባለው ደንበኞች የማወቅ /Due Diligence/ ስራ ባዘጋጀው ቅጽ መሰረት ሪፖርት የሚያዘጋጅ እንደሆነና በየደረጃው መኖር ያለበት ቼክ ኤንድ ባላንስ እየተጠበቀ ደንበኞች እንደሚስተናገዱና በተጨማሪም በቅርቡ በሀገር አቀፍ ደረጃ ከወጣው በወንጀል ድርጊት የተገኘ ገንዘብን ወይም ንብረት ህጋዊ አስመስሎ ማቅረብን የመከላከል ፖሊሲ/Anti money laundering policy/ የተወሰደና የተሻሻለ ፖሊሲ ባንኩ ያፀደቀ መሆኑን ገልፀዋል፡፡

50. በመሆኑም ባንኩ የተበዳሪዎችን ሀቀኝነት በሚገባ በመለየትና ባንኩን ተገቢ ያልሆነ/የማይገባ ግንኙነት ከተበዳሪዎች ጋር እንዳይመሰርት ለመጠበቅ እንዲሁም የብድር ጥያቄ የሚያቀርቡ ደንበኞች የተበደሩትን ገንዘብ መክፈል መቻል አለመቻላቸውን/ borrower's credit worthiness/ ባግባቡ የማይጣራ በመሆኑ በተሰጠው ኃላፊነት መሰረት የመንግስትን የትኩረት አቅጣጫን መሰረት በማድረግ ለእርሻ፣ አግሮ ኢንዱስትሪ እና ለመፈብረኪያ (Manufacturing) ኢንዱስትሪዎች በተለይም ለውጭ ምንዛሪ ግኝት ለሚረዱ ፕሮጀክቶች ኢንቨስትመንት ብድር አገልግሎት የመስጠቱን ስራ በአግባቡ እንዳይወጣ አድርጓል፡፡

<u>**የተበዳሪዎችን ብድር ጥያቄ ማመልከቻን መመርመርን በተመለከተ** /Checking of Loan Application (Project Cost Components)</u>

51. ባንኩ የሚቀርቡለትን የብድር ጥያቄ ማመልከቻዎች ወደ ማጣራት ከመግባቱ በፊት ብድሩ በባንኩ (በመንግስት) ትኩረት አቅጣጫ መሰረት ተቀባይነት እንዳለው ሊያረጋገጥ ይገባል፡፡ የብድር ጥያቄ ማመልከቻዎች እና ደጋፊ ሰነዶች ትክክለኛነትና የተሟሉ መሆናቸው ባንኩ ባስቀመጠው ቼክሊስት መሰረት ስለመሆኑ የማጣራት ስራ ሊሰራና ሊረጋገጥ ይገባል፡፡
52. የዋናው መ/ቤት የብድር የስራ ሂደት እና ቅ/ጽ/ቤቶች የብድር ጥያቄ ማመልከቻዎችን በመቀበልና በመመዝገብ የቀረበው ማስረጃ የተሟላ እና ትክክለኛ መሆኑን እንዲሁም የግንባታና ምህንድስና ሰነዶች፣ የጥሬ እቃና የኬሚካል ፕሮፎርማዎች፣ የህጋዊነት ሰነዶች/ LEGAL DOCUMENTS/ እንዲሁም የአዋጭነት ጥናት ሰነዱ ይዘት በባንኩ የብድር ፖሊሲና የብድር አፈፃፀም መመሪያ መስፈርት መሰረት ስለመሆናቸው ማረጋገጥ እና ስለ ሰነዶቹ ትክክለኛነት ማረጋገጫ ፊርማ ከደንበኞቹ መቀበል እንዳለባቸው በባንኩ የብድር ፖሊሲና የብድር አፈፃፀም መመሪያ ላይ ተገልፃል፡፡
53. ይህ እንደሚከናወን ለማረጋገጥ በኦዲቱ ወቅት በናሙና የተመረጡት የባንኩ ዋናው መ/ቤት የብድር የስራ ሂደትና የደቡብ ሪጅን የሀዋሳ ቅ/ጽ/ቤት ኃላፊዎች ተጠይቀው ሲመልሱ፣ በቀዳሚነት የቀረበው የብድር ጥያቄ ማመልከቻ ትኩረት ለተሰጣቸው ዘርፎች ስለመሆኑ የሚረጋገጥና በመቀጠልም የቀረቡት ሰነዶች በተቀመጠው መስፈርት መሰረት ስለመሆኑ በማረጋገጥ ስለቀረቡት ሰነዶች ትክክለኛነት እና የተሟሉ ስለመሆናቸው ከደንበኞች የማረጋገጫ ፊርማ እንደሚቀበሉ ገልፀዋል፡፡

54. ከዚሁ ጋር በተያያዘ ከ2005 እስከ 2007 ዓ.ም. በጀት ዓመታት የቀረቡ የብድር ጥያቄዎች በተጠየቀው የብድር አይነት፣ ተቀባይነት ያገኙና ያላገኙ ከነምክንያታቸው በሚያሳይ እና ለውሳኔ አሰጣጥ በሚያመች መልኩ በባንኩ የሚዘጋጅ መሆኑን በኦዲቱ ለማጣራት የተጠናቀረ መረጃ ተጠይቆ ሊቀርብ አልቻለም፡፡

55. ይሁን እንጂ በኦዲቱ ወቅት ከተከለሱ መረጃዎች የብድር ጥያቄ ማመልከቻዎች እና ደጋፊ ሰነዶች ትክክለኛነትና የተሟሉ መሆናቸው ባንኩ ባስቀመጠው ቼክሊስት መሰረት ስለመሆኑ ተገቢው የማጣራት ስራ የሚከናወን እንዲሁም ሁሉም የብድር ጥያቄዎች ባንኩ ያስቀመጠውን ለመበደር የሚያበቁ መስፈርቶችን ያሟሉ ስለመሆኑ ለማረጋገጥ ሲሞከር፡ የሚከተሉት ሁኔታዎች ተገኝተዋል፡-

<u>በደቡብ ሪጅን የሀዋሳ ቅ/ጽ/ቤት</u>

- ቅ/ጽ/ቤቱ የሚያስተዳድራቸው ብድሮችን አስመልክቶ የተከናወነው የብድር ግምገማ ሪፖርት በተከለሰበት ወቅት የብድር ፖሊሲው ለከተማ እና የገጠር እርሻ ልማት ፕሮጀክቶች ለሚቀርቡ የብድር ጥያቄዎች ተበዳሪዎች በሚመለከተው አካል የፀደቀ የግንባታ ዲዛይን ፕላን፣ የፀደቀ የይዞታ ካርታ/ፕላን እና የፀደቀ የግንባታ ፈቃድ ማቅረብ እንደሚጠበቅባቸው የሚገልፅ ቢሆንም ለኪሩቤል አግሪካልቸር ፒ.ሌ.ሲ. የተሰጠ ብድርን በተመለከተ ሁሉም የቀረቡት ካርታና ፕላኖች ያልፀደቁ መሆናቸውን ለማረጋገጥ ተችሏል፡፡ ስለጉዳዩ ቅ/ጽ/ቤቱ የሰጠው ምላሽ የሲዳማ ዞን ኢንቨስትመንት ቢሮ እና ሌሎች ጉዳዩ የሚመለከታቸው ቢሮዎች በይዞታ ማረጋገጫ ካርታዎች ላይ ማህተም ለማድረግ ፈቃደኛ እንዳልሆኑና በዚህም ምክንያት በባንኩ የደቡብ ክልል ጽ/ቤት እና በክልሉና በሲዳማ ዞን ኢንቨስትመንት ቢሮዎች መካከል ከፍተኛ ክርክር ማስከተሉን፣ ይሁን እንጂ የልማት ስራውን ለማስቀጠል የዋናው መ/ቤት ከሚመለከታቸው ቡድኖች ጋር በጉዳዩ ላይ በመወያየት አቅጣጫ ያስያዘበትን ቃለ-ጉባኤ መሰረት በማድረግ የባንኩ የክልል ጽ/ቤት ኢንቨስትመንት ቢሮው እያንዳንዱን የግንባታ ስራዎች በደብዳቤ እንዲፈቅድ እንደ ቅድመ-ሁኔታ በማስቀመጥ የቀረቡትን ያልፀደቁ የይዞታ ማረጋገጫ ካርታና ፕላኖች ግንኙነት እንዲቀበል በመደረጉ በዚሁ ሁኔታ ቅ/ጽ/ቤቱ የብድር ሂደቱን ለማከናወን ያልፀደቁ የይዞታ ማረጋገጫ ካርታና ፕላኖች ከግንባታ ፍቃድ ደብዳቤ ጋር

እየተቀበሉ መሆኑን፣

<u>በጅማ ቅ/ጽ/ቤት</u>

- ቅ/ጽ/ቤቱ ከሚያስተዳድራቸው የእርሻ ልማት ፕሮጀክት ብድሮች ውስጥ የጥጥ እና ሲሳም/SESAME/ እርሻ የመሬት ልማት ወጪ/ዋጋ ተመን አወሳሰንን/cost determination for land development of cotton and sesame farms/ በተመለከተ በተከናወነው የብድር ግምገማ ጥናት፣ በብድር አሰጣጥ ሂደት ወቅት በፕሮጀክቱ በሚለማው መሬት ላይ ያለውን የደን ዓይነት/ the type of vegetation available on the farm lands/ ማወቅ ለፕሮጀክቱ የቀረበውን የመሬት ልማት ወጪ/ዋጋ ተመን ለመወሰን እና ወጪን ለመቆጣጠር ዋናው መስፈርት ቢሆንም፣ በብድር ግምገማ ጥናቱ በናሙና ከታዩት 46 ፕሮጀክቶች ውስጥ ሀምሳ በመቶ (50%) የሚሆኑት በሚለማው መሬት ላይ ያለውን የደን ዓይነት በተመለከተ በቅ/ጽ/ቤቱ የብድር ቡድን በተዘጋጀው ደንበኞች የማወቅ ጥናት/ DUE DILIGENCE ASSESSMENTS/ ሪፖርት ላይ የተገለፀው እና በፕሮጀክት ግምገማ ጥናት ሰነድ/ APPRAISAL REPORT/ ላይ የተገለፀው የደን ዓይነት የተለያየ መሆኑ፣
- በቅ/ጽ/ቤቱ ከተሰጡ የፕሮጀክት ማስፋፊያ ብድሮች/expansion loans/ ውስጥ ለሀጎስ ገብሬ፣ ለያቆብ ሙሉጌታ እና ለፍቅርዬ ገብረመድህን የተባሉ ተበዳሪዎች የተሰጡት ብድሮች በብድር ፖሊሲው ላይ የተገለፀውን ዝቅተኛ የዕዳ እና ሀብት ክፍፍል/ Debt Equity ratio/ 40 ለ 60 ተመን ሳያሟሉ የተፈፀሙ መሆኑን፣
- ወደ ቅ/ጽ/ቤቱ የፕሮጀክት ማስፋፊያ ብድር/expansion loan/ ጥያቄ ይዘው ከቀረቡት ደንበኞች ውስጥ ያዕቆብ ሙሉጌታ፣ ኡብሮ ኢንጂነሪንግ/UBRO Engineering PLC./፣ ሚሊዮን ካሳዬ፣ ተክሉ ማሞ፣ ዳዊት መላኩ፣ እስጢፋኖስ ተክሌ፣ ታደሰ ከበደ እና ሀብቶም አለሙ ለተሰጠው ብድር የመጀመሪያ ዙር ድንግል መሬት እርሻን/ first ploughing of virgin land/ ለማከናወን በደንበኛው የቀረበውን የተጋነነ የትራክተር ኪራይ ዋጋን እንዲያዝ የተደረገ መሆኑንና ይህም የደንበኛውን መዋጮ መጠን/ customer equity/ እንዲጨምር ወይም እንዲጋነን ያደረገው መሆኑን፣

- በቅ/ጽ/ቤቱ ከተፈቀዱ የፕሮጀክት ማስፋፊያ ብድር/expansion loan/ ጥያቄዎች ውስጥ ለተክሉ ማሞ፣ ፀሀሌ ኮለሌ/ Teshale Kolele/፣ ሙሉብርሃን፣ ዳዊት መላኩ፣ ሚሊዮን ካሳዮ፣ ሚሊዮን ካሳሁን፣ ሀጎስ ገ/ስላሴ፣ እስጢፋኖስ ተክሌ፣ OPGAN BA-ABOUED፣ ንጉሱ ሲሳይ፣ ፍሰሃ ትካቡ፣ ያቆብ ሙሉጌታ እና ኬቲ ሜካናይዝድ/KT Mechanized/ የተሰጠው ብድር ኦዲት የተደረገ የፋይናንሻል መግለጫዎች /audited report/ ሳይቀርብና የፕሮጀክቶቹን ያለፈ አፈፃፀም ሳይገመገም የተከናወነ ሲሆን፣ ከዚህ በተጨማሪ ፕሮጀክቶቹ የማስፋፊያ የብድር ጥያቄያቸውን ይዘው ሲቀርቡ በብድር ፖሊሰው ላይ የተገለፀውን ዝቅተኛውን የንግድ መጠን/ commercial size/ መስፈርት የማያሟሉ የነበረ ቢሆንም ቅ/ጽ/ቤቱ ግን በደንበኞቹ የቀረበውን የመሬት ልማት ዋጋ እንደ የአይነት መዋጮ/ equity contribution in kind/ የተቀበለው መሆኑን፣ ለማወቅ ተችሏል፡፡

56. ስለጉዳዩ የሚመለከታቸው የባንኩ ኃላፊዎች ለረቂቅ ሪፖርቱ በሰጡት መልስ፡

- የዋናው መ/ቤት በተጠቀሱት ዓመታት በነበረው ጊዜ ለለውጥ አመራር የስራ ሂደት በየወሩ ከየክፍሉ የሚላከውን ሪፖርት በማየት ማረጋገጥ የሚቻል መሆኑንና በባንክ ደረጃ የተጠናቀረ አጠቃላይ መረጃ ማዘጋጀት እንደሚቻል ገልፀዋል፡፡
- የጅማ ቅ/ጽ/ቤት በሰጠው መልስ፡
  - ✓ በቅ/ጽ/ቤቱ ከተሰጡ የፕሮጀክት ማስፋፊያ ብድሮች/expansion loans/ ውስጥ ለሀጎስ ገብሬ፣ ለያቆብ ሙሉጌታ እና ለፍቅርዪ ገብረመድህን የተባሉ ተበዳሪዎች የተሰጡት ብድሮችን በተመለከተ እ.አ.አ ነሐሴ 6 ቀን 2014 ዓ.ም. በባንኩ የስራ አመራር ቦርድ ተወስኖ ከፕሬዝዳንት ቢሮ በተፃፈ ደብዳቤ ምርታቸውን በቀጥታም ሆነ በተዘዋዋሪ ለውጭ ገበያ ለሚያቀርቡ ፕሮጀክቶች ማስፋፊያ በ30፡70 ምጣኔ እንዲስተናገዱ በተሰጠው መመሪያ መሰረት የተሰጡ የማስፋፊያ ብድሮች እንደሆኑ፣
  - ✓ በቅ/ጽ/ቤቱ ከተፈቀዱ የፕሮጀክት ማስፋፊያ ብድር/expansion loan/ ጥያቄዎች ውስጥ ለተክሉ ማሞ፣ ፀሀሌ ኮለሌ/ Teshale Kolele/፣ ሙሉብርሃን፣ ዳዊት መላኩ፣ ሚሊዮን ካሳዮ፣ ሚሊዮን ካሳሁን፣ ሀጎስ

ገ/ስላሴ፣ እስጢፋኖስ ተክሌ፣ OPGAN BA-ABOUED፣ ንጉሱ ሲሳይ፣ ፍሰሃ ትካቡ፣ ያቆብ ሙሉጌታ እና ኬቲ ሜካናይዝድ/KT Mechanized/ የተሰጠው ብድርን በተመለከተ ኦዲት የተደረጉ የሂሳብ መግለጫዎች ሳይቀርቡና የየፕሮጀክቶቹ ያለፉት ጊዜያት የስራ አፈፃፀማቸው ሳይገመገም የተስተናገዱ ደንበኞች እንደሌሉ ገልፀዋል፡፡

57. በመሆኑም የብድር ጥያቄ ማመልከቻዎች እና ደጋፊ ሰነዶች ትክክለኛነትና የተሟሉ መሆናቸው ባንኩ ባስቀመጠው ቼክሊስት መሰረት ስለመሆኑ ተገቢው የማጣራት ስራ እንደማይከናወን እንዲሁም የብድር ጥያቄዎች ባንኩ ያስቀመጠውን ለመበደር የሚያበቁ መስፈርቶችን ያሟሉ ስለመሆኑ የማረጋገጥ ተግባር ግልጽነትንና ተጠያቂነትን በተከተለ መልኩ እንደማይከናወን መረጃውም ተጠናቅሮ እንደማይያዝ ለመረዳት ተችሏል፡፡

<u>የብድር ዳግመኛ ድልድል እና ዳግመኛ መደራጀትን በተመለከተ /Reallocation or Rearrangement of loan</u>

58. የብድር ወይም የደንበኛውን መዋጮ ከአንደኛው የፕሮጀክቱ የወጪ ርዕስ ወደ ሌላኛው የወጪ ርዕስ ለማዘዋወርና ዳግመኛ ድልድል የማድረግ ጥያቄ ተቀባይነት እንዲኖረው አስቀድሞ በባንኩ የብድር የስራ ሂደት ሀሳብ ሊቀርብና በሚመለከተው የባንኩ የበላይ አመራር ሊፀድቅ ይገባል፡፡ ይሁን እንጂ ይህ ዳግመኛ ድልድል/ reallocation/ የተበዳሪውን ገንዘብ/የደንበኛውን መዋጮ ከፕሮጀክቱ የማይለዋወጥ ዋጋ የወጪ ርዕስ/ fixed cost component/ ወደ የስራ ማስኬጃ የወጪ ርዕስ/ working capital component / እንዲዘዋወር እና ተጨማሪ ብድር እንዲፈለግ ሊያደርግ አይገባም፡፡

59. ፕሮጀክቶች ጊዜያዊ ችግር በሚያጋጥማቸው ጊዜ የብድር ወይም የደንበኛውን መዋጮ ከአንደኛው የፕሮጀክቱ የወጪ ርዕስ ወደ ሌላኛው የወጪ ርዕስ ማዘዋወርና ዳግመኛ ድልድል ማድረግ ጊዜያዊ ችግሮቹ እንዲቀረፉ በማድረግ አፈፃፀማቸው እንዳይስተጓጎል ማድረጉ ተገቢ ቢሆንም፣ ይህ ተግባር በዕቅድ የተያዘውን የበጀት ድልድል የሚያውክና ትክክለኛው ጥያቄ በሚያጋጥምበት ወቅት ፕሮጀክቶች በስኬት እንዳይንቀሳቀሱ የሚያሰናክል በመሆኑ ጥያቄው በሚቀርብበት ወቅት ከፍተኛ ትኩረት ሊሰጠው ይገባል፡፡ በተጨማሪም ይህ ጊዜያዊ ችግሮችን መፍቻ መፍትሄ እንጂ ዘለቄታዊ መፍትሄ ባለመሆኑ ዳግመኛ ድልድል የማድረግ ጥያቄ በሚቀርብበት ወቅት የወጪ ርዕስ ዳግመኛ ድልድል ያስፈለገበት ምክንያት እና ዳግመኛ ድልድሉ

በፕሮጀክቱ አፈፃፀም ላይ ያሚያስከትለው ተፅዕኖ ሊገመገም እና ሊተነተን እንዲሁም ዳግመኛ የበጀት ድልድል እንዲደረግለት የተፈለገው የወጪ ርዕስም በግልፅ ሊጠቀስ እና ዳግመኛ እንዲደለደል የተደረገው ብድርም አፈፃፀም ሊመረመር እና ሊጣራ ይገባል፡፡

60. በዋናው መ/ቤት ደረጃ የሚቀርብ የብድር ወይም የደንበኛውን መዋጮ ከአንደኛው የፕሮጀክቱ የወጪ ርዕስ ወደ ሌላኛው የወጪ ርዕስ ለማዘዋወርና ዳግመኛ ድልድል የማድረግ ጥያቄ በዋናው መ/ቤት የብድር የስራ ሂደት ወይም በብድር ማስታመሚያና ማገገሚያ ንዑስ የስራ ሂደት ሀሳብ ሊቀርብና በባንኩ ፕሬዝዳንት ሊጸድቅ እንደሚገባ፣ በቅርንጫፍ ደረጃ ደግሞ ጥያቄው በቅርንጫፍ ጽ/ቤት ወይም በክልል ጽ/ቤቱ በሚገኘው ብድር ማስታመሚያና ማገገሚያ ቡድን ሊቀርብና በክልሉ ጽ/ቤቱ ስራ አስኪያጅ እነዲፀድቅ በማድረግ በየሩብ ዓመቱ ለቅ/ጽ/ቤቶች ማስተባበሪያ ምክትል ፕሬዝዳንት ሪፖርት ሊደርጉ እንደሚገባ በባንኩ የብድር ፖሊሲና የብድር አፈፃፀም መመሪያ ላይ ተገልፃል፡፡

61. ይህ ስለመከናወኑ በኦዲቱ ወቅት በናሙና የተመረጡት የባንኩ ዋናው መ/ቤት የብድር የስራ ሂደትና የደቡብ ሪጅን የሀዋሳ ቅ/ጽ/ቤት ኃላፊዎች ተጠይቀው በሰጡት መልስ፡- የሀዋሳ ቅ/ጽ/ቤት ባለፉት ሦስት ዓመታት (ከ2005-2007 ዓ.ም.) ይህንን ዓይነት ጥያቄ እንዳላስተናገዱ የመለሱ ሲሆን፣ የዋናው መ/ቤት የብድር የስራ ሂደት ግን ከላይ በተጠቀሰው አግባብ እያከናወኑ እንደሆነ ገልፀዋል፡፡

62. ነገር ግን ከ2005 እስከ 2007 ዓ.ም. በጀት ዓመታት ለስራ ሂደቱ የቀረቡ የብድር ወይም የደንበኛውን መዋጮ ከአንደኛው የፕሮጀክቱ የወጪ ርዕስ ወደ ሌላኛው የወጪ ርዕስ ለማዘዋወርና ዳግመኛ ድልድል የማድረግ ጥያቄዎች በተጠየቀው የተግባር አይነት፣ ተቀባይነት ያገኙና ያላገኙ ከነምክንያታቸው በሚያሳይ እና ለውሳኔ አሰጣጥ በሚያመች መልኩ የተጠናቀረ መረጃ እንዲሁም ለእያንዳንዱ የወጪ ርዕስን ለማዘዋወርና ዳግመኛ ድልድል ለማድረግ ለቀረበ ጥያቄ በስራ ሂደቱ የተከናወነ የግምገማ ጥናት በኦዲት ቡድኑ ተጠይቆ ሊቀርብ አልቻለም፡፡

63. ይሁን እንጂ ከላይ የተገለፀውን ጉዳይ አስመልክቶ በኦዲቱ ወቅት ከተከለሱ መረጃዎች የሚከተሉት ሁኔታዎች ተገኝተዋል፡-

- የስራ ሂደቱ ከሚያስተዳድራቸው ብድሮች ላይ የተከናወነ የግምገማ ሪፖርት/ loan review report of the Credit Process made by Compliance and Risk Management Process/CRMP/ on September 2014/
  - ✓ ለተንዳሆ ስኳር ፋብሪካ የተሰጠው ብድር በተለያዩ ጊዜያት የብር 832,446,834.00(ስምንት መቶ ሰላሳ ሁለት ሚሊዮን አራት መቶ አርባ ስድስት ሺህ ስምምት መቶ ሰላሳ አራት ብር) ከፍተኛ የገንዘብ መጠን የወጪ ርዕስን ማዘዋወርና ዳግመኛ ድልድል ማድረግ ስራ የተሰራ መሆኑን፣ በተጨማሪም ዳግመኛ እንዲደለደል የተደረገው በጀትም እንደገና ለሌላ የወጪ ርዕስ እንዲደለደል መደረጉን፣ ለአብነትም ለተለያዩ ወጪዎች ድጋሚ እንዲደለደል የተደረገውን በጀት እንደገና ለመሬት ልማት ወጪ እንዲሁም ለመሬት ልማት ወጪ ከተደለደለው በጀት ወደ ለሀገር ውስጥ የማሽነሪና ተሽከርካሪ ወጪ ዳግመኛ እንዲደለደል መደረጉን ለመረዳት ተችሏል፡፡ ስለጉዳዩ የሚመለከተው የብድር የስራ ሂደት የሰጠው መልስ፤ የፕሮጀክቱን ግንባታ አፈፃፀም መዘግየትን ለማስቀረት ባንኩ ተከታታይ የሆነ የወጪ ርዕስን ማዘዋወርና ዳግመኛ ድልድል ማድረጉን እና በተጨማሪም ይህ ፕሮጀክት በባንኩ እና መንግስት በጀት መዋጮ በጥምረት የሚከናወን/ co-finance scheme/ በመሆኑና መንግስት በተለያዩ ትልልቅ ፕሮጀክቶች ልማት ላይ እየተሳተፈ በመሆኑ የታቀደው የመንግስት መዋጮ ድርሻ በዕቅዱ መሰረት ያለተከናወነ በመሆኑ የባንኩ ማኔጅመንት የመንግስትን ሸክም ለመጋራት እና የተፈጠረውን የበጀት ክፍተት ለመሙላት የበጀት ዳግመኛ ድልድሉ መከናወኑን ገልፀዋል፡፡
  - ✓ ለኤም.ኤን. ኤስ. ማኑፋክቸሪንግ ፒ.ኤል.ሲ./ MNS Manufacturing PLC/ ፕሮጀክት የተሰጠ ብድር ለብዙ ጊዜያት የወጪ ርዕስን ማዘዋወርና ዳግመኛ ድልድል ማድረግ ስራ የተሰራና ይህም ተጨማሪ ብድር እንዲፈለግ ያደረገ መሆኑንና ስለጉዳዩ በስራ ሂደት የሰጠው ምላሽ፤ ፕሮጀክቱ የግንባታ ስራውን አጠናቅቶ ለአገር ውስጥና ለውጪ ገበያ የማምረት ስራ እንደጀመረና የበጀት ዳግመኛ ድልድሉ ያስፈለገበት ምክንያት ድርጅቱ የምርት መስመር በመጨመሩና ይህም የበጀት ዳግመኛ ድልድል ያለቀለት ምርት ለማምረት የሚያስችለው እንደሆነ

ገልፀዋል፡፡ ከዚህ በተጨማሪ ተጨማሪ ብድር ያስፈለገው በተፈጠረው የስራ ማስኬጃ በጀት አለመጣጣም ምክንያት እንጂ ለቋሚ ኢንቨስትመንት እንዳልሆነና ከፕሮጀክቱ የስራ ማስኬጃ የወጪ ርዕስ/ working capital component / ወደ የማይለዋወጥ ዋጋ የወጪ ርዕስ/ fixed cost component/ እንዲዘዋወር የተደረገ ነገር እንደሌለ የገልፁ መሆኑን፤

- ከዚሁ ጋር በተያያዘ የባንኩ የ2007 በጀት ዓመት የብድር አይነት ክምችት ሪፖርት/ loan portfolio Concentration Report as at June 30, 2015/ በኦዲት ቡድኑ በተከለሰበት ወቅት በበጀት ዓመቱ የ10 ፕሮጀክቶች የዳግመኛ በጀት ድልድል ጥያቄ በዋናው መ/ቤት የብድር የስራ ሂደት በብድር ፖሊሲው ከተለመደው ውጭ በሆነ/በማፈንገጥ (with exception/ deviation) የተፈቀደ መሆኑን ለማወቅ ተችሏል፡፡(ዝርዝሩ በአባሪ ተያይዟል፡፡)

64. ለእያንዳንዱ ፕሮጀክቶች የወጪ ርዕስን ለማዘዋወርና ዳግመኛ ድልድል ለማድረግ ለቀረበ ጥያቄ ዳግመኛ ድልድል ያስፈለገበት ምክንያት እና ዳግመኛ ድልድሉ በፕሮጀክቱ አፈፃፀም ላይ ያሚያስከትለው ተፅዕኖ የተገመገመ እና የተተነተነ ስለመሆኑ እንዲሁም ዳግመኛ እንዲደለደል የተደረገው ብድርም አፈፃፀም የተገመገመ ስለመሆኑ በስራ ሂደቱ የተከናወነ የግምገማ ጥናት በኦዲት ቡድኑ ተጠይቆ ባለመቅረቡ የግመገማውን ውጤትና በብድር ፖሊሲው ከተለመደው ውጭ በሆነ/በማፈንገጥ (with exception/ deviation) የተፈቀደበትን ምክንያት ለማወቅ አልተቻለም፡፡

65. ስለጉዳዩ የሚመለከታቸው የባንኩ ኃላፊዎች ለረቂቅ ሪፖርቱ በሰጡት መልስ በዚህ ረገድ የደረሰ ጉድለት የሌለ መሆኑንና ስራው የተሰራው በባንኩ ብድር ማንዋል ተራ ቁጥር 4.4.24 መሰረት የውሳኔ ሃሳብ በብድር የስራ ሂደት ቀርቦ በፕሬዝዳንቱ በመጽደቁ እንደሆነና መረጃውን በተመለከተ ግን የባንኩ የሪፖርት መስፈርት በዚህ መሰረት ሪፖርት እንዲዘጋጅ ስለማይጠይቅ እንጂ መረጃው በሚመለከተው ደንበኛ ፋይል ውስጥ እንደሚገኝ ገልፀዋል፡፡

66. የባንኩ ኃላፊዎች ይህን ይበሉ እንጂ ለስራ ሂደቱ የቀረቡ የብድር ወይም የደንበኛውን መዋጮ ከአንደኛው የፕሮጀክቱ የወጪ ርዕስ ወደ ሌላኛው የወጪ ርዕስ ለማዘዋወርና ዳግመኛ ድልድል የማድረግ ጥያቄዎች በተጠየቀው የተግባር አይነት፣ ተቀባይነት ያገኙና ያላገኙ ከነምክንያታቸው በሚያሳይ እና ለውሳኔ አሰጣጥ በሚያመች መልኩ የተጠናቀረ መረጃ እንዲሁም ለእያንዳንዱ የወጪ ርዕስን ለማዘዋወርና ዳግመኛ

ድልድል ለማድረግ ለቀረበ ጥያቄ በስራ ሂደቱ የተከናወነ የግምገማ ጥናት አሁንም ያልቀረበ በመሆኑ የተሰጠውን ምላሽ ለመቀበል ያዳግታል፡፡

67. በመሆኑም ዳግመኛ የበጀት ድልድል ለማድረግ የቀረቡት ጥያቄዎች በባንኩ የብድር ፖሊሲና የብድር አፈፃፀም መመሪያ መሰረት እና ድልድሉ በፕሮጀክቱ አፈፃፀም ላይ ተፅዕኖ በማያስከትል መልኩ የተከናወነ ስለመሆኑ ለማረጋገጥ አላስቻለም፡፡

የፕጀክት ግምገማ ሂደትን በተመለከተ/Project Appraisal Stage of credit services

68. የመንግስት የልማት አቅጣጫን መሰረት በማድረግ የልማት ፕሮጀክቶችን ከባንኩ በተገኘ የብድር ገንዘብ ለማቋቋም የቀረበው ጥያቄ ተቀባይነት ሲያገኝ፣ የፕሮጀክቱ የቴክኒክ፣ የገበያ፣ የፋይናንስ እና የስራ አመራር ብቃት/አዋጭነት እንዲሁም ሊያስገኝ የሚችለው ማህበረሰባዊና ኢኮኖሚያዊ /socio-economic/ ጠቀሜታ በዝርዝር ሊገመገም ይገባል፡፡

69. ባንኮች ጥንቃቄ የተሞላበትና ጤናማ ብድር ለመፍቀድ የሚያስችላቸው ባግባቡ የተደነገገ የብድር መስጫ መስፈርት ሊኖራቸው እንደሚገባና ውጤታማ የብድር መፍቀድ ስራ ለመስራት የተበዳሪውን የስጋት ደረጃ አጠቃላይ ግምገማ ለማከናወን የሚያስችል በቂ መረጃ ሊኖራቸውና ግምገማውን ሊያከናውኑ እንደሚገባ የብሔራዊ ባንክ በወጣው የባንኮች የስጋት አስተዳደር ጋይድላይን ላይ ተገልፃል፡፡

70. የባንኩ የፕሮጀክት ግምገማ ንዑስ የስራ ሂደት እና በክልል የሚገኑ የፕሮጀክት ግምገማ ቡድኖች የፕሮጀክቶችን አዋጭነት ግምገማን በባንኩ በተዘጋጀው የፕሮጀክት ግምገማ ጋይድላየን እና ቅጽ መሰረት እንዲሁም በባንኩ የጥናት የስራ ሂደት በተሰበሰቡና በተጠናቀሩ መረጃዎች ወይም በፕሮጀክት ግምገማ ንዑስ የስራ ሂደቱ ወይም ቡድኖች በራሳቸው በሰበሰቡት ነገር ግን በባንኩ የጥናት የስራ ሂደት የፀደቀ መረጃን መሰረት በማድረግ ዝርዝር የአዋጭነት ግምገማ ሊያከናውኑና ውሳኔ ለመስጠት የሚያሰችል የአዋጭነት ግምገማ ጥናት ሪፖርት ሊያዘጋጁ እንደሚገባ በብድር ፖሊሲው ላይ ተገልፃል፡፡

71. በኦዲቱ ወቅት የፕሮጀክቶች አዋጭነት ግምገማው በብድር ፖሊሲው ላይ በተገለፀው አግባብ እየተከናወነ ስለመሆኑ ለመገምገም መረጃዎች በተከለሱበት ወቅት የሚከተሉት ሁኔታዎች እንደነበሩ ለዋወቅ ተችሏል፡-

- ለአዋጭነት ግምገማ የሚቀርቡ የብድር ጥያቄ ማመልከቻዎች እና ደጋፊ ሰነዶች ትክክለኛ፣ የተሟሉ እና ባንኩ ባስቀመጠው ቼክሊስት መሰረት

ስለመሆናቸው በኦዲቱ ወቅት ሲጣራ በሀዋሳ ቅ/ጽ/ቤት ከተሰጡ ብድሮች ውስጥ የአቶ ታመነ ጎበና የጥጥ እርሻ ፕሮጀክት፣ የአቶ ተኪ ዘርአይ ፕላስቲክ ጫማ ፋብሪካ ፕሮጀክት እና የአቶ ኪሩቤል የእርሻ ልማት ፕሮጀክት ግምገማን በተመለከተ፡-

- በብድር ፋይሉ ውስጥ የተያያዘው የፕሮጀክቱ አቅራቢ/የተበዳሪው የሌላ የንግድ ድርጅት የኦዲት ሪፖርት/ የሂሳብ መግለጫ መሆኑን፣
- የቀረበው የህንፃ እና የውሀ ግንባታ ስራ ፕላንና የሚያስፈልገው ዕቃ መጠን ዝርዝር/ bill of quantity/ ብቁ በሆነ ባለሙያ ስለመዘጋጀቱ የሚገልፅ ያዘጋጀው አካል የንግድ ምዝገባ ሰርተፍኬት ያለተያያዘ መሆኑ፣
- በቀረበው የድርጅቱ የንግድ ምዝገባ ሰርተፍኬቱ ላይ የተገለጸው የፕሮጀክቱ ካፒታል እና በንግድ ፍቃዱ ላይ ያለው የተለያየ እንደሆነ ይህም ብር 10,000,000 እና ብር 180,000 እንደቅደም ተከተላቸው መሆኑንና ይህም ልዩነት የሰነዱን ትክክለኛነት የሚያጠራጥር መሆኑ፣
- የፕሮጀክቱን አስተዳደር በተመለከተ የፕሮጀክቱ ተ/ስራ አስኪያጅ የትምህርት ደረጃ ባልታወቀበት እና ተጨባጭ ማስረጃ የትምህርት ማስረጃ ባልተያያዘበት ሁኔታ በቅ/ጽ/ቤቱ በተዘጋጀው የደንበኛን የማወቅ ጥናት/ due diligence report / ላይ ፕሮጀክቱ በባለሙያ እንደሚመራ የገለፀ መሆኑን፣
- ድርጅቱን ሂሳብ ኦዲት ያደረገው የንግድ ድርጅት ፈቃድ ያልተያያዘ መሆኑን
- የቀረበው የሂሳብ መግለጫ ኦዲት ያልተደረገ መሆኑ፣
- ፕሮጀክት አቅራቢው ስላለው የማህበራዊ ግንኙነት ከሚመለከተው አካል የተሰጠ ማረጋገጫ ያለቀረበ መሆኑ፣
- የቀረበው የድርጅቱ የሂሳብ መግለጫ ድርጅቱ ላለፉት 2 አመታት ትርፍና ኪሳራ እንዳስመዘገበ የሚገልፅ ሲሆን፣ በቀረበው ሰነድ ላይ ድርጅቱ ካፒታል በ19/12/13 በተሰጠው የኢንቨስትመንት ፈቃድ ላይ ከነበረው ካፒታል ብር 3 ሚሊዮን በ19/12/13 የድርጅቱን ካፒታል ለማሻሻል በተደረገ ቃለ-ጉባኤ ወደ 10 ሚሊዮን እንዲያድግ መደረጉንና ይህንንም በአጭር ጊዜ ውስጥ ለማከናወን የሚከብድ መሆኑን፣ የሚሉት

በክልሉ የብድር አፅዳቂ ቡድን ማብራሪያ እንዲሰጥባቸው የተነሱ ጉዳዮች ናቸው፡፡

- ሌሎች የአዋጭነት ግምገማዎችን በተመለከተ፣
  - ምንም እንኳን በባንኩ የጥናት የስራ ሂደት የተዘጋጀው የኮሞዲቲ ጥናት/ commodity study/ አንድ ትራክተር 125 ሄክታር ለማልማት በቂ እንደሆነ የሚገልፅ ቢሆንም ፕሮጀክቱ አንድ ትራክተር እያለው የክልሉ የፕሮጀክት ግምገማ ቡድን ባቀረበው ግምገማ ተጨማሪ ትራክተር እንዲፈቀድ የቀረበ መሆኑ፣
  - ወደ እርሻ ክልሉ የሚወስደው የመንገድ ሁኔታን በተመለከተ በግልፅ የተቀመጠ ነገር አለመኖሩ
  - የብድር አፅዳቂው ቡድን በፕሮጀክት ቦታው የመስክ ጉብኝት ባደረገበት ወቅት የተወሰነው የፕሮጀክቱ ቦታ በጎርፍ የተጎዳ መሆኑን
  - የቀረበው የምህንድስና ግምት/engineering estimation/ በተለይ የመሬት ልማትን በተመለከተ ቀድሞ ከቀረቡት የተመሳሳይ ፕሮጀክቶች ግምት የተጋነነ መሆኑን የብድር አጽዳቂው ቡድን የገለጸ መሆኑን ለማወቅ ተችሏል፡፡
- በጅማ ቅ/ጽ/ቤት ደግሞ በዝናብ ለሚለማ የጥጥና ሲሳም እርሻ ልማት ፕሮጀክቶች የመሬት ልማት ወጪ አወሳሰንን በተመለከተ የሚከተሉት ችግሮች ተገኝተዋል፡-

<u>በሚለማው መሬት ላይ ስለሚገኘው የደን አይነት(forest classification) በተመለከተ</u>

- ለፕሮጀክቶች አዋጭነት ግምገማ የሚያስፈልገው የቅ/ጽ/ቤቱ ባለሙያ ሪፖርት/ engineering report/ ላይ በሚለማው መሬት ላይ ስለሚገኘው የደን አይነት(forest classification) በተመለከተ መግለፅ የተጀመረው ከቅርብ ጊዜ ወዲህ እንደሆነ፣
- በዚህ የባለሙያ ሪፖርት ላይ የተገለጸውን የደን አይነት ለመወሰን ባለሙያው የተጠቀመውን ቴክኒካል መረጃ የተመለከተ ነገር እንደሌለው፣ በዚህ ምትክ በፕሮጀክት ቦታው ላይ ያለውን የደን ዓይነትና እፍጋት/ type and density of forest coverage/ በግልጽ ማሳየት የማይችል ፎቶግራፍ እንደሚያያዝና ከዚህ በተጨማሪ ሪፖርቱ ላይ የሚገለጹት መሰረታዊ የደን

ዓይነት/የባህሪይ መለኪያ መስፈርቶች በስተቀር ባለሙያው የደን ዓይነትን ለመወሰን የተጠቀመበትን ዘዴ የማያካትት እነደሆነና በአንድ ቀበሌ የሚገኙ ፕሮጀክቶች የተለያየ የደን ሽፋን/ vegetation/ በተመለከተ የሚቀርበው ሪፖርት የተለያየ እንደሆነና በዚህም ምክንያት የመሬት ልማት ወጪ በሄክታር ስሌት የተለያየ እንደሆነ፣

- ለአንዳንድ ፕሮጀክቶች በተሰጡ የማስፋፊያ ብድሮች ላይ የተገለፀው የደን ሽፋን አይነት የዋናው ብድር በተሰጠበት ወቅት በፕሮጀክት ግምገማ ጥናቱ ላይ ከተገለጸው የደን ሽፋን ዓይነት ጋር የተለያየ መሆኑ፣ ማለትም በዋናው ብድር ወቅት የመሬት ልማት ወጪን ለመተመን ጥቅም ላይ የዋለው የደን ዓይነት መለኪያ መካከለኛ እፍጋት ያለው/ medium denser forest/ ሲሆን፣ ለዛው ፕሮጀክት የሚውል የማስፋፊያ ብድር ግምገማ ወቅት ግን ለዋናው እና ለታቀደው የሚለማ መሬት የመሬት ልማት ወጪ ለመተመን ጥቅም ላይ የዋለው የደን ዓይነት መለኪያ እፍጋት ያለው/ denser forest/ መሆኑና ይህም የመሬት ልማት ወጪን ለመተመን በግምት የደን ዓይነትን መወሰን ደንበኞች በባንኩ ላይ ከፍተኛ ቅሬታ እንዲኖራቸው እንዳደረገና ፕሮጀክቶች ከሚያስፈልጋቸው ወጪ በላይ የፋይናንስ ድጋፍ እንዲያገኙ ማድረጉን ለማወቅ ተችሏል፡፡

<u>ለመሬት ልማት ጥቅም ላይ የሚውለውን የሰው ኃይል ጉልበትና ማሽነሪ ስብጥር መረጣንና ለእርሻ ስራ የሚውል የትራክተር ኪራይን በተመለከተ</u>

- አብዛኞቹ ፕሮጀክቶች የመሬት ልማት ስራቸውን በማሽነሪ እንዲያከናውኑ መደረጉንና ይህም የመሬት ልማት ዋጋ ወጪ ተመንን እንዲጨምር ማድረጉ፣
- በቅ/ጽ/ቤቱ ብድር ከተቋቋሙ ፕሮጀክቶች ውስጥ የመሬት ልማት ስራን ትራክተር በመከራየት ለማከናወን የያዙ አንዳንድ ፕሮጀክቶች በፕሮጀክት ግምገማ ወቅት የተያዘው የትራክተር ኪራይ ዋጋ ከፍተኛ በመሆኑ የመሬት ልማት ስራ ወጪ ተመናቸው ከፍተኛ የሆኑ እንደሚገኙ
- ቅ/ጽ/ቤቱ በመሬት ልማት ወቅት ማሽነሪዎችን በመጠቀም ለሚከናወኑ ለአንድ አይነት ስራዎች (ማለትም ለቁጥቋጦ ምንጠራ፣ ለቆሻሻ ማስወገድ፣ ድንግል መሬት ለማረስ) በፕሮጀክት ግምገማ ወቅት የተለያየ የነዳጅ

ፍጆታ ተመን (በሄክታር) እንደሚጠቀምና ይህም ለተመሳሳይ የደን ሽፋን ዓይነት እና የመሬት አቀማመጥ ላላቸው ተመሳሳይ ፕሮጀክቶች የሚያዘው የመሬት ልማት ወጪ በሄክታር ተመንን ወጥነት እንዲኖረው እንዳላስቻለ፣

- ቅ/ጽ/ቤቱ ተጨማሪ መሬት ለማልማት የሚውል የማስፋፊያ ብድር በሚፈቅድበት ወቅት በዋናው ብድር ወቅት የነበረውን የደን ሽፋን ዓይነት መለኪያ ያለምንም አሳማኝ ማስረጃ በመቀየሩ የየአንዳንድ ፕሮጀክቶች ሙሉ በሙሉ በማሽን ለሚለማ መሬት የመሬት ልማት ወጪ ተመን አማካይ ብር 42,283 በሄክታር በላይ የሆነ ብር 52,479፣ ብር 57,109 እና ብር 59,785 በሄክታር የተፈቀደ መሆኑና ወጪው በባንኩ ብድር እንዲሸፈን መደረጉ፣ ይህም በዋናው ብድር ወቅት የነበረውን የደንበኛውን መዋጮ መጠን ከፍ የሚያደርገው በመሆኑ ደንበኛው ለማስፋፊያው የሚጠበቅበትን መዋጮ እንዲቀንስ ወይም እንዳይኖር ማድረጉ፣ ለአብነት የምስፋፊያ ብድር ከተሰጣቸው ፕሮጀክቶች ውስጥ ለፍቅርዮ ገብረመድህን፣ ለሙልዩ አዲሱ እና ለአብራለዩ እና ወንድሞቹ የእርሻ ልማት የተሰጠ ብድር ቅ/ጽ/ቤቱ በወጪ ትመና ወቅት የተለያየ የመሬት ልማት ወጪ ተመን በመጠቀሙ ተበዳሪዎቹ ያለምንም የድርሻ መዋጮ የማስፋፊያ ብድሩን ያገኙ መሆኑን ለማወቅ ተችሏል፡፡

72. በመሆኑም የአንዳንድ ፕሮጀክቶች አዋጭነት ግምገማ በባንኩ በተዘጋጀው የፕሮጀክት ግምገማ ጋይድላየን እና ቅጽ መሰረት እንዲሁም በባንኩ የጥናት የስራ ሂደት በተሰበሰቡና በተጠናቀሩ መረጃዎች ወይም በፕሮጀክት ግምገማ ንዑስ የስራ ሂደቱ ወይም ቡድኖች በራሳቸው በሰበሰቡት ነገር ግን በባንኩ የጥናት የስራ ሂደት የፀደቀ መረጃን መሰረት በማድረግ ወጥነት ያለውና ትክክለኛ ውሳኔ ለመስጠት የሚያስችል የአዋጭነት ግምገማ እየተከናወነ ባለመሆኑ አንዳንድ ተበዳሪዎች ያለአግባብ መስፈርቱን ሳያሟሉ የባንኩን የማስፋፊያ ብድር ተጠቃሚ እንዲሆኑ አድርጓል፡፡

<u>የብድር ማጽደቅ ሂደትን በተመለከተ/Loan Approval Stage of credit services</u>

73. የብድር ማጽደቅ ሂደት ከፕሮጀክት ግምገማው ሪፖርት ውጤት በመነሳት የብድሩን ፕሮፖሳል የመቀበል ወይም ያለመቀበል ውሳኔ ሊሰጥ ይገባዋል፡፡

74. የብድር አጽዳቂ ቡድን እንዲያፀድቅ የሚቀርብለትን የተለያዩ የግምገማ ጥናቶች (ለአዲስ ብድር፣ ለማስፋፊያ ብድር፣ ለተጨማሪ ብድር፣ ለብድር አከፋፈል ጊዜ

ማሻሻያ እና ሌሎች ከብድር ጋር የተያያዙ ጥያቄዎች) በባንኩ በተዘጋጀው የፕሮጀክት ግምገማ ጋይድላየን ላይ የተጠቀሱት መስፈርቶች እና ተገቢውን ውሳኔ ለመስጠት የሚያስችሉ ሰነዶች የቀረቡ ስለመሆናቸው በዝርዝር በማጣራት በብድር ፖሊሲው እና የብድር አፈፃፀም መመሪያ መሰረት ተገቢውን ውሳኔ ሊሰጡ እንደሚገባ በብድር ፖሊሲው ላይ ተገልፃል፡፡

75. በኦዲቱ ወቅት ጉዳዩን አስመልክቶ መረጃዎች ሲከለሱ የሚከተሉት ሁኔታዎች ተገኝተዋል፡-

- ባንኩ የሚፈቅደው የረጅም ጊዜ ብድር እስከ ሀያ ዓመት ባለው ጊዜ ውስጥ የእፎይታ ጊዜን ጨምሮ ተከፍሎ የሚያልቅ እንደሆነና ይህ በምንም ሁኔታ መብለጥ እነደሌለበት በብድር ፖሊሲው ላይ የተቀመጠ ቢሆንም፣ የዋናው መ/ቤት የብድር የስራ ሂደት ከሚያስተዳድራቸው ብድሮች ውስጥ በብድር ግምገማ ወቅት በናሙና ከታዩ 16 ፕሮጀክቶች ውስጥ 2 ፕሮጀክቶች ብድሩ ተከፍሎ የሚያልቅበት ጊዜ ከ20 ዓመት በላይ እንደሆነ ለማወቅ ተችሏል፡፡ እነርሱም፡-
    - ✓ ለአልመዳ ጨርቃጨርቅ የግል ማህበር/Almeda Textile PLC/ እ.አ.አ 19/08/1997 በብድር ውል ቀን የተሰጠ ብድር 31/07/1999 እ.አ.አ የብድሩ ክፍያ እንደሚጀምርና በ31/07/2025 እ.አ.አ የመጨረሻው የብድር ተመላሽ ክፍያ እንደሚጠናቀቅ፣ ይህም ከተቀመጠው ብድሩ ተከፍሎ የሚያልቅበት ጊዜ ገደብ በላይ መሆኑ፣
    - ✓ ለአዲስ ፋርማሲዩቲካል ፋብሪካ /Addis Pharmaceutical Factory PLC/ በ06/01/1994 እ.አ.አ የብድር ውል ቀን የተሰጠ ብድር የመጨረሻው የብድር ተመላሽ ክፍያ እ.አ.አ በ31/07/2024 ቀን እንደሚጠናቀቅ፣
- በዲሴምበር 28 ቀን 2012 እ.አ.አ በተፃፈ ደብዳቤ ለተንዳሆ ስኳር ፋብሪካ የተፈቀደው የብድር ክፍያ ጊዜ ማስረዘሚያ/Loan rescheduling/ የብድር አከፋፈል ማስተካከያ አሰጣጥ እና የብድር አሰጣጥ ሂደትን ያልተከተለ መሆኑ፣ ይኸውም የፕሮጀክቱ አፈፃፀም በብድር ግምገማ ቡድን ያልተገመገመና በብድር አፅዳቂ ቡድን እንዲፀድቅ ያለተደረገ መሆኑ፣

- ለኢ.ኤል.ኤስ.ኢ. አዲስ ኢንዱስትሪያል ዴቨሎፐመንት/ ELSE Addis Industrial Development PLC/ በጃንዋሪ 28 ቀን 2011 እ.አ.አ ስምምነት በተደረገ የሁለተኛ ተጨማሪ ብድር/ second additional loan/ ብር 176,765,040 እና በጁን 11 ቀን 2012 እ.አ.አ ለጥጥ መፈልቀቂያ ማሽን የሚውል ሁለተኛ ዙር የኢንቨስትመንት ብድር ብር 91,019,811 የነጠላ ተበዳሪ ገደብን የሚያልፍ መሆኑ፣
- ለኢ.ኤል.ኤስ.ኢ. አዲስ ኢንዱስትሪያል ዴቨሎፐመንት/ ELSE Addis Industrial Development PLC/ በጃንዋሪ 30 ቀን 2012 እ.አ.አ የተሰጠ የመጀመሪያ ልዩ የስራ ማስኬጃ ብድር ብር 71,743,079፣ በማርች 29 ቀን 2013 እ.አ.አ የተሰጠ ሁለተኛ ልዩ የስራ ማስኬጃ ብድር ብር 95,436,875.53 እና ብር 84,661,357 ሦስተኛ ልዩ የስራ ማስኬጃ ብድር በብድር አሰጣጥ መመሪያው መሰረት በብድር ግምገማ ቡድን ሳይገመገምና በብድር አፅዳቂ ቡድን ሳይፀድቅ በብድር የስራ ሂደቱ በቀረበው ጥያቄ በብድር ዘርፍ ምክትል ፕሬዝዳንትና በዋናው ፕሬዝዳንት ብቻ የፀደቀ መሆኑ፣
- ለናሽናል ሲሚንቶ/ National Cement S.C/ የተሰጠ ብድር በብድር ፖሊሲው ላይ የተገለፀው የ70 ለ 30 ዝቅተኛው የዕዳና ሀብት ምጣኔ ሳይሟላ በ73 ለ 27 የዕዳና ሀብት ምጣኔ የብድር ክፍያ ጊዜ ማስረዘሚያ/Loan rescheduling/ የተፈቀደ መሆኑ፣ እንደሚገኙ ለማወቅ ተችሏል፡፡

76. ከዚህ በተጨማሪ ከሰኔ 2006 ዓ.ም. እስከ ሰኔ 2007 ዓ.ም. የ14 ፕሮጀክቶች የተለያየ ከብድር ጋር የተያያዙ ጥያቄዎች በዋናው መ/ቤት የብድር የስራ ሂደት በብድር ፖሊሲው ከተለመደው ውጭ በሆነ/በማፈንገጥ (with exception/ deviation) የተፈቀዱ መኖራቸውን ነገር ግን ከተለመደው ውጭ በሆነ/በማፈንገጥ (with exception/ deviation) የተፈቀደበት መነሻ በግልፅ አለመቀመጡን ለማወቅ ተችሏል፡፡(ዝርዝሩ በአባሪ ተያይዟል)

Sr. No	Name of the project	Cases	Date of Approval
1.	AFRI Flower PLC	Re-arrangement of bank loan and considering equity contribution so far executed by the captioned company	20/04/2015
		New loan disbursement schedule adjusted due to loan re-arrangement	20/04/2015

		To utilize the left over budget of birr 881,687 from generator and stabilizer for land development purpose	26/06/2015
		To release loan allocated for building and construction to the current account of the company rather than to the contractor	26/06/2015
2.	Velocity Apparels Companies PLC	Temporarily reallocation of birr 8 million from machinery and equipment to building until the finalization of the investment revision	7/4/2015
		Temporarily reallocation of birr 15 million from machinery and equipment to be utilized for building until the finalization of the investment revision	20/05/2015
3.	Abaya Gelana Agro Industry PLC	To procure used self propelled sprayer with model R4730 (2013) and R4730 (2014) subject to the inspection and valuation of the sprayer after being imported and transported to the site.	3/4/2015
4.	Arbaminch Textile S.C.	Relocation of birr 14,700,000 from working capital budget to construction budget requirement	20/05/2015
		To pass Single Borrower limit	14/05/2015
5.	Tendaho Sugar Factory	To pass Single Borrower limit	9/4/2015
		Reallocation of commitment balance of birr 26,749,601.90 for the procumbent of tractors, Machines spare parts, Tubes for tractors, machines, vehicles and motorcycles.	23/04/2015
6.	Zebym Trading PLC	Utilization of the partially blocked equity amount	7/4/2015
7.	Samkit Steel Manufacturing PLC	Utilization of the partially blocked equity amount	15/04/2015
8.	KIWO PLC	Reallocation of a loan amounting to birr 13,279,825.46 from support system to backhoe loader, leveler, and construction of fence, store, cold truck and installation of electricity, reservoir digging and other investment items	29/04/2015
9.	IDC investment PLC	Reallocation of a loan amounting to birr 3,905,494.93 from milk machine, bulk storage tank, Toyota hilux pick up, cold truck and other auxiliary equipment to building and construction.	13/5/2015
10.	Muhammad Yusuf Ali	Reallocation of a loan amounting to birr to birr 1,329,367.60 from working capital budget to the remaining cost of machineries logistics and installation	26/5/2015
11.	Vegpro Agricultural PLC	Reallocation of a loan amounting to birr 350,000 from generator budget to borehole accessories	26/5/2015
12.	Sheba leather industry PLC	Continuation of the project administration by the Credit Process	2/6/2015
		Postponement of overdue interest payment	25/6/2015
13.	Edget industrial PLC	Reallocation of a loan amounting to birr	26/05/2015

		529,064.99 from generator and fuel tanker budget to electric power upgrading payment	
14.	Angel's Cotton and Textile production PLC	Importation of materials through supplier's credit basis as per NBE Directive for the Value of USD 2,500,000	24/06/2015

77. ስለጉዳዩ የሚመለከታቸው የባንኩ ኃላፊዎች ለረቂቅ ሪፖርቱ በሰጡት መልስ፡-

- የሁለት ፕሮጀክቶች የብድር መክፈያ ጊዜ የብድር ፖሊሲው ከሚፈቅደው በላይ እንዲሆን መደረጉን በተመለከተ በብድር የስራ ሂደት በኩል የውሳኔ ሃሳብ ከቀረበ እና በባንኩ የበላይ አመራር ከተፈቀደ በኃላ በስራ አመራር ቦርዱ ጸድቆ በመፈጸሙ መሆኑን፣
- ለኢ.ኤል.ኤስ.ኢ. አዲስ ኢንዱስትሪያል ዴቨሎፕመንት/ ELSE Addis Industrial Development PLC/ በተለያየ ጊዜያት የተሰጡትን ሦስት ልዩ የስራ ማስኬጃ ብድሮች በብድር አሰጣጥ መመሪያው መሰረት በብድር ግምገማ ቡድን ሳይገመገምና በብድር አፅዳቂ ቡድን ሳይፀድቅ መሆኑን በተመለከተ በሴክተሩ ላይ ያለውን የጥሬ እቃ ችግር ለመፍታት የኢንዱስትሪ ሚኒስቴር መመሪያ በማስተላለፉ እና በዚሁ መሰረት ለጥጥ መግዣ የሚያስፈልገውን ልዩ የስራ ማስኬጃ ወጪ የቴክስታይል ልማት ኢንስቲትዩሽን በባለሙያዎቹ የፕሮጀክቶችን የማምረት አቅም ገምግሞ በጥናት የተደገፈ የጥሬ እቃ ፍላጎት መጠንን እና ወጪውን ጭምር ለባንኩ በመግለፁ ምክንያት የተፈጸመ መሆኑን፣
- ለናሽናል ሲሚንቶ/ National Cement S.C/ የተሰጠ ብድር በብድር ፖሊሲው ላይ የተገለፀው የ70 ለ 30 ዝቅተኛው የዕዳና ሀብት ምጣኔ ሳይሟላ የብድር ክፍያ ጊዜ ማስረዘሚያ/Loan rescheduling/ የተፈቀደ መሆኑ በተመለከተ በዚህ ረገድ የቀረበው ግኝት የተዘጋጀው የተሳሳተ የተገኘነትና ሪስክ ማኔጅመንት የስራ ሂደት ሪፖርትን እንደግብዓት ጥቅም ላይ በመዋሉ መሆኑንና በወቅቱ በተበዳሪው መዋጮ ውስጥ ወለዱ ያለተካተተው ክፍያው እንዲዘለል/Waive/ እንዲደረግ በብድር የስራ ሂደት በኩል የውሳኔ ሃሳብ ቀርቦ በባንኩ ኤክስኪዩቲቭ ማኔጅመንት በመጽደቁ መሆኑን፣
- የ14 ፕሮጀክቶች የተለያየ ከብድር ጋር የተያያዙ ጥያቄዎች በዋናው መ/ቤት የብድር የስራ ሂደት በብድር ፖሊሲው ከተለመደው ውጭ በሆነ/በማፈንገጥ

(with exception/ deviation) የተፈቀዱ መኖራቸውን በተመለከተ ያለው ግኝት exception/ deviationንን የማይመለከት እንደሆነና ስራው የተሰራው በብድር ፖሊሲው ማንዋል ተራ ቁጥር 4.4.24 መሰረት የፕሮጀክቱን የብድር ዳግም ድልደላ ለማድረግ እንደሆነ ገልፀዋል፡፡

78. የባንኩ ኃላፊዎች ይህን ይበሉ እንጂ የተጠቀሱት ጉዳዮች የባንኩ የብድር አሰጣጥ መመሪያን መሰረት በማድረግ ብድሩን በሚመለከተው አካል (ግምገማ ቡድን) የተገመገሙና በብድር አፅዳቂ ቡድን የፀደቁ ስለመሆኑ በማስረጃ ተደግፈው ያልቀረቡ ከመሆኑ ባሻገር የ14ቱን ፕሮጀክቶች በተመለከተ ከብድር ዳግም ድልደላ በተጨማሪ ሌሎች ከብድር ጋር የተያያዙ ጥያቄዎች ውሳኔ የተወሰኑ መሆናቸውን በባንኩ ከቀረበው መረጃ ላይ የተጠቀሰ ሆኖ ሳለ የፕሮጀክቱን የብድር ዳግም ድልደላ ለማድረግ ብቻ እንደሆነ የተገለፀ በመሆኑ የተሰጠውን ምላሽ ሙሉ ለሙሉ ለመቀበል ያዳግታል፡፡

79. በመሆኑም ባንኩ የብድር አሰጣጥ መመሪያው መሰረት በማድረግ ብድሩን በሚመለከተው አካል (ግምገማ ቡድን) ሳይገመገምና በብድር አፅዳቂ ቡድን ሳይፀድቅ ብድሩን ያሰራጨ በመሆኑ የብሔራዊ ባንክ የብድር አሰጣጥ መመሪያና ፖሊሲን ያልተከተ ከመሆኑም ባሻገር ባንኩ ለብልሹ አሰራር ስርዓት እንዲሰፍን እና የመንግስት ሀብት ያለ አግባብ እንዲባክን ያደርገዋል፡፡

<u>የብድር ውል ዝግጅትንና ውል መፈራረምን በተመለከተ/Loan contract preparation and signing</u>

80. ባንኩ የሚሰጠው ብድር በብድር ማጽደቅ ሂደት ተከትሎ ከጸደቀ በኃላ የዋናው መ/ቤት የብድር የስራ ሂደት ወይም የቅ/ጽ/ቤት የብድር ቡድን የብድር ውል ዝግጅትና መፈረም ሂደትን ሊያመቻቹና ክትትል ሊያደርጉ ይገባል፡፡

81. የዋናው መ/ቤት የብድር የስራ ሂደት ወይም የቅ/ጽ/ቤት የብድር ቡድን የብድር እና የንብረት ማስያዣ ውል/ loan and mortgage contracts/ ሊያዘጋጁ እና ውሉም በመደበኛነት ከሚጠቀሱ የመፈፀም ግዴታዎች በተጨማሪ በብድር አፅዳቂው ቡድን የብድር አለቃቀቅን/equity and loan disbursements/ በተመለከተ የተቀመጡ ቅድመ-ሁኔታዎችን ሊያካትት እንደሚገባ በብድር ፖሊሲው ላይ ተገልፃል፡፡

82. በኦዲቱ ወቅት ጉዳዩን አስመልክቶ ከተከለሱ መረጃዎች የሚከተሉት ተገኝተዋል፡-

- ለአባያ ገላና አግሮ ፕሮሰሲንግ የግል ድርጅት የተሰጠ ብድር፣ በብድር ፋይል ውስጥ ከተገኙ ሁለት የብድር አፅዳቂ ቡድን ቃለ-ጉባኤዎች፣ በቀን 10/2/2014 እ.አ.አ. በተፃፈው የመጀመሪያው ቃለ-ጉባኤ ብር 268,012,587 ብድር የተፈቀደና የፕሮጀክት አቅራቢው/ተበዳሪው ለቅድመ-ማምረት ወለድ ክፍያ/ preproduction interest/ የሚሆን ብር 7,692,208 መዋጮ ማቅረብ እንዳለበት ቅድመ-ሁኔታ የተቀመጠ ሲሆን፣ ይህ ቃለ-ጉባኤ በቀን 28/02/2014 እ.አ.አ. በተፃፈ ሌላ ቃለ-ጉባኤ የተፈቀደውን የብድር መጠን ወደ ብር 268,401,390 እና ለቅድመ-ማምረት ወለድ ክፍያ/ preproduction interest/ የሚሆን ከፕሮጀክት አቅራቢው/ተበዳሪው የሚፈለገውን መዋጮ ብር 14,239,626 እንዲስተካከል የተደረገ ቢሆንም፣ በ25/2/2014 እ.አ.አ. የተፈረመው የብድር ውል ሲዘጋጅ በብር 268,401,390 የፀደቀ ብድር መጠንና እና ብር 7,692,208 ለቅድመ-ማምረት ወለድ ክፍያ/ preproduction interest/ የሚሆን ከፕሮጀክት አቅራቢው/ተበዳሪው የሚፈለግ መዋጮ እንደሆነ፣
- ለመሶቦ የህንፃ ዕቃዎች ማምረቻ ድርጅት የተሰጠ ብድር በመጨረሻው የግምገማ ሪፖርትና የብድር አፅዳቂ ቡድኑ ቃለ-ጉባኤ ለተፈቀደው የተጨማሪ ብድር ብር 241,317,824፣ የብድር አከፋፈሉ ከጃንዋሪ 31 ቀን 2011 እ.አ.አ. ጀምሮ በዓመት ሁለት ጊዜ እንዲሆንና በጁላይ 31 ቀን 2020 እ.አ.አ. እንዲጠናቀቅ የተገለፀ ቢሆንም፣ በኖቬምበር 01 ቀን 2010 እ.አ.አ. የተፈረመው የብድር ውል ግን የብድር አከፋፈሉ ከጃንዋሪ 31 ቀን 2012 እ.አ.አ. ጀምሮ በጁላይ 31 ቀን 2021 እ.አ.አ. እንዲጠናቀቅ ተደርጎ የተዘጋጀ መሆኑ፣

83. ስለጉዳዩ የሚመለከታቸው የባንኩ ኃላፊዎች ለረቂቅ ሪፖርቱ በሰጡት መልስ፡-

- ለአባያ ገላና አግሮ ፕሮሰሲንግ የግል ድርጅት የተሰጠ ብድርን በተመለከተ በብድር አጽዳቂ ቡድኑ ከፀደቀ በኃላ እና በዚሁ መሰረት የብድር ውል ከተዘጋጀ በኃላ ዳግም የማጣራት ስራ ሲደረግ ስህተት የተገኘ በመሆኑ ተፈጥሮ የነበረውን የቁጥር ስህተት በማስተካከል ትክክለኛውን መረጃ የሚሰጥ የብድር ውል ማዘጋጀት በማስፈለጉ መሆኑን፣

- ለመሰቦ የህንፃ ዕቃዎች ማምረቻ ድርጅት የተሰጠ ብድርን በተመለከተ ብድሩ ከፀደቀ በኃላ ደንበኛው የብድር ውል እንዲፈራረሙ ባንኩ በወቅቱ ቢያሳውቃቸውም ዘግይተው የመጡ በመሆናቸው ምክንያት የተፈጠረውን የጊዜ መራዘም ከግምት ውስጥ በማስገባት የተስተካከለ የብድር መክፈያ ጊዜ መወሰን በማስፈለጉ መሆኑን ገልፀዋል፡፡

84. በመሆኑም የብድር ውል በሚዘጋጅበት ወቅት በመደበኛነት ከሚጠቀሱ የመፈፀም ግዴታዎች በተጨማሪ በብድር አፅዳቂው ቡድን የብድር አለቃቀቅን/equity and loan disbursements/ በተመለከተ የተቀመጡ ቅድመ-ሁኔታዎችን በሚገባ እንዲካተቱ አለመደረጉ ተበዳሪው ብድርን/መዋጮን ለመልቀቅ የሚያስፈልጉ ቅድመ ሁኔታዎችን በአግባቡ እንዲተገብር ለማድረግ አያስችልም፡፡ እንዲሁም የተበዳሪዎች የብድር አከፋፈል በግምገማ ሪፖርቱና በብድር አፅዳቂ ቡድኑን ቃለ-ጉባኤ ላይ ከተገለፀው የተለየ ውል እና ያለተገባ ጥቅም እንዲያገኙ መደረጉ ባንኩን ተገቢ ላልሆነ ወጪና ብልሹ አሰራር እንዲጋለጥ አድርጓል፡፡

የብድር እና የዋስትና ንብረት ማስያዣ ውል ምዝገባን በተመለከተ/Loan and mortgage contract registration

85. የብድር እና የዋስትና ንብረት ማስያዣ ውሎች/ the loan and mortgage contract/ እንዲሁም በመያዣነት የቀረቡት የፕሮጀክቱ አጠቃላይ ንብረቶች ዝርዝር ውል የመመዝገብ ስልጣን ባለው የመንግስት አካል እንዲመዘገቡ ሊደረግ ይገባል፡፡ በመያዣነት የቀረቡት የፕሮጀክቱ አጠቃላይ ንብረቶችን የሚመለከቱ አስፈላጊ ሰነዶችም በባንኩ እንዲያዙ ሊደረግ ይገባል፡፡

86. በባንኩና በደንበኛው መካከል የተፈረሙ የብድር እና የዋስትና ንብረት ማስያዣ ውሎች/ the loan and mortgage contract/ ውል የመመዝገብ ስልጣን ባለው የመንግስት አካል እንዲመዘገቡ መደረግ እንዳለበትና በመያዣነት የቀረቡት የፕሮጀክቱ አጠቃላይ ንብረቶችን የሚመለከቱ አስፈላጊ ሰነዶችም ብድሩ ተከፍሎ እስኪያልቅ ድረስ በባንኩ ቁጥጥር ስር መሆን እንደሚገባቸው በብድር ፖሊሲው ላይ ተገልፃል፡፡

87. በኦዲቱ ወቅት ይህ የሚከናወን ስለመሆኑ መረጃዎች ሲከለሱ የሚከተሉት ተገኝተዋል፡-

- በባንኩ የተገኘነትና ስጋት አስተዳደር የስራ ሂደት የብድር ግምገማ ከተከናወነባቸው የወላይታ ሶዶ፣ ዲላ እና ሀዋሳ ቅ/ጽ/ቤቶች ከሚተዳደሩ ብድሮች ውስጥ በናሙና ከታዩት 25 ፕሮጀክቶች ውስጥ 2 የወላይታ ሶዶ

እና 2 የዲላ ቅ/ጽ/ቤት ፕሮጀክቶች ዋና የመሬት ሊዝ ውላቸው በቅ/ጽ/ቤቶቹ እንዲያዙ እንዳልተደረገ፣

- በጁላይ 05 ቀን 2010 እ.አ.አ. በተዘጋጀው የባንኩ የቴክኒክ ምዘና ሪፖርት/ bank technical evaluation report/ መሰረት የአልመዳ ጨርቃጨርቅ የግል ድርጅት 15 ተሽከርካሪዎች በንብረት ማስያዣነት በባንኩ እንዳልተያዙና እንዳልተመዘገቡ፣
- የተንዳሆ ስኳር ፋብሪካ ፕሮጀክት የባለቤትነት ማረጋገጫ/ the project title deed certificate of the factory/ በባንኩ እንዳልተያዘ፣ በተጨማሪም ፕሮጀክቱ ከ100 በላይ ተሽከርካሪዎችን ባንኩን የጥቅም ተጋሪ/ co-beneficiary/ በማድረግ መድህን የተገባላቸው ቢሆንም በባንኩ የተያዘው የባለቤትነት ማረጋገጫ የ61ዱ ብቻ እንደሆነ፣ 84 የሚጠጉ ሞተር ሳይክሎች እና 78 የሚጠጉ ትራክተሮች ባንኩን የጥቅም ተጋሪ/ co-beneficiary/ በማድረግ መድህን የተገባላቸው ቢሆንም በባንኩ እንዳልተያዙ፣ በኦዲቱ ወቅት ለማወቅ ተችሏል፡፡

88. ስለጉዳዩ የሚመለከታቸው የባንኩ ኃላፊዎች ለረቂቅ ሪፖርቱ በሰጡት መልስ፡-

- የአልመዳ ጨርቃጨርቅ የግል ድርጅት 15 ተሽከርካሪዎችን በተመለከተ 15ቱም ተሽከርካሪዎች የፕሮጀክቱ ጠቅላላ ወጪ በጥናት በሚወሰንበት ጊዜ እንዲገዙ ያልታቀዱ ሆነው ሳለ ተበዳሪው በራሱ ፍላጎትና ወጪ የገዛቸው መሆናቸውና በጥናቱ ላይ በእቅድ ተካተው የነበሩ ንብረቶች በሙሉ በባንኩ እና በተበዳሪው ስም በአንደኛ ደረጃ ዋስትናነት የተመዘገቡ መሆኑን፣
- የተንዳሆ ስኳር ፋብሪካ ፕሮጀክትን በተመለከተ ተሽከርካሪን በመያዣነት ለማስመዝገብ ሊብሬ አሟልቶ ማቅረብ ቅድመ ሁኔታ በመሆኑና በዚሁ መሰረት ለመፈጸም እንዲያስችል የተሽከርካሪዎቹን ሊብሬ ተበዳሪው አሟልቶ እንዲያቀርብ ባንኩ ቢያስታውቅም ተበዳሪው ሊብሬ ባለማቅረቡ ምክንያት ብቻ ተሽከርካሪዎቹን በመያዣነት ለማስመዝገብ እንዳልተቻለ ገልፀዋል፡፡

89. በመሆኑም ባንኩ በሚሰጠው ብድር አማካኝነት ከሌላ አካል ጋር የሚፈጠረው ወይም የሚመሰረተው ግንኙነት ላይ ጥያቄ በሚያስነሳበት ወቅት በህግ ፊት ተቀባይነት ያለውና የባንኩን የብድር ስጋት ተጋላጭነት ለመቀነስ የሚረዳ መረጃ ለማቅረብ

የማያስችልና የተወሰኑ ተበዳሪዎች በፖሊሲው ከተገፀው ውጭ ያለአግባብ ተጠቃሚ በማድረግ ብልሹ አሰራር በባንኩ እንዲሰፍን ያደርጋል፡፡

<u>**የብድር መያዣ(ዋስትና) የሚያዙ ንብረቶች ዋጋ ግምትን እና የመድን ሽፋንን በተመለከተ**</u>

90. ባንኩ ለሚሰጣቸው ለሁሉም ብድሮች አንደኛ ደረጃ ዋስትና ሊይዝ ይገባል፡፡ በዋስትና የተያዙ ንብረቶችም በየዓመቱ ሊገመቱ ይገባል፡፡

91. ባንኩ ለሚሰጠው ብድር መመለስ በይበልጥ የሚተማመነው በፕሮጀክቱ አዋጭነትና ትርፋማነት ላይ ቢሆንም፣ ስጋቱን ለመቀነስ ሲባል ባንኩ ለሁሉም ብድሮች አንደኛ ደረጃ ዋስትና እንደሚይዝና በዋስትናነት የተያዙ ንብረቶችን በብድር ፖሊሲው መሰረትም በየዓመቱ የሚገምት/ revalue/ መሆኑን በብድር ፖሊሲው ላይ ተገልፃል፡፡

92. ይህ የሚከናወን መሆኑን በተመለከተ በኦዲቱ ወቅት መረጃዎች ሲከለሱ የሚከተሉት ጉዳዮች እንደነበሩ ለማወቅ ተችሏል፡-

- የአልመዳ ጨርቃጨርቅ ኃ/የተ/የግ/ማህበር ፕሮጀክት ከፕሮጀክቱ የግንባታ ስራ በስተቀር ድርጅቱ ያለው የፋብሪካ ማሽነሪዎች፣ መገልገያ መሳሪያዎች እና ቋሚ ንብረቶች በጁላይ 5 ቀን 2010 እ.አ.አ.፣ የፕሮጀክቱ የግንባታ ስራ ደግሞ በኖቬምበር 22 ቀን 2011 እ.አ.አ ግምት/ valuation/ የተሰራ ቢሆንም፣ ከዚያን ጊዜ ጀምሮ በብድር ዋስትናነት የተያዘው የፕሮጀክቱ ንብረት ዳግመኛ ግምት/revalue/ ያለተደረገ እና ቢያንስ ፕሮጀክት ክትትል ግምገማ ሪፖርት ዝግጅት ወቅት በቆጠራ የተገኘው የፕሮጀክቱ ቋሚ ንብረትን ቀድሞ ከተከናወነው ግምገማ ጋር የማነፃፀር ስራ ያልተከናወነ መሆኑን፣
- የተንዳሆ ስኳር ፋብሪካ ፕሮጀክት በብድር ዋስትናነት የተያዘው አጠቃላይ የድርጅቱ ንብረት (ህንፃዎች፣ የፋብሪካ ማሽኖችና መገልገያ መሳሪያዎች እንዲሁም ተሽከርካሪዎች) ብድሩ ከተሰጠበት ከ2007 እ.አ.አ ዓመት እስከ 2014 እ.አ.አ. ድረስ የንብረት ግምት/ valuation/ ያልተሰራለት መሆኑ፣
- የአዲስ ፋርማሲዩቲካል ፋብሪካ ኃ/የተ/የግ/ማህበር ፕሮጀክት በብድር ዋስትናነት የተያዘው አጠቃላይ የድርጅቱ ንብረት (ህንፃዎች፣ የፋብሪካ ማሽኖችና መገልገያ መሳሪያዎች እንዲሁም ተሽከርካሪዎች) ብድሩ ከተሰጠበት ከ2007 እ.አ.አ ዓመት እስከ 2014 እ.አ.አ. ድረስ የንብረት ግምት/ valuation/ ያልተሰራለት ከመሆኑ በተጨማሪ የድርጅቱ ንብረት

ያለበት ደረጃ እና የዋጋ ግምት/ status and value of the existing assets/ የማይታወቅ መሆኑን፣

- የኢ.ኤል.ኤስ.ኢ. አዲስ ኢንዱስትሪያል ዴቨሎፕመንት ኃ/የተ/የግ/ማህበር ፕሮጀክት በብድር ዋስትናነት የተያዘው አጠቃላይ የድርጅቱ ንብረት (ህንፃዎች፣ የፋብሪካ ማሽኖችና መገልገያ መሳሪያዎች እንዲሁም ተሽከርካሪዎች) ብድሩ ከተሰጠበት ከ2009 እ.አ.አ ዓመት እስከ 2014 እ.አ.አ. ድረስ የንብረት ግምት/ valuation/ ያልተሰራለት ከመሆኑ በተጨማሪ የድርጅቱ ንብረት ያለበት ደረጃ እና የዋጋ ግምት/ status and value of the existing assets/ የማይታወቅ መሆኑን፣ ለማወቅ ተችሏል፡፡

93. ስለጉዳዩ የሚመለከታቸው የባንኩ የዋና መ/ቤት የብድር የስራ ሂደት በሰጠው ምላሽ፣ የአልመዳ ጨርቃጨርቅ ኃ/የተ/የግ/ማህበር ፕሮጀክትን በተመለከተ ድርጅቱ 5 የተለያዩ ፍብሪካዎች ያሉት በመሆኑ፣ የስራ ሂደቱ ባለው የመሃንዲሶች ቁጥርና የስራ ጫና የፕሮጀክቱ ንብረት በየዓመቱ ዳግመኛ ግምት/revalue/ ማድረግ አስቸጋሪ እንደሆነና እንዳተቻለ ይሁን እንጂ የንብረት ቆጠራ እንዲሰራ ባንኩ ወስኖ በዚሁ መሰረት በመሰራት ላይ እንደሚገኝ ገልፀዋል፡፡ የተንዳሆ ስኳር ፋብሪካ ፕሮጀክትን በተመለከተ ፕሮጀክቱ ትልቅ/ mega project / በመሆኑ የንብረት ግምት/ valuation/ ይቅርና የፕሮጀክቱን የተለያዩ አካላት አፈፃፀም መገምገም አስቸጋሪ በመሆኑ እንዳልተከናወነ አስረድተዋል፡፡ የአዲስ ፋርማሲዩቲካል ፋብሪካ ኃ/የተ/የግ/ማህበር ፕሮጀክትን በተመለከተ በወቅቱ ከስራ ሂደቱ ቴክኒካል ቡድን የፕሮጀክቱን ቋሚ ንብረት ለመገምገም እንዲቻል ልኬት ለመሰብሰብ የመስክ ጉብኝት ያደረጉ ቢሆንም አስፈላጊ ሰነዶችን ማግኘት ባለመቻሉ የግምገማ ሪፖርቱ እንዳልተዘጋጀ ገልፀዋል፡፡ የኢ.ኤል.ኤስ.ኢ. አዲስ ኢንዱስትሪያል ዴቨሎፕመንት ኃ/የተ/የግ/ማህበር ፕሮጀክትን በተመለከተ ግን መልስ አልተሰጠም፡፡

94. ስለጉዳዩ የሚመለከታቸው የባንኩ ኃላፊዎች ለረቂቅ ሪፖርቱ በሰጡት መልስ ፕሮጀክቶቹ ግዙፍ እና ውስብስብ በመሆናቸው በዓመት ሁለት ጊዜ መገመት የማያስችል እንደሆነና ችግሩን ግምት ውስጥ በማስገባት የግምት ጊዜ በየሶስት ዓመቱ እንዲደረግ ማሻሻያ እንደተደረገ ገልፀዋል፡፡ በተጨማሪም የኢ.ኤል.ኤስ.ኢ. አዲስ ኢንዱስትሪያል ዴቨሎፕመንት ኃ/የተ/የግ/ማህበር ፕሮጀክት የግምት ስራ የተሰራለት መሆኑን አክለው ገልፀዋል፡፡

95. በመሆኑም ባንኩ ለሰጠው ብድር በዋስትናነት የተያዙ ንብረቶች ግምት/ valuation/ እና በየዓመቱ ዳግመኛ ግምት/ revalue/ አለመከናወኑ ንብረቶችን ወቅታዊ ዋጋ ለማወቅና የብደሩን የስጋት ተጋላጭነት ለመመዘን እያስችልም፡፡

<u>ብድርን/የተበዳሪ መዋጮ ለመልቀቅ የሚያስፈልጉ ቅድመ ሁኔታዎች መሟላታቸውን ማረጋገጥ እና ብድርን መልቀቅ/Compliance Checks for Loan Disbursement/Equity Utilization and Effecting Disbursements</u>

96. በብድር ማስተዳደር ሂደት ውስጥ የብድር ውል ከተፈረመ በኃላ ቀጣዩ ስራ የሆነው በብድር ውለታው ላይ የተቀመጡትን ብድርን/መዋጮን ለመልቀቅ የሚያስፈልጉ ቅድመ ሁኔታዎች ብድሩ ከመለቀቁ በፊት በተበዳሪው መሟላታቸውን መረጋገጥ አለበት፡፡

97. በባንኩ የብድር አሰጣጥ መመሪያ አንቀፅ 4.7.3. መሰረት በፕሮጀክት ግምገማ ወቅት የፕሮጀክት በጀት ርዕስ ድልድል ሲከናወን ከተበዳሪው የሚቀርበው መዋጮ በቅድሚያ ጥቅም ላይ እንዲውል መደረግ እንዳለበትና በትግበራ ወቅት የፕሮጀክቱ የገንዘብ ፍላጎት እና ከተበዳሪው የሚጠበቀው መዋጮን በተመለከተ የተቀመጠው ግዴታ/ቅድመ ሁኔታ እየታየ የተፈቀደው ብድር መለቀቅ እንዳለበት ይደነግጋል፡፡

98. በዚህ መሰረት የዋናው መ/ቤት የብድር የስራ ሂደት እና ቅ/ጽ/ቤቶች የብድር/መዋጮ ይለቀቅልኝ ጥያቄ ደብዳቤ ከተበዳሪዎች እንደተቀበሉ አስገዳጅ የሆነውን የፕሮጀክት ክትትል ሊያከናውኑና በብድር ውሉ ላይ በተቀመጡት ቅድመ ሁኔታዎች መሰረት ስራዎች/ተግባራት ስለመከናወናቸው ሊያረጋግጡ ይገባል፡፡

99. ይህ ስለመከናወኑ በኦዲቱ ወቅት በናሙና የተመረጡት የባንኩ ዋናው መ/ቤት የብድር የስራ ሂደትና የደቡብ ሪጅን የሀዋሳ ቅ/ጽ/ቤት ኃላፊዎች ተጠይቀው በሰጡት ምላሽ፡- የብድር/መዋጮ ይለቀቅልኝ ጥያቄ ከተበዳሪዎች እንደቀረበ በብድር ፖሊሲው መሰረት ከባንኩ የግንባታ እና መካኒካል መሃንዲሶች ጋር በመሆን መዋጮ/ተፈቀደ ብድር ለመልቀቅ የሚያስፈልገውን የግምገማ ጥናት እና የብድር ይለቀቅልኝ ጥያቄ ማፅደቂያ ቅጽ በማዘጋጀትና የተቀመጡት ቅድመ ሁኔታዎች የተሟሉ መሆኑን በማረጋገጥ ብድሩ/መዋጮው እንዲለቀቀ የሚደረግ መሆኑን ገልፀዋል፡፡

100. ይሁን እንጂ በኦዲቱ ወቅት የሀዋሳ ቅ/ጽ/ቤት መረጃዎች በተከለሱበት ወቅት የሚከተሉት ተገኝተዋል፡-

- ለሸንካ አግሪካልቸራል ሜካናይዜሽን ኃ/የተ/የግ/ማህበር በቀን 16/05/14፣ 27/05/14፣ 30/05/14፣ 25/06/14 እና 07/08/14 እ.አ.አ. የተለቀቀ ብር

2,657,915፣ ብር 458,747.52፣ ብር 536,312.00፣ ብር 536,312.00 እና ብር 1,026,135.48 እንደቅደም ተከተላቸው በባንኩ የብድር ሂደት መሰረት በቅ/ጽ/ቤቱ የብድር ቡድን የብድር ይለቀቅልኝ ጥያቄ ማፅደቂያ ቅ/ጽ ብድሩ እንዲለቀቅ ኃሳብ ያልቀረበና ያልፀደቀ መሆኑ ታውቋል፣

- ለኪሩቤል አግሪካልቸራል ኃ/የተ/የግ/ማህበር በቀን 09/07/2014፣ 21/08/2014 እና 20/11/2014 እ.አ.አ. የተለቀቀ ብር 3,897,262.00፣ ብር 498,165.00 እና ብር 696,650 እንደቅደም ተከተላቸው በባንኩ የብድር ሂደት መሰረት በቅ/ጽ/ቤቱ የብድር ቡድን የብድር ይለቀቅልኝ ጥያቄ ማፅደቂያ ቅ/ጽ ብድሩ እንዲለቀቅ ኃሳብ ያልቀረበና ያልፀደቀ መሆኑ፣
- በብድር ግምገማ ከታዩት አብዛኞቹ የቅ/ጽ/ቤቱ የእርሻ ልማት ፕሮጀክቶች በክልል ጽ/ቤቱ መሀንዲስ የተከናወነው የታቀደውንና የተከናወነውን የመሬት ልማት በተመለከተ የግምት/estimation/ እና የአፈፃፀም ሪፖርት የለማውንና ያለማውን መሬት በመጠን በሄክታር፣ የሚያስፈልገው የመሬት ልማት አይነትን፣ የሚከናወንበትን መንገድ፣ የልኬት መግለጫ፣ የመሬት አይነት፣ የተከናወነው ወደ እርሻ ቦታው የሚያስገባ የመንገድ ርዝመት(በኪ.ሜ.) እና የግምት ስራው በምን መልኩ እንደተከናወነ በማይገልፅ በጥቅልና በብር ብቻ የተዘጋጀ መሆኑ ታውቋል፡፡

101.ከዚህ በተጨማሪ በዋናው መ/ቤት የብድር የስራ ሂደት በሚተዳደሩ ፕሮጀክቶች ላይ የተከናወነው የብድር ግምገማ መረጃ በተከለሰበት ወቅት ደግሞ፡-

- የፊትልና ጨርቃጨርቅ ኢንዱስትሪዎች ለሚገዙት የጥጥ ጥሬ ዕቃ የሚውል ልዩ የስራ ማስኬጃ ብድርን መፍቀድ በተመለከተ በባንኩ የስራ አመራር ቦርድ የተሰጠ አቅጣጫ መሰረት ከባንኩ ክፍያ ለማግኘት ተበዳሪዎቹ ከጥጥ አልሚዎችና ሻጮች ጋር የሽያጭ ስምምነት መግባት እንደሚገባቸውና ሻጮቹም የጥጥ ምርቱን ለጨርቃጨርቅ ፋብሪካዎቹ ማቅረብ እንደሚችሉ ማረጋገጫ ማቅረብ እንደሚገባቸውና ልዩ የስራ ማስኬጃ ብድሩ የሚሰጠው ለጥጥ ጥሬ ዕቃ ግዥ ብቻ እንደሆነ የተገለፀ ቢሆንም፣ የአልመዳ ጨርቃጨርቅ ኃ/የተ/የግ/ማህበር በኦክቶበር 11 ቀን 2013 እ.አ.አ. የውል ቀን የተፈቀደ ልዩ የስራ ማስኬጃ ብድር ብር 9,600,000.00 ሽያጭ ውል

ሳይቀርብ ለፕሮጀክት አቅራቢው/ተበዳሪው በቀጥታ እንዲለቀቅ የተደረገ መሆኑን፣

- ለኢ.ኤል.ኤስ.ኢ. አዲስ ኢንደስትሪያል ኃ/የተ/የግ/ማህበር በአፕሪል 28 ቀን 2014 እ.አ.አ. በተፃፈ የውስጥ ማስታወሻ ከተፈቀደው የሶስተኛው ዙር ልዩ የስራ ማስኬጃ ብድር ውስጥ የተወሰነው ብድሩ ከታለመለት ዓላማ ውጭ ለሆነ ከውጪ ሀገር ለሚገባ የባምቡ ፋይበር/ bamboo fiber/ ግዢ መሆኑን፣
- በተንዳሆ ስኳር ፋብሪካ የፕሮጀክት ግምገማ ሪፖርትና የብድር ውል መሰረት ድርጅቱ ብር 4,679,640,699.00 የገንዘብ መዋጮ/ equity/ ማዋጣት እንዳለበት የተገለፀ ቢሆንም፣ ይህ ከፍተኛ መጠን ያለው የገንዘብ መዋጮ/ equity/ አጠቃቀም ያለተረጋገጠና የማይታወቅ መሆኑን፣ ይሁን እንጂ ባንኩ ብር 1,660,566,877.04 የሚጠጋ የተፈቀደውን ብድር የለቀቀ መሆኑን፣
- ለኢቱር ጨርቃጨርቅ ኃ/የተ/የግ/ማህበር የተፈቀደ ብድርን በተመለከተ የኢትዮጵያ የህንፃ አዋጅ ቁጥር 624/2009 ህንፃ የመገንባት ፍላጎት ያለው አካል የተመዘገበ ኮንትራክተር መቅጠር እንዳለበት የሚገልፅ እንደሆነና ለድርጅቱ የተፈቀደ የብድር ውል ስምምነት ላይ የህንፃና ግንባታ በጀቱ ግንባታውን ለሚያከናውነው ኮንትራክተር እንደሚሰጥ በግልጽ የተቀመጠ አኳኃን/condition/ ቢኖርም፣ የህንፃና ግንባታ ብድሩ በቀጥታ ለድርጅቱ እንዲለቀቅ የተደረገ መሆኑን፣ ለማወቅ ተችሏል፡፡

102.የጅማ ቅ/ጽ/ቤት በሚያስተዳድራቸው ብድሮች ላይ ከተከናወነ የብድር ግምገማ ሪፖርት በተከለሰበት ወቅት ደግሞ፡-

- ለታሽሌ አግሪካልቸራል ዴቨሎፕመንት ፕሮጀክት የተፈቀደ ብር 14,426,507.87 የፕሮጀክት ማስፋፊያ ብድር ውል ስምምነት መሰረት የፕሮጀክት አቅራቢው/ተበዳሪው በ2014 እ.አ.አ. የሰብል ወቅት ለማልማት ያቀደውን 400 ሄክታር መሬት በሰብል መሸፈን እና ምርት ማምረት መጀመር እንዳለበት የተቀመጠ አኳኃን/condition/ ቢኖርም፣ በጁላይ 9 ቀን 2015 እ.አ.አ. በቅ/ጽ/ቤቱ እስከተከናወነው የክትትል ሪፖርት ቀን ድረስ የፕሮጀክት አቅራቢው/ተበዳሪው የዕቅዱን 50 በመቶ እንኳን ያላከናወነ፣

ይሁን እንጂ ከ73 በመቶ በላይ የሚሆነው ብድር እንደተለቀቀለት ተገለፀ መሆኑን ለማወቅ ተችሏል፡፡

103.ስለጉዳዩ የሚመለከታቸው የባንኩ ኃላፊዎች ለረቂቅ ኦዲት ሪፖርቱ በሰጡት መልስ፡-

- የአልመዳ ጨርቃጨርቅ ኃ/የተ/የግ/ማህበርን በተመለከተ ገንዘቡ የተለቀቀው የተበዳሪው መዋጮ አጠቃቀም እየታየ እንደሆነና ለዚህም በየጊዜው ለተገዛው ጥሬ እቃ የመቀበያ ሰነድ እንዳቀረበ እና ይህም የተፈፀመው በብድር ውሉ መሰረት እንደሆነ፣
- የተንዳሆ ስኳር ፋብሪካ ፕሮጀክትን በተመለከተ መንግስት ለፕሮጀክቱ ማዋጣት ያለበትን የመዋጮ ድርሻ እያዋጣና ፕሮጀክቱም እየተተገበረ መሆኑን፣
- የኢቱር ጨርቃጨርቅ ኃ/የተ/የግ/ማህበርን በተመለከተ በአዋጁ መሰረት ባንኩ ክፍያውን ለኮንትራክተር መክፈል ቢጀምርም ተበዳሪው ኮንትራክተሩ የፕሮጀክቴን አፈፃፀም አጓተተብኝ ብሎ አቤቱታ በማሰማቱና ይህንንም ችግር ለማስቀረት ሲባል የብድር ገንዘቡን ለድርጅቱ በቀጥታ መክፈል በማስፈለጉ እንደሆነና በዚህ መሰረትም የተለቀቀው ገንዘብ በታቀደው መሰረት በአግባቡ ስራ ላይ ስለመዋሉ በባንኩ የፕሮግረስ ሪፖርት በየጊዜው የተረጋገጠ መሆኑን ገልፀዋል፡፡

104.በመሆኑም ባንኩ ከተበዳሪው የሚቀርበው መዋጮ በቅድሚያ ጥቅም ላይ እንዲውል መደረግ ያለውን ውስን ሀብት ባግባቡ ጥቅም ላይ እንዲያውል አያስችልም፡፡

2. በባንኩ የብድር አገልግሎት (ፋይናንስና የቴክኒክ ድጋፍ) የተቋቋሙ ፕሮጀክቶች ውጤታማ መሆናቸውን መገምገምን በተመለከተ

የፕሮጀክቶች ቁጥጥና ክትትልን በተመለከተ/Project Supervision and Follow-up

105.በባንኩ የገንዘብ ድጋፍ የተቋቋሙ እና በመቋቋም ሂደት ላይ የሚገኙ ፕሮጀክቶች አፈፃፀም በተገቢው ሁኔታ እየተከናወነ ስለመሆኑ ለማረጋገጥና የቴክኒክ ድጋፍ የሚያስፈልግ መኖሩን በመለየት የድጋፍ አገልግሎት ለመስጠት የሚያስችል የፕሮጀክቶች ቁጥጥና ክትትል/Project Supervision and Follow-up/ ተግባር በባንኩ ሊከናወን ይገባል፡፡

106.የባንኩ ዋናው መ/ቤት የብድር የስራ ሂደት፣ የብድር ማስታመምና ማገገም ንዑስ የስራ ሂደትና ቡድኖች እንዲሁም ቅ/ጽ/ቤቶች በብድር ፖሊሲው፣ የብድር አፈፃፀም

መመሪያ እና የፕሮጀክት ክትትል ጋይድላይን መሰረት ተከታታይነት ያለው የፕሮጀክቶች ክትትል ስራ በማከናወን እንዲለቀቅ የተደረገውን/disbursement/ የተፈቀደ ብድር እና በተበዳሪው የተዋጣ የገንዘብ መዋጮ (equity and/or loan) ባግባቡ ጥቅም ላይ የዋለ መሆኑን ማረጋገጥ እንዳለባቸው በብድር ፖሊሲው ሰነድ ላይ ተገልፃል፡፡

107.በኦዲቱ ወቅት በናሙና የተመረጡት የባንኩ ዋናው መ/ቤት የብድር የስራ ሂደትና የደቡብ ሪጅን የሀዋሳ ቅ/ጽ/ቤት ኃላፊዎች ከ2005 እስከ 2007 ዓ.ም. ባሉት በእያንዳንዱ የበጀት ዓመታት የፕሮጀክት ክትትል ዕቅድ በማዘጋጀት የክትትል ስራ የሚያከናውኑና ሪፖርት የሚያዘጋጁ ስለመሆኑ ተጠይቀው በሰጡት መልስ፡- በብድር ፖሊሲው ላይ በተቀመጠው መሰረት በየፕሮጀክቱ ደረጃ ሊከናወኑ የሚገባቸውን የፕሮጀክት ክትትል አይነቶችን እንደሚያከናውኑ የገልፁ ቢሆንም፣ ከ2005 እስከ 2007 ዓ.ም. ባሉት በእያንዳንዱ የበጀት ዓመታት የተዘጋጀ የፕሮጀክት ክትትል ዕቅድ እና አፈፃፀም መረጃ ተጠይቆ ሊቀርብ አልቻለም፡፡

108.ይሁን እንጂ ይህ የክትትል ስራ ባግባቡ እየተከናወነ ስለመሆኑ ለማረጋገጥ በኦዲቱ ወቅት መረጃዎች በተከለሱበት ወቅት የሚከተሉት ተገኝተዋል፡-

- በብድር ፖሊሲው ላይ በተገለፀው መሰረት ፕሮጀክቶች ባግባቡ ክትትል ሊደረግባቸውና የተሟላ የክትትል ሪፖርት ቢያንስ በዓመት ሁለት ጊዜ ሊዘጋጅ እንደሚገባ የተገለፀ ቢሆንም በዋናው መ/ቤት የብድር የስራ ሂደት የሚተዳደረው ከባንኩ የተከፈለ ካፒታል በላይ የሆነና ከፍተኛ የብድር ገንዘብ የያዘው እንዲሁም በመቋቋም ሂደት የፕሮጀክት ደረጃ ላይ የሚገኘው ተንዳሆ ስኳር ፋብሪካ ፕሮጀክት በአመት አንድ ጊዜ ብቻ ክትትል እንደተደረገበት የተገለፀ መሆኑን፣
- የደርባ ሚድሮክ ሲሚንቶ ኃ/የተ/የግ/ማህበር ፕሮጀክት በ2013/14 እ.አ.አ. የመጀመሪያው ሩብ ዓመት የብድር ግምገማ በተከናወነበት ወቅት ከነበረው መረጃ በኃላ ክትትል ስራን በተመለከተም ሆነ ከድርጅቱ ጋር የተደረገ ምንም አይነት የመረጃ ልልውጥ አለመኖሩ፣ ነገር ግን ቢያንስ የክትትል እና የኢንሹራንስ መረጃዎች ሊኖሩ ይገባ እንደነበር፣ ለማወቅ ተችሏል፡፡

109.ከዚህ ተጨማሪ በደቡብ ሪጅን የወላይታ ሶዶ፣ የዲላ እና የሀዋሳ ቅ/ጽ/ቤቶች በሚያስተዳድሯቸው ብድሮች ላይ በተከናወነ የብድር ግምገማ ሪፖርት መሰረት

በግምገማው በናሙና ከታዩ 25 ፕሮጀክቶች ውስጥ የ8 ፕሮጀክቶች በብድር ፖሊሲው በተገለፀው መሰረት ሊከናወን ይገባ የነበረው የክትትል ስራ እንዳልተከናወነ ለማወቅ ተችሏል፡፡

110.ስለጉዳዩ የሚመለከታቸው የባንኩ ኃላፊዎች ለረቂቅ ሪፖርቱ በሰጡት መልስ፡-

- ተንዳሆ ስኳር ፋብሪካ ፕሮጀክትን በተመለከተ ፕሮጀክቱ ግዙፍ እና ውስብስብ በመሆኑ በዓመት ሁለት ጊዜ ክትትል ለማድረግ እንዳለመቻና ከዚህ በተጨማሪም የመረጃ እጥረት ስለነበረ እንደታሰበው የብድር ክትትሉን ማካሄድ ባይቻልም ፕሮጀክቱ በመንግስትም ጭምር ትኩረት ተሰጥቶት የአፈፃፀም አተገባበሩ በመሻሻል ላይ እንደሚገኝ፣
- የደርባ ሚድሮክ ሲሚንቶ ኃ/የተ/የግ/ማህበር ፕሮጀክትን በተመለከተ ምንም እንኳን በአገሪቱ ካሉት የሲሚንቶ ፋብሪካዎች መካከል ግዙፉና ጤናማ ቢሆንም ለብድር ክትትል የሚያስፈልግ መረጃ በተሟላ ሁኔታ ሊገኝለት እንዳልተቻለ፣ ይሁን እንጂ ከኢንሹራንስ ጋር በተያያዘ ያለውን ግኝት በተመለከተ ፕሮጀክቱ ሙሉ የኢንሹራንስ ሽፋን ያለው መሆኑን፣ ገልፀዋል፡፡

111.በመሆኑም እንዲለቀቅ የተደረገው/disbursement/ የተፈቀደ ብድር እና በተበዳሪው የተዋጣ የገንዘብ መዋጮ (equity and/or loan) ባግባቡ ጥቅም ላይ የዋለ መሆኑን ለማረጋገጥና የቴክኒክ ድጋፍ የሚያስፈልግ መኖኑን በመለየት የድጋፍ አገልግሎት ለመስጠት አያስችልም፡፡

<u>የባንኩን የብድር ተጋላጭነት ገደብ/ Loan Exposure Limits/ በተመለከተ/</u>

112.ባንኩ የብድር ስጋትን/credit risk/ ባግባቡ ለማስተዳደር የሚያስችል ለአንድ ተበዳሪ የሚሰጥ ወሰን እና የብድር ክምችት መጠን ገደብ ሊኖረው ይገባል፡፡ በተቀመጠው የብድር ወሰንና ክምችት መጠን መሰረትም ብድር ሊፈቅድ ይገባል፡፡

113.ባንኮች ከሚያጋጥማቸው ችግሮች መካከል አንዱ እና ዋነኛው ተበዳሪዎች በገቡት ውል መሰረት የተበደሩትን ገንዘብ ያለመክፈል ስጋት/credit risk/ እንደሆነና ለዚህ ስጋት ከሚያጋልጡ ምክንያቶች መካከል የብድር አሰጣጥ ስነስርዓቱ ደካማ መሆን፣ ለብድር ትንተና ተገቢውን ትኩረት አለመስጠት፣ ደካማ የብድር አሰተዳደርና ክትትል መኖርና በብድር ዋስትና ላይ ከፍተኛ እምነት መጣል ዋናዋናዎቹ እንደሆኑ ይታወቃል፡፡

114.ይህን የብድር ስጋት ተጋላጭነት ለመቆጣጠርና ለማስተዳደር ባንኩ በአካባቢያዊ፣ በኢኮኖሚያዊ ዘርፍና ንዑስ ዘርፍ፣ በብድር ዓይነት፣ በብድር ደረጃና በመሳሰሉት የብድር ተጋላጭነት ገደብ/ Loan Exposure Limits/ በመወሰን የስጋት ተጋላጭነትን በወቅቱ መለየት፣ መለካትና መቆጣጠር እንዳለበት በብሔራዊ ባንክ የባንክ ስጋት አስተዳደር መመሪያ ላይ ተገልፃል፡፡

115.በባንኩ የብድር ፖሊሲ ላይ የብድር ተጋላጭነት ገደብን/ Loan Exposure Limits/ን በተመለከተ የባንኩ የህግ ተገዥነትና ስጋት አስተዳደር የስራ ሂደት ለእያንዳንዱ ኢኮኖሚያዊ ንዑስ ዘርፍ የብድር ተጋላጭነት ገደብን/ Loan Exposure Limits/ በመወሰን ለባንኩ የስራ አመራር ቦርድ በማቅረብ እንደሚያፀድቅ የተገለፀ ቢሆንም፣ የፀደቀው ለእያንዳንዱ ኢኮኖሚያዊ ንዑስ ዘርፍ የብድር ተጋላጭነት ገደብ መጠን መረጃ በኦዲት ቡድኑ ተጠይቆ ሊቀርብ አልቻለም፡፡

116.ዓለም አቀፍ የባንኮች መልካም ተሞክሮ እንደሚያሳየው ተቀባይነት ያለው የአንድ ዘርፍ ወይም ንዑስ ዘርፍ የብድር ክምችት መጠን ገደብ ከጠቅላላ የባንኩ የብድር መጠን ከ10 እስከ 25 በመቶ እንዲሁም ለአንድ ተበዳሪ የሚሰጥ ብድር ወሰን ከባንኩ የተከፈል ካፒታል 35 በመቶ መብለጥ እንደሌለበት ይታወቃል፡፡

117.በኦዲቱ ወቅት መረጃዎች ሲከለሱ የባንኩ በብድር የተያዘ ሀብት ክምችት መጠንን / loan portfolio concentration/ በተመለከተ ከታች በተገለፀው ሰንጠረዥ መሰረት እንደሆነ ለማወቅ ተችሏል፡-

	As at June 30, 2014		As at June 30, 2015	
	Excluding commitment balance		Excluding commitment balance	
Description	Total Loan (birr)	% share of total portfolio	Total Loan (birr)	% share of total portfolio
Total Portfolio	23,165,175,368	100	27,484,464,872.04	100
Performing Loans	21,308,445,778	91.98	23,947,204,492.98	87.12
Non-performing Loans	1,856,729,590	8.02	3,527,589,742.98	12.87
Largest 50 customers	16,647,438,892	71.86	19,834,011,344.03	72.16
Largest 20 NPL defaulters	1,485,856,096	6.11	3,070,778,899.17	11.17

118.ከላይ በሰንጠረዡ ከተገለፀው እና ከተከለሱ መረጃዎች ባንኩ በጁን 30 ቀን 2014 እ.አ.አ. በቁጥር 2,957 የሚሆኑ ብድሮች ጠቅላላ የብድር መጠን ብር 30.06 ቢሊዮን

እና ብር 23.16 ቢሊዮን ቃል የተገባ ገንዘብን /commitment balance/ ጨምሮና ሳይጨምር እንደቅደም ተከተላቸው እንዲሁም በጁን 30 ቀን 2015 እ.አ.አ. በቁጥር 3,125 የሚሆኑ ብድሮች ጠቅላላ የብድር መጠን ብር 36.75 ቢሊዮን እና ብር 27.48 ቢሊዮን ቃል የተገባ ገንዘብን/commitment balance/ ጨምሮና ሳይጨምር እንደቅደም ተከተላቸው ብድሮች የነበሩ መሆኑን ለዋወቅ ተችሏል፡፡

119.የአንድ ዘርፍ ወይም ንዑስ ዘርፍ ወይም ለአንድ ተበዳሪ የሚሰጥ ብድር የክምችት መጠን መጨመር ለከፍተኛ የብድር ስጋት የሚያጋልጥ መሆኑ የሚታወቅ ሲሆን፣ ከዚህ አንፃር እስከ ጁን 30 ቀን 2014 እና 2015 እ.አ.አ. መጨረሻ ድረስ ባንኩ የነበረው የብድር ክምችት መጠን ሲገመገም፡-

- በኢኮኖሚ ዘርፍ እና ንዑስ ዘርፍ ያለው የብድር ክምችት መጠንን በተመለከተ ባንኩ በጁን 30 ቀን 2014 እ.አ.አ. በቁጥር 2,957 ለሚሆኑ ብድሮች ከሰጠው ጠቅላላ የብድር መጠን ብር 23.16 ቢሊዮን ቃል የተገባ ገንዘብን /commitment balance/ ሳይጨምር የማምረቻ/ኢንዱስትሪ ዘርፍ ብር 16.78 ቢሊዮን (72.44%) በመያዝ ቀዳሚ ሲሆን፣ የእርሻ እና የፋይናንስ አገልግሎት እያንዳንዳቸው ብር 2.73 ቢሊዮን(11.79%) እና ብር 2.68 ቢሊዮን (11.56%) እንደቅደምተከተላቸው ሁለተኛና ሶስተኛ ደረጃ የያዙ መሆኑን፣ በጁን 30 ቀን 2015 እ.አ.አ. ደግሞ በቁጥር 3,125 ለሚሆኑ ብድሮች ከተሰጠው ጠቅላላ የብድር መጠን ብር 27.48 ቢሊዮን ቃል የተገባ የገንዘብን/commitment balance/ ሳይጨምር የማምረቻ/ኢንዱስትሪ ዘርፍ ብር 19.09 ቢሊዮን (69.46%)፣ የእርሻ እና የፋይናንስ አገልግሎት ዘርፍ ብር 4.26 ቢሊዮን(15.52%) እና ብር 3.04 ቢሊዮን(11.07%) እንደቅደምተከተላቸው እንደሆነ፣ ይህም ባንኩ በማምረቻ/ኢንዱስትሪ ዘርፍ ላይ ለሚከሰት ስጋት በከፍተኛ ደረጃ ተጋላጭ እንደሆነ፣
- በንዑስ ዘርፍ ያለው የብድር ክምችት መጠንን በተመለከተ በማምረቻ/ኢንዱስትሪ ዘርፍ ስር ካሉ ወደ 17 የሚጠጉ ንዕስ ዘርፎች በ2014 እ.አ.አ. 432 ብድሮች ውስጥ በቁጥር 69 የጨርቃጨርቅና አልባሳት ማምረቻ እና በቁጥር 24 ብረት ያልሆኑ ውጤቶች ማምረቻ ከአጠቃላይ የብድር ክምችት መጠን የ24.01% እና የ13.16% ድርሻ እንደቅደም ተከተላቸው እና በ2015 እ.አ.አ. በዘርፉ ከተሰጡ በቁጥር 472 ብድሮች

ውስጥ 63 የጨርቃጨርቅና አልባሳት ማምረቻ እና 140 የተቀናጀ የእርሻ ውጤቶች ማቀነባበሪያ ከአጠቃላይ የብድር ክምችት መጠን 23.14% እና 11.32% ድርሻ እንደቅደም ተከተላቸው ከፍተኛውን የብድር ክምችት መጠን የያዙ መሆኑን፣

- ከባንኩ ብድር ከወሰዱ አጠቃላይ ተበዳሪዎች ውስጥ በቁጥር 50 ከፍተኛ ተበዳሪዎች/ the largest fifty borrowers/ የተያዘ/ተከፍሎ ያላለቀ የብድር መጠንን/ total outstanding loan balance/ በተመለከተ በ2014 እ.አ.አ. ብር 21.37 ቢሊዮን ሲሆን፣ ይህም ከአጠቃላይ የብድር ክምችት መጠን የ71.10% ድርሻ እና ከባንኩ የተከፈለ ካፒታል አንፃር ደግሞ የ1187 በመቶ ድርሻ እንደነበረው፣ በ2015 እ.አ.አ. ደግሞ ብር 25.12 ቢሊዮን ሲሆን፣ ይህም ከአጠቃላይ የብድር ክምችት መጠን የ72.16% ድርሻ እና ሲሆን፣ እና ከባንኩ የተከፈለ ካፒታል አንፃር ደግሞ የ1395.61 በመቶ ድርሻ እንደነበረ ለማወቅ ተችሏል፡፡
- ከባንኩ አጠቃላይ የብድር ክምችት መጠን ውስጥ በጁን 30 ቀን 2014 እና 2015 እ.አ.አ ብር 8.39 ቢሊዮን ወይም 27.92 በመቶ እና ብር 8.82 ቢሊዮን ወይም 24.04 በመቶ ድርሻ እንደቅደም ተከተላቸው በስድስት ተበዳሪዎች ብቻ የተያዘ ሲሆን፣ እነርሱም፡ ተንዳሆ ስኳር ፋብሪካ፣ አይካ አዲስ የጨርቃጨርና ኢንቨስትመንት ግሩፕ፣ ቢ.ኢ.ኤም.ቲ ኢነርጂ ቴሌኮም፣ ናሽናል ሲሚንቶ እና መሰቦ የህንፃ እቃዎች ማምረቻ እና ኤም.ኤን.ኤስ ማኑፋክቸሪንግ እንደሆኑ ለማወቅ ተችሏል፡፡(የእያንዳንዱ ድርጅት የድርሻ መጠን ከታች ባለው ሰንጠረዥ ተያይዟል)

	For 2014		For 2015	
Name of Client	Total Outstanding with Commitment balance (Birr)	% Share from total loan portfolio with comm. bal	Total Outstanding with Commitment balance (Birr)	% Share from total loan portfolio with comm. Bal
Tendaho Sugar Factory	2,200,691,626	7.32%	2,345,356,625.28	6.38%
Ayka Addis Textile & Investment Group	1,822,538,863	6.06%	1,714,020,307	4.66%
BMET Energy Telecom Indus Trade LLC	1,679,023,290	5.59%	1,817,751,896.24	4.95%

National Cement Share Company	1,603,988,627	5.34%	1,564,927,943.45	4.26%
Messobo Building Materials Production PLC	1,086,055,035	3.61%	-	-
MNS manufacturing PLC	-	-	1,381,379,450.27	3.76%
Total	**8,392,297,441**	**27.92%**	**8,823,436,222**	**24.04%**

120.ለአንድ ተበዳሪ የሚሰጥ የብድር ወሰንን በተመለከተ ደግሞ የአንድ ደንበኛ ግለሰብ ወይም የንግድ ድርጅት የሚኖርበት ጠቅላላ እዳ ከባንኩ የተከፈለ ካፒታል 25 በመቶ እንዲሁም በአንድ ጥላ ስር የተቋቋሙ የንግድ ድርጅቶ ከባንኩ በተሰጣቸው አንድና ከዚያ በላይ ብድር የሚኖርባቸው ጠቅላላ እዳ ከባንኩ የተከፈለ ካፒታል 35 በመቶ ድርሻ መብለጥ እንደሌለበት በብድር ፖሊሲው እና ለአንድ ተበዳሪ የሚሰጥ የብድር ወሰንን በተመለከተ የኢትዮጵያ ብሄራዊ ባንክ ባወጣው መመሪያ ላይ ተገልፃል፡፡

121.ይሁን እንጂ በኦዲቱ ወቅት ከተከለሱ መረጃዎች በ2014 እ.አ.አ በቁጥር 14 የሚሆኑ ፕሮጀክቶች ለአንድ ተበዳሪ የሚሰጥ የብድር ወሰን በላይ ብድር የተሰጣቸው ሲሆን፣ እነርሱም፡- ተንዳሆ ስኳር ፋብሪካ፣ አይካ አዲስ ጨርቃጨርቅ እና ኢንቨስትምንት ግሩፕ/Ayka Addis Textile and Investment Group/፣ ቢ.ኤም.ኢ.ቲ ኢነርጂ ቴሌኮም ኢንዱስ ትሬድ/BMET Energy Telecome Indus Trade LLC/፣ ናሽናል ሲሚንቶ/ National Cement S.C./፣ መሶቦ የግንባታ እቃዎች/ Messobo Building Materials PLC/፣ ኢ.ኤል.ኤስ.ኢ. አዲስ ኢዱስትሪያል ዴቨሎፕመንት/ ELSE Addis Industrial Development PLC/፣ የኢትዮጵያ የባህር ትራንስፖርትና ሎጀስቲክስ አገልግሎት ድርጅት/Ethiopian Shipping and Logistic S.E/፣ ኤም.ኤን.ኤስ. ማኑፋክቸሪንግ/ MNS Manufacturing PLC/፣ ኢቱር/ Etur PLC/፣ ሀበሻ ሲሚንቶ/ Habesha Cement S.C./፣ አልመዳ ጨርቃጨርቅ/ Almeda Textile PLC/፣ አዲስ ፋርማሲዩቲካል/Addis Pharmaceutical PLC/ ደርባ ሚድሮክ ሲሚንቶ/Derba MIDROC Cement PLC/ እና ጎንደር ማልት ፋብሪካ/Gonder Malt Factory PLC./ እንደሆኑና በ2015 እ.አ.አ. ደግሞ በ2014 እ.አ.አ. ከነበሩት ሁለት ፕሮጀክቶች ማለትም (አዲስ ፋርማሲዩቲካል እና ደርባ ሚድሮክ ሲሚንቶ) ውጭ ከቀሪዎቹ 12 ፕሮጀክቶች በተጨማሪ አምስት ፕሮጀክቶች (እነርሱም፡- የአማራ ብድርና ቁጠባ፣ የደደቢት ብድርና ቁጠባ ተቋም፣ የኦሮሚያ ብድርና ቁጠባ ተቋም፣ የኦሞ ሸለቆ የእርሻ ህብረት ስራ/Omo Valley Farm Cooperation PLC/ እና አክፐር ጨርቃጨርቅ/Akper Textile PLC/) በድምሩ 17

ፕሮጀክቶች አንድ ደንበኛ ግለሰብ ወይም የንግድ ድርጅት የሚኖርበት ጠቅላላ እዳ ከባንኩ የተከፈለ ካፒታል 25 በመቶ ድርሻ ገደብ/ single borrower limit/ በላይ ብድር የተሰጣቸው መሆኑን ለማወቅ ተችሏል፡፡

122.ስለጉዳዩ የሚመለከታቸው የባንኩ ኃላፊዎች ለረቂቅ ሪፖርቱ በሰጡት መልስ፡-

- የአንድ ዘርፍ ወይም ንዑስ ዘርፍ ወይም ለአንድ ተበዳሪ የሚሰጥ ብድር የክምችት መጠንን በአጠቃላይ በተመለከተ ባንኩ ከተሰጠው ተልዕኮ ፀባይ የመነጨ መሆናቸውን፣ ምክንያቱም የመንግስትን የትኩረት አቅጣጫ ባንኩ እየተከተለ አዋጭነታቸውን በጥናት የሚረጋገጡ ፕሮጀክቶችን እንደ ፖሊሲ ባንክ የመደገፍ ሃላፊነት ስላለበት መሆኑንና በዚህ መሰረት ትኩረት ሰጥቶ ስለሚሰራ እንዲለሙ ወይም እንዲገነቡ የሚፈለጉ ፕሮጀክቶች ብዛትና የብድር ክምችት ማስቀረት ወይም መቀነስ እንደማይቻል፣ ለመቀነስ ወይም ለማስቀረት ያለው መንገድ የፋይናንስ ድጋፍ ያለማድረግ ቢሆንም የብድር ጥያቄዎቹ በመንግስት የትኩረት አቅጣጫ ውስጥ እስከተካተቱ ድረስ አስፈላጊው ሁሉ ድጋፍ መደረግ ስላለበት እንደሆነ ገልፀዋል፡፡
- ለ14 የሚሆኑ ፕሮጀክቶች ለአንድ ተበዳሪ የሚሰጥ የብድር ወሰን በላይ ብድር የተሰጣቸው መሆኑን በተመለከተ ደግሞ በዝርዝር የተገለፁት ፕሮጀክቶች በሙሉ ስትራቴጂክ በመሆናቸው በባንኩ የብድር ሂደት በኩል የውሳኔ ሃሳብ ቀርቦ እና የውሳኔ ሃሳቡ በኤክስኪዩቲቭ ማኔጅመንቱ ድጋፍ ከአገኘ እና በባንኩ የስራ አመራር ቦርድ ፀድቆ በመፈፀሙ እንደሆነና የህን በመገንዘብ በቅርቡ መንግስት የባንኩን ካፒታል እንዳሳደገ ገልፀዋል፡፡

123.በመሆኑም የአንድ ዘርፍ ወይም ንዑስ ዘርፍ ወይም ለአንድ ተበዳሪ የሚሰጥ ብድር የክምችት መጠን መጨመር በዘርፉ ላይ በሚከሰት ስጋት ለከፍተኛ የብድር አለመሰብሰብ ተጋላጭነት ይዳርጋል፡፡

<u>ባንኩ የሚያስተዳድራቸው ብድሮች ምደባ/የብድር ደረጃን/Loan classification/ በተመለከተ</u>

124.ባንኩ የኢትዮጵያ ብሔራዊ ባንክ ባወጣው መመሪያ መሰረት የሚያስተዳድራቸውን ብድሮች የብድር ደረጃ እና የሚያስፈልገውን ፕሮቪዥን ሊወስን ይገባል፡፡

125.ባንኩ የሚያስተዳድራቸውን ብድሮች ጥንቃቄ በተሞላበት አኳኋንና በወቅቱ በመገምገም የብድር ስጋትን በሚገባ በሚያሳይ መልኩ ብድሮቹን መመደብ እና በብድር ክፍያ ስምምነታቸው መሰረት የማይከናወኑ ብድሮችን በወቅቱ በመለየት

የተወዘፉ ስለመሆኑ ሪፖርት ማድረግ እንዳለበት የልማት የገንዘብ ተቋማት/Development Finance Institutions/ ያላቸውን ሀብት መከፋፈልና ፕሮቪዥኒንግን/Asset Classification and Provisioning/ በተመለከተ የኢትዮጵያ ብሔራዊ ባንክ ባወጣው መመሪያ ቁጥር SBB/48/2010 እና ማሻሻያ ቁጥር 52/2012 ላይ ተገልፃል፡፡

126.በዚህ መሰረት ባንኩ የሚያስተዳድራቸውን ብድሮች የብድር ደረጃ ማለትም ውዝፍ ያልገባና ውዝፍ ገባ / performing loans and non-performing loans/ እንዲሁም የሚያስፈልገውን ፕሮቪዥን መጠን የወሰነ ስለመሆኑ በኦዲቱ ወቅት መረጃዎች ሲከለሱ የሚከተሉት ተገኝተዋል፡-

- ከባንኩ አጠቃላይ የብድር ክምችት መጠን ቃል የተገባውን ገንዘብ ሳይጨምር/ total loan portfolio without commitment balance/ ውስጥ በጁን 30 ቀን 2014 እና 2015 እ.አ.አ ውዝፍ ያልገባ/ performing loans/ ብር 21.31 ቢሊዮን (91.98%) እና ብር 23.94 ቢሊዮን (87.13%) እንደቅደምተከተላቸው ሲሆን፣ ውዝፍ የገባን /non-performing loans/ በተመለከተ ደግሞ ብር 1.86 ቢሊዮን (8.02%) እና ብር 3.53 ቢሊዮን (12.87%) እንደቅደምተከተላቸው የነበረ መሆኑን፣
- በጁን 30 ቀን 2014 እ.አ.አ. ውዝፍ ከገባው /non-performing loans/ ብር 1.86 ቢሊዮን ውስጥ ከደረጃ በታች የሆኑ ብድሮች/sub-standard/, አጠራጣሪ ብድሮች/doubtful/ እና የማይመለሱ ብድሮች/loss loans/ የገንዘብ መጠን ብር 0.78 ቢሊዮን ፣ ብር 0.32 ቢሊዮን እና ብር 0.76 ቢሊዮን ሲሆን፣ ይህም ከአጠቃላይ የብድር ክምችት መጠን(ቃል የተገባውን ገንዘብ ሳይጨምር) ሲታይ የ3.37%፣ የ1.39% እና የ3.26% ድርሻ እንደቅደምተከተላቸው እንደሆነና ከአጠቃላይ ውዝፍ ከገባው ደግሞ የ42%፣ የ17% እና የ41% ድርሻ እንደሆነ፣
- በጁን 30 ቀን 2015 እ.አ.አ. ደግሞ ውዝፍ ከገባው /non-performing loans/ ብር 3.53 ቢሊዮን ውስጥ ከደረጃ በታች የሆኑ ብድሮች/sub-standard/, አጠራጣሪ ብድሮች/doubtful/ እና የማይመለሱ ብድሮች/loss loans/ የገንዘብ መጠን ብር 2.10 ቢሊዮን ፣ ብር 0.75 ቢሊዮን እና ብር 0.68 ቢሊዮን ሲሆን፣ ይህም ከአጠቃላይ የብድር ክምችት መጠን(ቃል የተገባውን ገንዘብ ሳይጨምር) ሲታይ የ7.66%፣ የ2.73% እና የ2.49% ድርሻ እንደቅደምተከተላቸው እንደሆነ፣

ከአጠቃላይ ውዝፍ ከገባው ደግሞ የ59.5%፣ የ21.2% እና የ19.3% ድርሻ እንደሆነ ለማወቅ ተችሏል፡፡ በተጨማሪም በ2015 እ.አ.አ. የነበረው አጠቃላይ ውዝፍ የገባ ገንዘብ መጠን በ2014 እ.አ.አ. ከነበረው በብር 1,680,530,789 ወይም በ90.5 በመቶ ጭማሪ ማሳየቱን ለማወቅ ተችሏል፡፡

	As at June 30, 2014			As at June 30, 2015		
Loan Classification	Total loan outstanding without comm. balance	As % of total NPLs	As % of total portfolio without comm. bal	Total loan outstanding without comm. balance	As % of total NPLs	As % of total portfolio without comm. bal
Substandard	779,863,692	42%	3.37%	2,104,504,408	59.5%	7.66%
Doubtful	321,389,672	17.31%	1.39%	749,523,269	21.19%	2.73%
Loss	755,476,226	40.69%	3.26%	683,232,702	19.32%	2.49%
Total	**1,856,729,590**	**100%**	**8.02%**	**3,537,260,379**	**100%**	**12.87%**

ሰንጠረዥ: በ2014 እና 2015 እ.አ.አ. የባንኩ ውዝፍ የገባ የብድር መጠን /non-performing loans/ በውዝፍ ደረጃው ዓይነት

- በ2014 እና 2015 እ.አ.አ. የባንኩ ውዝፍ የገባ የብድር መጠን /non-performing loans/ በዘርፍ ሲታይ ኢንዱስትሪ፣ እርሻ እና የአገልግሎት ዘርፎች ከፍተኛውን ድርሻ የያዙ ሲሆን፣ ከሶስቱ ዘርፎች ደግሞ ኢንዱስትሪ ዘርፍ በሁለቱም የበጀት ዓመታት የ7.78% እና የ10.37% ከጠቅላላው የባንኩ የብድር ክምችት መጠን(ቃል የተገባውን ገንዘብ ሳይጨምር) ድርሻ እንዳለው ለማወቅ ተችሏል፡፡(ዝርዝሩ ከታች በሰንጠረዡ በተገለፀው መሰረት ነው፡፡)

	For 2014			For 2015		
Sector/ Economic Activity	Total loan portfolio without comm. balance	As % of the Total Loan Portfolio without Commitment Bal.	As % age of Total NPL	Total loan portfolio without comm. balance	As % of the Total Loan Portfolio without Commitment Bal.	As % age of Total NPL
Industry/ Manufacturing	1,349,514,935	5.83%	72.68%	2,851,492,764.58	10.37%	80.61%
Agriculture	423,183,767	1.83%	22.79%	590,363,331.68	2.14%	17.07%
Service	77,780,655	0.34%	4.19%	85,457,886.72	0.31%	2.03%
Financial Service	473,389	0.00	0.03%	275,760.00	0.001%	0.01%
Mining and Energy	0	0.00	-	4,571,980.50	0.016%	0.13%
Consumer Loans	5,776,844	0.02%	0.31%	5,098,655.58	0.018%	0.14%
Total	**1,856,729,590**	**8.02%**	**100%**	**3,537,260,379.06**	**12.87%**	**100%**

- በ2014 እና 2015 እ.አ.አ. የባንኩ ውዝፍ የገባ የብድር መጠን /non-performing loans/ ብድር በሰጠው አካል ሲታይ ደግሞ ከታች በሰንጠረዡ በተገለፀው መሰረት ሲሆን፣ ይኸውም፡-

	As at June 30, 2014				As at June 30, 2015			
Lending Unit	Total NPL (Birr)	% share to Total NPL	% share to total Portfolio	% share to total Portfolio of the unit	Total NPL (Birr)	% share to Total NPL	% share to total Portfolio	% share to total Portfolio of the unit
Credit Process	423,298,276	22.8	1.83	2.74	1,926,079,336	54.45	7.01	10.33
RUFIP	275,760	0.01	0.00	0.01	275,760	0.01	0.00	0.01
PRLR Corporate	833,712,516	44.90	3.60	97.99	848,954,971	24.00	3.09	84.35
Human Resource	3,102,085	0.17	0.01	7.70	2,684,517	0.08	0.01	4.84
Uncategorized loans	3,330,421	0.18	0.01	100	3,330,421	0.09	0.01	99.49
Central Region	219,409,091	11.82	0.95	34.11	207,050,918	5.85	0.75	27.71
Southern Region	157,784,802	8.50	0.68	39.76	105,854,840	2.99	0.39	23.02
Western Region	115,525,596	6.22	0.50	14.29	206,512,206.77	5.84	0.75	9.57
North Western Region	48,715,660	2.62	0.21	9.94	138,064,828	3.90	0.50	20.01
Northern Region	51,575,385	2.78	0.22	15.41	98,452,581	2.78	0.36	19.57
Total	**1,856,729,590**	**100**	**8.02**		**3,537,260,379.04**	**100**	**12.87**	

ሰንጠረዥ: በ2014 እና 2015 እ.አ.አ. የባንኩ ውዝፍ የገባ የብድር መጠን /non-performing loans/ በአበዳሪው አካል ዓይነት

- ከላይ በሰንጠረዡ ከተገለፀው በሁለቱም የበጀት ዓመታት የብድር ማስታመምና ማገገም ንፁስ የስራ ሂደት/ PRLR Sub-process /፣ የዋናው መ/ቤት የብድር የስራ ሂደት/ Credit process / እና የማዕከላዊ ሪጅን/ Central Region/ ከፍተኛውን ውዝፍ የገባ የብድር መጠን /non-performing loans/ የያዙ እንደሆነ ለመረዳት ተችሏል፡፡
- በዋናው መ/ቤት የብድር የስራ ሂደት/ Credit process/ የተያዙና በባንኩ የብድር ፖሊሲ መሰረት ተገቢው እርምጃ እንዲወሰድባቸው ወደ የብድር ማስታመምና ማገገም ንፁስ የስራ ሂደት/ PRLR Sub-process / መተላለፍ የነበረባቸው በ2014 እ.አ.አ. በቁጥር 10 የሚሆኑ አጠቃላይ የገንዘብ መጠን ብር

423.3 ሚሊዮን የያዙና ከበጀት ዓመቱ አጠቃላይ ውዝፍ የገባ ገንዘብ መጠን 22.8% ድርሻ ያላቸው እንዲሁም በበ2015 እ.አ.አ. በቁጥር 5 የሚሆኑ አጠቃላይ የገንዘብ መጠን ብር 1.93 ቢሊዮን የያዙና ከበጀት ዓመቱ አጠቃላይ ውዝፍ የገባ ገንዘብ መጠን 54.54% ድርሻ ያላቸው ውዝፍ የገቡ ብድሮች የነበሩ ቢሆንም ይህ ሳይከናወን እንደቀረ ለማወቅ ተችሏል፡፡(ዝርዝሩ ከታች በሰንጠረዡ ተገልፃል)

ሰንጠረዥ: በ2014 እና በ2015 እ.አ.አ. በዋናው መ/ቤት የብድር የስራ ሂደት/ Credit process/ የተያዙና በባንኩ የብድር ፖሊሲ መሰረት ወደ የብድር ማስታመምና ማገገም ንዑስ የስራ ሂደት/ PRLR Sub-process / መተላለፍ የነበረባቸው ውዝፍ የገቡ ብድሮች

በ2014 እ.አ.አ.				
Sr. no	Name of Client	Total Principal	As % of total NPLs	
1.	Sheba Leather industry PLC	146,618,376	7.90%	
2.	Addis Pharmaceutical PLC	128,500,691	6.92%	
3.	M2K Engineering PLC	26,619,791	1.43%	
4.	All Green Agro industry PLC	19,517,766	1.05%	
5.	Edget Yarn and Sewing Thread S.C.	13,400,250	0.72%	
6.	Yirgalem Addis Textile Factory PLC	35,685,070	1.92%	
7.	Oral agro industry PLC	19,442,521	1.05%	
8.	Sheba Leather industry PLC	18,018,263	0.97%	
9.	M2K Engineering PLC	10,789,889	0.58%	
10	Abergelle int'nal livestock dev't	4,705,660	0.25%	
	Total	**423,298,277**	**22.80%**	
በ2015 እ.አ.አ.				
Sr. no	Name of Client	Total Principal	As % of total NPLs	
1.	Alem Fitsum Gebre Silassie	87,512,073.31	2.47%	
2.	Ayka Addis Textile & invest. Group PLC	1,710,461,359.02	48.36%	
3.	Tesfaye Beyene Kebede	21,879,665.76	0.62%	
4.	ELSE Addis industrial dev't PLC	106,217,871.28	3.00%	
	Total	**1,926,070,970.73**	**54.54%**	

127.ስለጉዳዩ የሚመለከታቸው የባንኩ ኃላፊዎች ለረቂቅ ሪፖርቱ በሰጡት መልስ፣ በወቅቱ ወደ ፕሮጀክት ማስታመሚያና ማገገሚያ ንዑስ የስራ ሂደት ያልተላለፉ 14 ብድሮችን በተመለከተ፡-

- ሼባ ሌዘር ኢንዱስትሪ ኃ/የተ/የግ/ማህበር ከ30 ሚሊዮን ብር በላይ በመክፈል ውዝፍ እዳውን ቀንሶ በአሁኑ ጊዜ ያለው የብድር ሁኔታ “PASS” እንደሆነና ከዚህ በተጨማሪም ተበዳሪው ያለበትን የአጭር ጊዜ ብድር በሙሉ በአሁኑ ጊዜ ከፍሎ ማጠናቀቁን፣
- አዲስ ፋርማሲዩቲካልን በተመለከተ ወደ ውዝፍ ሊገባ የቻለው በዱቤ ስለሚሸጥና በዚህም ምክንያት ከፍተኛ የሆነ ተሰብሳቢ ሂሳብ ስለሚኖረው እንደሆነ፣ ይሁን እንጂ ፕሮጀክቱ ውዝፍ እዳውን በከፍተኛ ደረጃ ቀንሶ በአሁኑ ጊዜ ያለው የብድር ሁኔታ “PASS” እንደሆነ፣
- አለም ፍፁም ገ/ስላሴን በተመለከተ ከ50 ሚሊዮን ብር በላይ እንዲከፍል ከተደረገ በኃላ የብድር ሁኔታው እንዲስተካከል እንደተደረገ፣
- አበርገሌን በተመለከተ ውዝፍ እዳውን እንዲከፍል ስለተደረገ የብድር ሁኔታው ተስተካክሎ “PASS” እንደሆነ፣
- ሌሎቹ ከአይካ አዲስ በስተቀር በግኝቱ የተገለፁት ፕሮጀክቶች ወደ ፕሮጀክት ማስታመሚያና ማገገሚያ እንደተላለፉ የገለፁ ሲሆን፣ አይካ አዲስ ሊቆይ የቻለው ከ7000 በላይ የሚሆኑ ሰራተኞችን ይዞ የሚንቀሳቀስ ፕሮጀክት ስለሆነና ፕሮጀክቱ ያለበት ችግር እዚያው በብድር የስራ ሂደት ውስጥ እየታየ እንዲፈታ በባንኩም ሆነ በሌሎች የባለድርሻ አካላት ፍላጎት በመኖሩ እና የኤክስፖርት ስራው ከሚፈፀምበት የኢትዮጵያ ንግድ ባንክ ጋር የመግባቢያ ሰነድ በመፈረም የብድር ማሰባሰቡ ስራ ስለተጀመረ መሆኑን ገልፀዋል፡፡

128.በመሆኑም ባንኩ የሚያስተዳድራቸውን ብድሮች ጥንቃቄ በተሞላበት አኳኋንና በወቅቱ በመገምገም እና በብድር ክፍያ ስምምነታቸው መሰረት የማይከናወኑ ብድሮችን በወቅቱ በመለየት የብድር ስጋትን በሚገባ በሚያሳይ መልኩ ብድሮቹን እየመደበ እንዳልሆነ ለመረዳት ተችሏል፡፡

ክፍል ሦስት

መደምደሚያ

129.በሪፖርቱ ክፍል ሁለት ከተዘረዘሩት ችግሮች እና የአሰራር ግድፈቶች በመነሳት በእኛ አስተያየት፤

- የባንኩ በራሳቸው ፍላጎት የብድር አገልግሎት ለማግኘት ወደ ባንኩ ከሚመጡ ደንበኞች በተጨማሪ በባንኩ በራሱ ተመልምለው ሊቀርቡ የሚችሉትን የመበደር አቅም ያላቸውን ደንበኞች/potential customers/ የመረጃ ምንጭ በመለየት፣ የባንኩ የሚመለከተው የስራ ሂደት ከክልል እና ከሌሎች የመንግስት አካላት ጋር በመተባበር አቅም ያላቸውን ደንበኞች መረጃ በመሰበሰብ፣ ተገቢውን የግንኙነት ዘዴ በመጠቀም ደንበኞችን የመሳብና የማሳመን ስራ አለመከናወኑ ባንኩ የመንግስት የልማት አቅጣጫን መሰረት በማድረግ ትኩረት በተሰጠባቸው ዘርፎች ላይ የተሰማሩትን፣ ተገቢውን ትጋት ማድረግ የሚችሉትን እና የተበደሩትን ገንዘብ ባግባቡ መክፈል የሚችሉ/borrower's credit worthiness/ አቅም ያላቸውን ደንበኞች/potential customers/ በመምረጥ ከሀገር ውስጥና ከውጭ የሰበሰበውን ውስን የብድር ገንዘብ የባንኩን የብድር ፖሊሲና መመሪያ መሰረት አዋጭ ለሆኑ የልማት ፕሮጀክቶች የፋይናንስና የቴክኒክ ድጋፍ መስጠት የማያስችል መሆኑ፣
- ለባንኩ ከሚቀርቡ ጠቅላላ የብድር አመልካቾች ውስጥ በእያንዳንዱ የበጀት ዓመታት በአጠቃላይ ለባንኩ ምን ያህል የብድር ጥያቄ ማመልከቻዎች እንደቀረቡና ከቀረቡት የብድር ጥያቄዎች በባንኩ ተመልምለው የቀርቡ ደንበኞችን ድርሻ፣ ለባንኩ የቀረቡ የብድር ጥያቄ ማመልከቻዎች በተጠየቀው የብድር አይነት፣ ተቀባይነት ያገኙና ያላገኙ ከነምክንያታቸው በሚያሳይ እና ለውሳኔ አሰጣጥ በሚያመች መልኩ የተጠናቀረ መረጃ ባለመያዙ ስራዎች በባንኩ የብድር ፖሊሲና መመሪያ መሰረት ስለመከናወናቸውና አፈፃፀማቸውን በመገምገም ቁልፍ የሆኑ ችግሮች አካባቢን በመለየት ሊቀየሩ/ሊሻሻሉ የሚገባቸውን ነጥቦች/ሃሳቦች ለሚመለከተው ክፍል/አካል በማቅረብ ተገቢው ውሳኔ እንዲሰጥበት ለማድረግ የማያስችል መሆኑ፣
- የብድር ፖሊሲው ከፀደቀበት ጊዜ ጀምሮ እስከ አሁን ድረስ በባንኩ ከተሰጡ አጠቃላይ ብድሮች ውስጥ ትኩረት ለተሰጣቸው እና ትኩረት ላልተሰጣቸው

ዘርፎች የተሰጡ ብድሮች ምን ያህል እነደሆነ በግልፅ ለይቶ የሚያሳይ መረጃ ባግባቡ ተደራጅቶ የማይያዝ በመሆኑ በአጠቃላይ ባንኩ የመንግስትን የትኩረት አቅጣጫን መሰረት በማድረግ ለእርሻ፣ አግሮ ኢንዱስትሪ እና ለመፌብረኪያ (Manufacturing) ኢንዱስትሪዎች በተለይም ለውጭ ምንዛሪ ግኝት ለሚረዱ ፕሮጀክቶች የመካከለኛና የረጅም ጊዜ ኢንቨስትመንት ብድር አገልግሎት የመስጠቱን ስራ በብቃት እያከናወነ ስለመሆኑ ለመገምገም የማያስችል መሆኑ፣

- ባንኩ ስለንግዱ ማህበረሰብ በአጠቃላይ፣ በተለይም ስለተበዳሪዎች የተሟላ ወቅታዊና ሀቀኛ መረጃን በመሰብሰብ እና በመተንተን የሚቀርብለትን የብድር ጥያቄ በአግባቡ ገምግሞ የደንበኞችን ማንነት በሚገባ ለማወቅና ደንበኞች የተበደሩትን ገንዘብ መክፈል መቻላቸውን ለማረጋገጥ በሚያስችል መልኩ ደንበኞች የማወቅ ጥናት /Due Diligence Assessments/ የሚከናወን ባለመሆኑ፣ ባንኩ ሀቀኛ ተበዳሪውን ከሌላው ለመለየትና ያለውን ውስን ሀብት/ገንዘብ አስተማማኝ በሆነ አኳኃን ለማበደር የማያስችል መሆኑ፣
- የብድር ጥያቄ ማመልከቻዎች እና ደጋፊ ሰነዶች ትክክለኛነትና የተሟሉ መሆናቸው ባንኩ ባስቀመጠው ቼክሊስት መሰረት ተገቢው የማጣራት ስራ የማይከናወን እንዲሁም የብድር ጥያቄዎች ባንኩ ያስቀመጠውን ለመበደር የሚያበቁ መስፈርቶችን ሳያሟሉ ብድሩ የሚፈቀድ በመሆኑ፣ የሚሰጠው ብድር በግልፅነት ላይ ያለተመሰረተ፣ አስተማማኝ መመዘኛ የሌለውና ለሙስና የተጋለጠ ስለሆነም ተመላሽነቱ እጅግ አጠራጣሪ እንዲሆን የሚያደርግ መሆኑ፣
- የዳግመኛ በጀት ድልድል ጥያቄ በብድር ፖሊሲው ከተለመደው ውጭ በሆነ/በማፈንገጥ (with exception/ deviation) የሚፈቀድበት ሁኔታ ያለ መሆኑንና ዳግመኛ የበጀት ድልድል የማድረግ ጥያቄ በሚቀርብበት ወቅት በተጠየቀው የተግባር አይነት፣ ተቀባይነት ያገኙና ያላገኙ ከነምክንያታቸው የተጠናቀረ መረጃ የሚያዝና ዳግመኛ ድልድል ያስፈለገበት ምክንያት እና ዳግመኛ ድልድሉ በፕሮጀክቱ አፈፃፀም ላይ ያሚያስከትለው ተፅዕኖ የሚገመገም እና የሚተነተን እንዲሁም ዳግመኛ እንዲደለደል የተደረገው ብድርም አፈፃፀም የሚመረመር/የሚጣራ ስለመሆኑ የሚያሳይ የግምገማ ጥናት ባግባቡ ተደራጅቶ የተያዘ ባለመሆኑ፣ ይህ ተግባር በዕቅድ የተያዘውን የበጀት ድልድል የሚያውክና ትክክለኛው ጥያቄ በሚያጋጥምነት ወቅት ፕሮጀክቶች

በስኬት እንዳይንቀሳቀሱ የሚያሰናክል አለመሆኑን ለማረጋገጥ የማያስችል እና የተሰጠውን ውሳኔ ትክክለኛነት ለማረጋገጥ የማያመች መሆኑ፣

- አንዳንድ የባንኩ የፕሮጀክቶች አዋጭነት ግምገማ በብድር ፖሊሲው ላይ በተገለፀው አግባብ እየተከናወነ እንዳልሆነ፣ ይኸውም በባንኩ በተዘጋጀው የፕሮጀክት ግምገማ ጋይድላየን እና ቅጽ መሰረት እንዲሁም በባንኩ የጥናት የስራ ሂደት በተሰበሰቡና በተጠናቀሩ መረጃዎች ወይም በፕሮጀክት ግምገማ ንዑስ የስራ ሂደቱ ወይም ቡድኖች በራሳቸው በሰበሰቡት ነገር ግን በባንኩ የጥናት የስራ ሂደት የፀደቀ መረጃን መሰረት በማድረግ ውሳኔ ለመስጠት የሚያስችል የአዋጭነት ግምገማ ጥናት የማይዘጋጅላቸው በመሆኑ ፕሮጀክቶችን ለማዘጋጀትና ለመተግበር የሚያስፈልጋቸውን ሁሉን አቀፍ ዕገዛ እንዳያገኙና በቂ ፕሮጀክቶች ወደ ተግባር ሳይቀየሩ እንዲቀረሩ፣ የቀረቡትም ሳይሳኩ እንዲቀሩ የሚያደርግ መሆኑ፣
- ባንኩ ጥንቃቄ የተሞላበትና ጤናማ ብድር ለመፍቀድ የሚያስችላቸው ባግባቡ የተደነገገ የብድር መስጫ መስፈርት ቢኖረውም አንዳንድ ከብድር ጋር የተያያዙ ጥያቄዎች በብድር ፖሊሲው ከተለመደው ውጭ በሆነ/በማፈንገጥ (with exception/ deviation) የሚፈቀዱበት ሁኔታ ያለ መሆኑና ይህም ውጤታማ የብድር መፍቀድ ስራ ለመስራት የማያስችልና አዋጭነት የሌላቸውን ፕሮጀክቶች ለማቋቋም ወይም ተቋቁመው አክሳሪ የሆኑትን ለመደጎም የሚዳርግና ወዳልተገባ ድርጊት የሚወስድ መሆኑ፣
- አንዳንድ ባንኩ የሚሰጣቸው ብድሮች በብድር ማጽደቅ ሂደትን ተከትለው ከጸደቁ በኃላ የብድር ውል በሚዘጋጅበት ወቅት በመደበኛነት ከሚጠቀሱ የመፈፀም ግዴታዎች በተጨማሪ በብድር አፅዳቂው ቡድን የብድር አለቃቀቅን/equity and loan disbursements/ በተመለከተ የተቀመጡ ቅድመ-ሁኔታዎችን በሚገባ እንዲካተቱ የማይደረግ እና በብድር ውለታው ላይ የተቀመጡትን ብድርን/መዋጮን ለመልቀቅ የሚያስፈልጉ ቅድመ ሁኔታዎች ብድሩ ከመለቀቁ በፊት በተበዳሪው መሟላታቸውን መረጋገጥ ያለበት ቢሆንም አንዳንድ ፕሮጀክቶች የተቀመጠው ግዴታ/ቅድመ ሁኔታ ስለመሟላቱ ባግባቡ ሳይረጋገጥና እና የፕሮጀክቱ የገንዘብ ፍላጎት ሳይታወቅ ከተበዳሪው የሚጠበቀው

መዋጮ/የተፈቀደው ብድር የሚለቀቅመሆኑን፣ ይህም ብድሩን ከታለመለት ዓላማ ውጭ እንዲውል የሚያደርግ መሆኑ፣

- ባንኩ ለሰጠው ብድር በዋስትናነት/በመያዣነት የቀረቡት የፕሮጀክቱን ንብረቶች የሚመለከቱ አስፈላጊ ሰነዶችም በባንኩ እንዲያዙ የማይደረግ፣ ለተሰጠው ብድር በዋስትናነት የተያዙ ንብረቶችን ወቅታዊ ዋጋን የመገምት/ revalue/ ስራ የማይሰራና የድርጅቱ ንብረት ያለበት ደረጃ እና የዋጋ ግምት/ status and value of the existing assets/ የማይታወቅ መሆኑ፣ ይህም ጥያቄ በሚነሳበት ወቅት በህግ ፊት ተቀባይነት እንዲኖረው የማያስች እንዲሁም የብደሩን የስጋት ተጋላጭነት ለመመዘን የማያስችል መሆኑ፣
- በብድር ፖሊሲው ላይ በተቀመጠው መሰረት በየፕሮጀክቱ ደረጃ ሊከናወኑ የሚገባቸውን የፕሮጀክት ክትትል አይነቶች ባግባቡ የሚከናወኑ ባለመሆናቸው በባንኩ የገንዘብ ድጋፍ የተቋቋሙ እና በመቋቋም ሂደት ላይ የሚገኙ ፕሮጀክቶች አፈፃፀም በተገቢው ሁኔታ እየተከናወነ ስለመሆኑ ለማረጋገጥና የቴክኒክ ድጋፍ የሚያስፈልግ መኖኑን በመለየት የድጋፍ አገልግሎት ለመስጠት እንዲሁም እንዲለቀቅ የተደረገው/disbursement/ የተፈቀደ ብድር እና በተበዳሪው የተዋጣ የገንዘብ መዋጮ (equity and/or loan) ባግባቡ ጥቅም ላይ የዋለ መሆኑን ለማረጋገጥ የማያስችል መሆኑ፣
- ባንኩ ከሰጠው ጠቅላላ የብድር መጠን ቃል የተገባ የገንዘብን /commitment balance/ ሳይጨምር
    - የማምረቻ/ኢንዱስትሪ ዘርፍ ከፍተኛውን (2/3) ድርሻ የሚይዝ መሆኑን፣ ይህም ባንኩ በማምረቻ/ኢንዱስትሪ ዘርፍ ላይ ለሚከሰት ስጋት በከፍተኛ ደረጃ ተጋላጭ እንደሆነ፣
    - ከባንኩ ብድር ከወሰዱ አጠቃላይ ተበዳሪዎች ውስጥ በቁጥር 50 ከፍተኛ ተበዳሪዎች/ the largest fifty borrowers/ የተያዘ/ተክፍሎ ያላላቀ ከፍተኛ የብድር መጠንን/ total outstanding loan balance/፣ ይህም በ2015 እ.አ.አ. ከአጠቃላይ የብድር ክምችት መጠን የ71.10% ድርሻ እና ከባንኩ የተከፈለ ካፒታል አንፃር ደግሞ የ1187 በመቶ ድርሻ፣ በ2015 እ.አ.አ. ደግሞ ከአጠቃላይ የብድር ክምችት መጠን

የ72.16% ድርሻ እና ከባንኩ የተከፈለ ካፒታል አንፃር ደግሞ የ1395.61 በመቶ ድርሻ እንደሆነ፣

- ከባንኩ አጠቃላይ የብድር ክምችት መጠን ውስጥ በጁን 30 ቀን 2014 እና 2015 እ.አ.አ ብር 8.39 ቢሊዮን ወይም 27.92 በመቶ እና ብር 8.82 ቢሊዮን ወይም 24.04 በመቶ ድርሻ እንደቅደም ተከተላቸው በስድስት ተበዳሪዎች ብቻ የተያዘ እንደሆነ፣
- አንድ ደንበኛ ግለሰብ ወይም የንግድ ድርጅት የሚኖርበት ጠቅላላ እዳ ከባንኩ የተከፈለ ካፒታል 25 በመቶ ድርሻ ገደብ/ single borrower limit/ በላይ ብድር የተሰጣቸው ፕሮጀክቶች ያሉ መሆኑንና ይህም የአንድ ዘርፍ ወይም ንዑስ ዘርፍ ወይም ለአንድ ተበዳሪ የሚሰጥ ብድር የክምችት መጠን መጨመር ለከፍተኛ የብድር ስጋት የሚያጋልጥ መሆኑ፣

➢ ከባንኩ አጠቃላይ የብድር ክምችት መጠን ቃል የተገባውን ገንዘብ ሳይጨምር/ total loan portfolio without commitment balance/ ውስጥ

- በ2014 እና በ2015 ውዝፍ የገባ /non-performing loans/ ብር 1.86 ቢሊዮን (8.02%) እና ብር 3.53 ቢሊዮን (12.87%) እንደቅደምተከተላቸው የነበረ መሆኑንና በ2015 እ.አ.አ. የነበረው አጠቃላይ ውዝፍ ገባ ገንዘብ መጠን በ2014 እ.አ.አ. ከነበረው በብር 1,680,530,789 ወይም በ90.5 በመቶ ጭማሪ ያሳየ መሆኑ፣
- የባንኩ ውዝፍ የገባ የብድር መጠን /non-performing loans/ በዘርፍ ሲታይ ኢንዱስትሪ፣ እርሻ እና የአገልግሎት ዘርፎች ከፍተኛውን ድርሻ የያዙ እንደሆነና፣ ከሶስቱ ዘርፎች ደግሞ ኢንዱስትሪ ዘርፍ ከፍተኛውን ድርሻ የያዘ መሆኑን፣
- ወደ የብድር ማስታመምና ማገገም ንፁስ የስራ ሂደት/ PRLR Sub-process / መተላለፍ የነበረባቸው ውዝፍ የገቡ ብድሮች የነበሩ ቢሆንም ይህ ሳይከናወን እንደቀረ መሆኑን፣ ባንኩ የሚያስተዳድራቸውን ብድሮች ጥንቃቄ በተሞላበት አኳኋንና በወቅቱ በመገምገም እና በብድር ክፍያ ስምምነታቸው መሰረት የማይከናወኑ ብድሮችን በወቅቱ በመለየት የብድር ስጋትን በሚገባ በሚያሳይ

መልኩ ብድሮቹን ለማቅረብ እና በባንኩ የብድር ፖሊሲ መሰረት ተገቢው እርምጃ እንዲወሰድባቸው ለማድረግ የማያስችል መሆኑ፣

ይታመናል፡፡

130.በአጠቃላይ በኦዲቱ እንደተገነዘብነው ባንኩ የብድር አቅርቦትና አጠቃቀም ከተቋቋመበት አላማ አንፃር በአዋጭነት መርህ ብቻ እየተመራ ከተቀናጀ እገዛ ጋር አያይዞ ማከናወን እንደሚገባው ተረድተናል፡፡ ስለሆነም ባንኩ የመንግስት የልማት አቅጣጫን መሰረት በማድረግ ትኩረት ለተሰጣቸው የልማት ዘርፎች እና አዋጭ ለሆኑ የልማት ፕሮጀክቶች ከሀገር ውስጥና ከውጭ ብድር ገንዘብ በማሰባሰብ የፋይናንስና የቴክኒክ ድጋፍ የመስጠቱን ተግባርን ባዘጋጀው የብድር ፖሊሲና መመሪያ መሰረት የማያከናውን ከሆነ ብቃት ያለውና ውጤታማ ሊሆን እንደማይችል እያስገነዘብን፣ በሚቀጥለው የሪፖርቱ ክፍል በኦዲቱ ወቅት የተገኙትን የአሰራር ግድፈቶችና ድክመቶችን ለማሻሻል፣ በአጠቃላይ የብድር አቅርቦትና አጠቃቀም ዓላማን ለማሳካት ጠቃሚ አስተዋጽኦ ያደርጋሉ ብለን ያመንባቸውን የማሻሻያ ሃሳቦች አቅርበናል፡፡

ክፍል አራት

የማሻሻያ ሃሳብ

131.**ባንኩ የመንግሥት የልማት አቅጣጫን መሠረት በማድረግ አዋጭ ለሆኑ የልማት ፕሮጀክቶች የብድር አገልግሎት የመስጠቱ ተግባር/ሂደት (Loan process) ወጪ ቆጣቢ፣ ብቃት ያለውና ውጤታማ መሆኑ መገምገምን በተመለከተ**

- ✓ የባንኩ ዋናው መ/ቤት የብድር የስራ ሂደት እና ቅ/ጽ/ቤቶች በራሳቸው ፍላጎት የብድር አገልግሎት ለማግኘት ወደ ባንኩ ከሚመጡ ደንበኞች በተጨማሪ በባንኩ በራሱ ተመልምለው ሊቀርቡ የሚችሉትን የመበደር አቅም ያላቸውን ደንበኞች/potential customers/ የመረጃ ምንጭ በመለየት ከባንኩ የንግድ ስራ ማስተዋወቅና ግንኙነት የስራ ሂደት፣ ከክልል እና ከሌሎች የመንግስት አካላት ጋር በመተባበር አቅም ያላቸውን ደንበኞች መረጃ ሊሰበስብና ተገቢውን የግንኙነት ዘዴ በመጠቀም ደንበኞችን የመሳብና የማሳመን ስራ በማከናወን የደንበኛ መልመላ ማከናወን ይኖርበታል፡፡
- ✓ ባንኩ በእያንዳንዱ የበጀት ዓመታት በአጠቃላይ ለባንኩ ምን ያህል የብድር ጥያቄ ማመልከቻዎች እንደቀረቡና ከቀረቡት የብድር ጥያቄዎች በባንኩ ተመልምለው የሚቀርቡ ደንበኞችን ድርሻ የሚያሳይ መረጃ አጠናቅሮ መያዝ ይኖርበታል፡፡
- ✓ የቀረቡ የብድር ጥያቄ ማመልከቻዎች በተጠየቀው የብድር አይነት፣ ተቀባይነት ያገኙና ያላገኙ ከነምክንያታቸው በሚያሳይ እና ለውሳኔ አሰጣጥ በሚያመች መልኩ የተጠናቀረ መረጃ የሚያዝበትና ተቀባይነት ያላገኙ የብድር ጥያቄዎች ምክንያቱ ለጠያቂው በግልጽ የሚነገርበት እና መረጃው በተገቢው ሁኔታ ተተንትኖና ተጠናቅሮ ለውሳኔ አሰጣጥ በሚያመች መልኩ የሚያዝበት የአሠራር ሥርአት ተዘርግቶ ተግባራዊ መደረግ ይኖርበታል፡፡
- ✓ የብድር ፖሊሲው ከፀደቀበት ጊዜ ጀምሮ እስከ አሁን ድረስ በባንኩ ከተሰጡ አጠቃላይ ብድሮች ውስጥ ትኩረት ለተሰጣቸው እና ትኩረት ላልተሰጣቸው ዘርፎች ምን ያህል እነደሆነ በግልፅ ለይቶ የሚያሳይ መረጃ እንዲያዝ መደረግ ይኖርበታል፡፡

- ✓ የባንኩ ዋናው መ/ቤት የብድር የስራ ሂደት እና ቅ/ጽ/ቤቶች የብድር ጥያቄ የሚያቀርቡ ደንበኞችን ማንነት የማወቅ ጥናት / Due Diligence Assessments/ በሚያዘጋጁበት ወቅት የተሟላ መረጃን በመሰብሰብ እና በመተንተን የደንበኞችን ማንነት በሚገባ ለማወቅ በሚያስችል መልኩ እያከናወኑ ስለመሆናቸው ክትትል መደረግ ይኖርበታል፡፡
- ✓ ባንኩ የዋናው መ/ቤት የብድር የስራ ሂደት እና ቅ/ጽ/ቤቶች እያንዳንዱን የብድር ጥያቄ ማመልከቻ በመቀበልና በመመዝገብ የቀረበው ማስረጃ የተሟላ እና ትክክለኛ መሆኑን እንዲሁም የግንባታና ምህንድስና ሰነዶች፣ የጥሬ እቃና የኬሚካል ፕሮፎርማዎች፣ የህጋዊነት ሰነዶች/ LEGAL DOCUMENTS/ እንዲሁም የአዋጭነት ጥናት ሰነዱ ይዘት በባንኩ የብድር ፖሊሲና የብድር አፈፃፀም መመሪያ መስፈርት መሰረት ስለመሆናቸው የሚያከናውኑትን የማረጋገጥ ተግባር ከጊዜና ጥራት አንፃር ለማገምገም የሚያስችል መስፈርት በማዘጋጀት አፈፃፀሙን በግልፅ በሚያሳይና ለውሳኔ አሰጣጥ በሚያመች መልኩ መረጃዎች ተጠናቅረው እንዲያዙ መደረግ ይኖርበታል፡፡
- ✓ ፕሮጀክቶች የወጪ ርዕስን ለማዘዋወርና ዳግመኛ ድልድል ለማድረግ ለሚያቀርቡት ጥያቄ ዳግመኛ ድልድል ያስፈለገበት ምክንያት እና ዳግመኛ ድልድሉ በፕሮጀክቱ አፈፃፀም ላይ የሚያስከትለው ተፅዕኖ የግምገማ እና የትንተና ጥናት እንዲሁም ዳግመኛ እንዲደለደል የተደረገው ብድርም አፈፃፀም ግምገማ ጥናት መረጃ ተጠናቅሮ እንዲያዝ በማድረግ ይኖርበታል፡፡ ተጠናቅሮ የተያዘውን መረጃን በየጊዜው በመተንተን ለውሳኔ አሰጣጥ የሚረዳ መረጃ እንዲመነጭ መደረግ ይኖርበታል፡፡
- ✓ ፕሮጀክቶች የወጪ ርዕስን ለማዘዋወርና ዳግመኛ ድልድል ለማድረግ ለሚያቀርቡ ጥያቄዎች በብድር ፖሊሲው ከተለመደው ውጭ በሆነ/በማፈንገጥ (with exception/ deviation) የተፈቀደበትን ምክንያት የሚወስኑ ሁኔታዎች በግልፅ ተለይተው እንዲቀመጡ መደረግ ይኖርበታል፡፡
- ✓ የባንኩ የፕሮጀክት ግምገማ ንዑስ የስራ ሂደት እና በክልል የሚገኙ የፕሮጀክት ግምገማ ቡድኖች የፕሮጀክቶችን አዋጭነት ግምገማን በባንኩ በተዘጋጀው የፕሮጀክት ግምገማ ጋይድላየን እና ቅጽ መሰረት እንዲሁም በባንኩ የጥናት የስራ ሂደት በተሰበሰቡና በተጠናቀሩ መረጃዎች ወይም በፕሮጀክት ግምገማ

ንዑስ የስራ ሂደቱ ወይም ቡድኖች በራሳቸው በሰበሰቡት ነገር ግን በባንኩ የጥናት የስራ ሂደት የፀደቀ መረጃን መሰረት በማድረግ ዝርዝር የአዋጭነት ግምገማ እያከናወኑ ስለመሆናቸው በየወቅቱ ክትትል መደረግ ይኖርበታል፡፡ የተከናወኑትም የአዋጭነት ግምገማ ጥናቶች የብድር ፖሊሲውን መርህ መሰረት ያደረገ እንዲሁም ወጥነት ያለው የውሳኔ ለመስጠት የሚያስችሉ ስለመሆናቸው ሊገመገሙና ተገቢው እርምጃ እንዲወሰድ መደረግ ይኖርበታል፡፡

- ✓ የብድር አጽዳቂ ቡድን እንዲያፀድቅ የሚቀርብለትን የተለያዩ የግምገማ ጥናቶች (ለአዲስ ብድር፣ ለማስፋፊያ ብድር፣ ለተጨማሪ ብድር፣ ለብድር አከፋፈል ጊዜ ማሻሻያ እና ሌሎች ከብድር ጋር የተያያዙ ጥያቄዎች) በባንኩ በተዘጋጀው የፕሮጀክት ግምገማ ጋይድላየን ላይ የተጠቀሱት መስፈርቶች እና ተገቢውን ውሳኔ ለመስጠት የሚያስችሉ ሰነዶች የቀረቡ ስለመሆናቸው በዝርዝር በማጣራት በብድር ፖሊሲው እና የብድር አፈፃፀም መመሪያ መሰረት ተገቢውን ውሳኔ እየሰጡ ስለመሆናቸው መገምገም ይኖርበታል፡፡
- ✓ የተለያዩ የብድር እና ከብድር ጋር የተያያዙ ጥያቄዎች በብድር ፖሊሲው ከተለመደው ውጭ በሆነ/በማፈንገጥ (with exception/ deviation) የተፈቀዱበትን ሁኔታ ግልጽነትን በተከተለ መልኩ ለማከናወንና የፈቃድ አሰጣጡ ወጥነት እንዲኖረው መደረግ ይኖርበታል፡፡
- ✓ የብድር ውል በሚዘጋጅበት ወቅት በመደበኛነት ከሚጠቀሱ የመፈፀም ግዴታዎች በተጨማሪ በብድር አፅዳቂው ቡድን የብድር አለቃቀቅን/equity and loan disbursements/ በተመለከተ የተቀመጡ ቅድመ-ሁኔታዎችን በሚገባ እንዲካተቱ የተደረጉ ስለመሆናቸው የብድር ውሎች መገምገም ይኖርባቸዋል፡፡ በተጨማሪም ከተበዳሪው የሚጠበቀው መዋጮ/የተፈቀደው ብድር የተለቀቀላቸው ፕሮጀክቶች በብድር ውለታው ላይ የተቀመጡትን ብድርን/መዋጮን ለመልቀቅ የሚያስፈልጉ ቅድመ ሁኔታዎች ብድሩ ከመለቀቁ በፊት በተበዳሪው መሟላታቸውን በተረጋገጠበት ሁኔታ ስለመሆኑ የተለቀቁ ብድሮች ሊገመገሙና በግምገማው ውጤት መሰረትም እርምጃ መወሰድ ይኖርበታል፡፡
- ✓ በባንኩና በደንበኛው መካከል የተፈረሙ የብድር እና የዋስትና ንብረት ማስያዣ ውሎች/ the loan and mortgage contract/ ውል የመመዝገብ ስልጣን ባለው የመንግስት አካል እንዲመዘገቡ መደረጉንና በመያዣነት

የቀረቡት የፕሮጀክቱ አጠቃላይ ንብረቶችን የሚመለከቱ አስፈላጊ ሰነዶችም ብድሩ ተከፍሎ እስኪያልቅ ድረስ በባንኩ ቁጥጥር ስር እንዲሆኑ መደረግ ይኖርበታል፡፡

- ✓ ባንኩ ለሰጠው ለሁሉም ብድሮች በዋስትናነት የተያዙ ንብረቶችን ወቅታዊ ዋጋ ለማወቅና የብደሩን የስጋት ተጋላጭነት ለመመዘን የሚያስችል እንዲቻል ዳግም ግመታ/ revalue/ በየዓመቱ ማከናወን ይኖርበታል፡፡

132.**በባንኩ የብድር አገልግሎት (ፋይናንስና የቴክኒክ ድጋፍ) የተቋቋሙ ፕሮጀክቶች ውጤታማ መሆናቸውን መገምገምን በተመለከተ**

- ✓ የባንኩ ዋናው መ/ቤት የብድር የስራ ሂደት፣ የብድር ማስታመምና ማገገም ንዑስ የስራ ሂደትና ቡድኖች እንዲሁም ቅ/ጽ/ቤቶች በብድር ፖሊሲው፣ የብድር አፈፃፀም መመሪያ እና የፕሮጀክት ክትትል ጋይድላይን መሰረት ተከታታይነት ያለው የፕሮጀክቶች ክትትል ስራ በማከናወን እንዲለቀቅ የተደረገው/disbursement/ የተፈቀደ ብድር እና በተበዳሪው የተዋጣ የገንዘብ መዋጮ (equity and/or loan) ባግባቡ ጥቅም ላይ የዋለ መሆኑን ማረጋገጥ ስራን ባግባቡ እያከናወኑ ስለመሆኑ ለመከታተልና ቁጥጥር ለማድረግ የሚያስችል ስልት ተቀርፃ መተግበር ይኖርበታል፡፡ በብድር ፖሊሲው ላይ በተገለፀው መሰረት ባግባቡ ክትትል ያልተደረገባቸውና የተሟላ የክትትል ሪፖርት ያልተዘጋጀላቸው ፕሮጀክቶች እንዲለዩ ሊደረግና ተገቢው የማስተካከያ እርምጃ እንዲወሰድ መደረግ ይኖርበታል፡፡
- ✓ የብድር ስጋት ተጋላጭነትን ለመቆጣጠርና ለማስተዳደር ባንኩ በአካባቢያዊ፣ በኢኮኖሚ ዘርፍና ንዑስ ዘርፍ፣ በብድር ዓይነት፣ በብድር ደረጃና በመሳሰሉት የብድር ተጋላጭነት ገደብ/ Loan Exposure Limits/ ሊወስንና የስጋት ተጋላጭነትን በወቅቱ በመለየትና በመለካት የብድር ስጋት ተጋላጭነት ሪፖርት ማዘጋጀት ይኖርበታል፡፡
- ✓ ባንኩ ለአንድ ተበዳሪ ከሚሰጥ የብድር ወሰን በላይ ብድር የተሰጣቸውን ፕሮጀክቶች ዝርዝር ግምገማ በማድረግ በውጤቱ መሰረት ተገቢው እርምጃ መወሰድ ይኖርበታል፡፡

- ✓ ባንኩ በአንድ ጥላ ስር የተቋቋሙ የንግድ ድርጅቶን በመለየት ከባንኩ በተሰጣቸው አንድና ከዚያ በላይ ብድር ያለባቸውን ጠቅላላ እዳ ከባንኩ የተከፈለ ካፒታል 35 በመቶ ድርሻ የልበለጠ መሆኑ መረጋገጥ ይኖርበታል፡፡
- ✓ ባንኩ ውዝፍ የገባ የብድር /non-performing loans/ የያዙ ፕሮጀክቶችን አጠቃላይ ዝርዝር በማውጣት በውዝፍ ደረጃው አይነት ተገቢውን እርምጃ በወቅቱ እንዲወሰድ ማድረግ ይኖርበታል፡፡

133.በመጨረሻም የባንኩ ኃላፊዎች እና ሰራተኞች በኦዲቱ ወቅት ስላደረጉልን ቀና ትብብር እናመሰግናለን፡፡

አባሪ 1

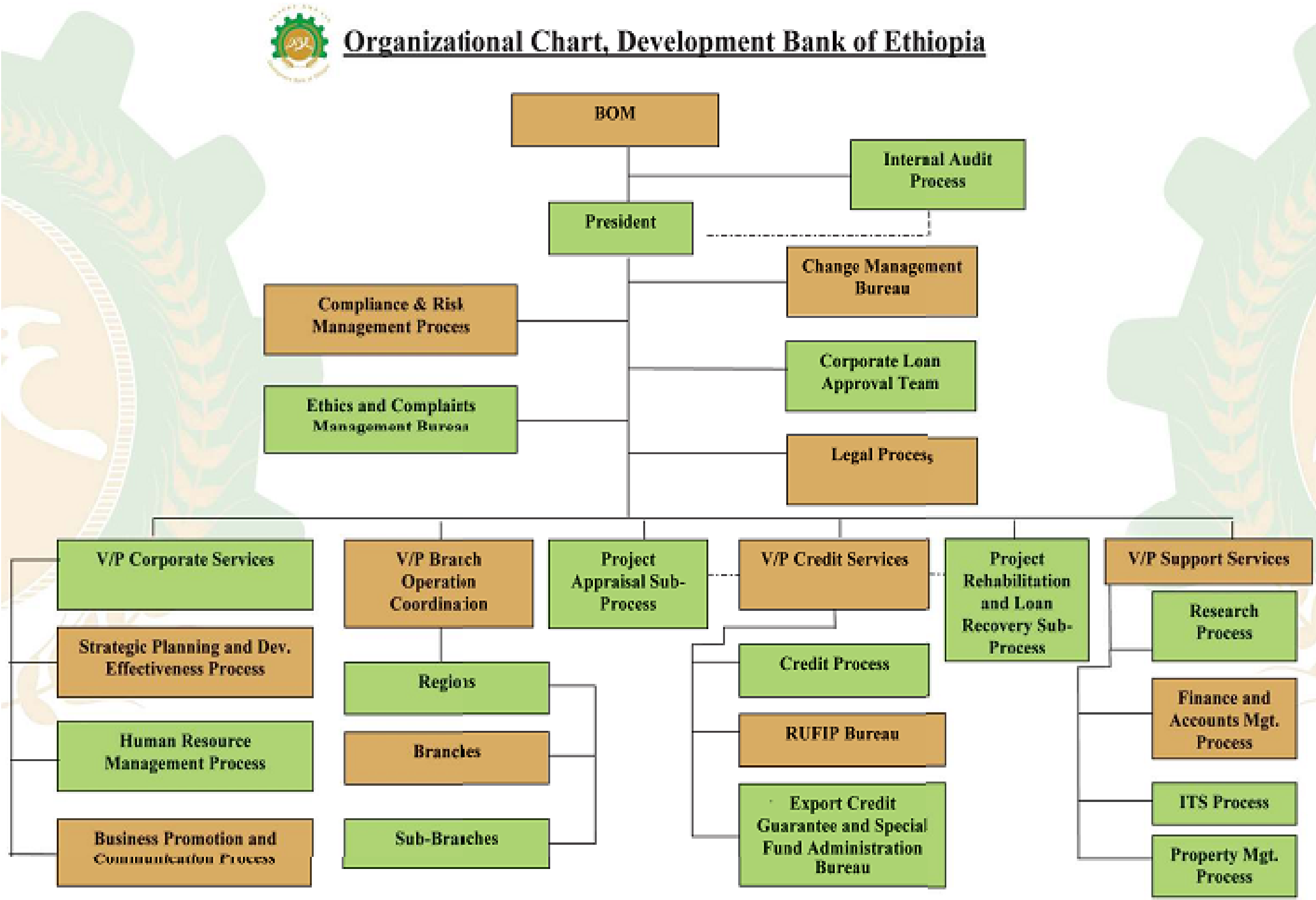
Organizational Chart, Development Bank of Ethiopia
BOM
Internal Audit Process
President
Change Management Bureau
Compliance & Risk Management Process
Corporate Loan Approval Team
Ethics and Complaints Management Bureau
Legal Process
V/P Corporate Services
V/P Branch Operation Coordination
Project Appraisal Sub-Process
V/P Credit Services
Project Rehabilitation and Loan Recovery Sub-Process
V/P Support Services
Strategic Planning and Dev. Effectiveness Process
Human Resource Management Process
Business Promotion and Communication Process
Regions
Branches
Sub-Branches
Credit Process
RUFIP Bureau
Export Credit Guarantee and Special Fund Administration Bureau
Research Process
Finance and Accounts Mgt. Process
ITS Process
Property Mgt. Process

አባሪ 2

Sr. No	Name of the project	Cases	Date of Approval	Remark
1.	AFRI Flower PLC	Re-arrangement of bank loan and considering equity contribution so far executed by the captioned company	20/04/2015	
		New loan disbursement schedule adjusted due to loan re-arrangement	20/04/2015	
		To utilize the left over budget of birr 881,687 from generator and stabilizer for land development purpose	26/06/2015	
2.	Velocity Apparels Companies PLC	Temporarily reallocation of birr 8 million from machinery and equipment to building until the finalization of the investment revision	7/4/2015	
		Temporarily reallocation of birr 15 million from machinery and equipment to be utilized for building until the finalization of the investment revision	20/05/2015	
3.	Arbaminch Textile S.C.	Relocation of birr 14,700,000 from working capital budget to construction budget requirement	20/05/2015	As at june 30,2015 the project was delayed due to overall design change & revision required
		Reallocation of commitment balance of birr 26,749,601.90 for the procumbent of tractors, Machines spare parts, Tubes for tractors, machines, vehicles and motorcycles.	23/04/2015	
4.	Zebym Trading PLC	Utilization of the partially blocked equity amount	7/4/2015	As at june 30,2015 the project was delayed due to unability to contribute equity (waiting for two years)
5.	Samkit Steel Manufacturing PLC	Utilization of the partially blocked equity amount	15/04/2015	
6.	KIWO PLC	Reallocation of a loan amounting to birr 13,279,825.46 from support system to backhoe loader, leveler, and construction of fence, store, cold truck and installation of electricity, reservoir digging and other investment items	29/04/2015	As at june 30,2015 the project was delayed due to failing to block eqity timly & overlooking investment items
7.	IDC investment PLC	Reallocation of a loan amounting to birr 3,905,494.93 from milk machine, bulk storage tank, Toyota hilux pick up, cold truck and other auxiliary equipment to building and construction.	13/5/2015	As at june 30,2015 the project was delayed due to change in building design

				& overlooking of machineries which brought budget re arangment
8.	Muhammad Yusuf Ali	Reallocation of a loan amounting to birr birr 1,329,367.60 from working capital budget to the remaining cost of machineries logistics and installation	26/5/2015	As at june 30,2015 the project was delayed due to change in building design & problem to get power timly
9.	Vegpro Agricultural PLC	Reallocation of a loan amounting to birr 350,000 from generator budget to borehole accessories	26/5/2015	As at june 30,2015 the project was delayed due to the contractor is unable to complete civil work as per schedule
10	Edget industrial PLC	Reallocation of a loan amounting to birr 529,064.99 from generator and fuel tanker budget to electric power upgrading payment	26/05/2015	As at june 30,2015 the project was delayed due to length of time each investment items takes longer than planned

አባሪ 3

1.	Credit Analysis and Approval Process	
	Customer Sourcing and Selection	
	1.1. The Bank should accept applicants from both recruited and walk-in customers if they fulfill the Bank's loan requirements.	
		1.1.1 The CP and branches should identify sources of potential customers and decide on means of communication; 1.1.2 The CP and branches should collect data of potential customers in collaboration with Business Promotion and Communication Process, regional offices or other government organs; 1.1.3 The CP and branches and other stakeholders should recruit customers by attracting and persuading potential applicants through appropriate means of communication; 1.1.4 The CP and branch offices should select potential customers applying for project financing based on eligibility criteria and checklists for customer requirements; 1.1.5 The CP and branches should screen and prepare short list of potential customers and discuss with potential customers on the credit services of the Bank, create awareness on the bank's requirements, as well as the rights and obligations of the applicants; 1.1.6 The CP and branches should obtain expression of interest from potential customers and follow-up customer recruitments; 1.1.7 The CP and branches should receive and register applications for investment and working capital loans with supporting documents and check and verify the appropriateness and completeness of documents submitted to them and ascertain that construction and civil work documents, proforma invoice for raw material and chemicals, legal documents and contents of the feasibility study are as per the standard. 1.1.8 The CP and branches should set-up, prepare and oversee the signature of get disclaimer agreements signed to make ready the loan application ready for further processing; 1.1.9 The CP and branches should register the application in a database and avail the information to the concerned processes or teams;
	Due Diligence or Know Your Customer (KYC) Assessments	

	1.2. Due diligence or KYC assessments should be undertaken by the Bank to identify the integrity of all borrowers and to protect the Bank from entering into relationships with inappropriate borrowers and to check borrower's credit worthiness and compliance with Financial AML/CFT Compliance Directives No.01/2014;	
		1.2.1 The CP or branches should collect KYC related data of applicants and consolidate due diligence report on: • Applicants for investment projects; • Applicants for working capital loan; and • Applicants for loan transfer. 1.2.2 The consolidated due diligence assessment reports should determine the acceptance or rejection of an application, positive due diligence reports should serve as important source of information for appraisal reports; 1.2.3 The KYC undertakings on applicants should include, among others, data on: • Character of the applicant; • Credit information of the applicant; • Sources of capital or equity of the applicant; • Business track records of the applicant; • Managerial competence of the applicant; • Whether or not the applicant has engaged on tax evasion; • Whether or not the applicant has engaged in breach of foreign exchange transaction, if applicable; • Whether or not the applicant has engaged in mal-practices related to checking accounts or in any other illegal and unlawful dealings, if applicable; 1.2.4 The CP or branches should also: • Assess adequacy of the proposed owner's equity; • Review the feasibility study submitted by the promoter; • Review the marketing strategy of the promoter; • Review the availability of expected human resources.
	Checking of Loan Application (Project Cost Components)	
	1.3. The CP and branches, first and foremost, should ensure whether or not the purpose for which the loan is requested is acceptable by the Bank before delving into application screening;	
		1.3.1 The CP or a branch office, as appropriate, should check the acceptability of a loan application per the requirement fulfillment check list of the Bank; 1.3.2 The engineering or technical valuation of second hand machineries and equipments should be made by mechanical or electrical engineers of the Bank as per the procedure of the Bank; 1.3.2.1 The understated conditions should be verified at the time of

		accepting bill of lading for financing second hand machinery and equipment: • Evidence of original price; • Evidence of service years; • Availabilities of spare parts and after sale services; and • Name of manufacturer. 1.3.2.2 Values of second hand machineries and equipments should be determined by the Bank's Second hand machinery and equipments valuation guideline and procedure manual; 1.3.3 Temporary project office costs shall include, based on acceptable legal documents, costs of permanent offices, vehicles, office furniture, equipments and consultancy fees; 1.3.4 Pre-operating costs of projects should thoroughly be identified and incorporated into project costs; 1.3.5 In compliance with article 4.4.12 of the bank's loan manual, at corporate level request for fund reallocation and/or rearrangement of loan and/or equity from one component of the project cost to another shall be proposed by the CP or PRLRSP and be approved by the President; 1.3.6 At regions request reallocation and/or rearrangement of loan or equity or both from one component of the project cost to another shall be proposed by branch offices/PRLRT and be approved by regional managers and report to V/P, Branch Operations Coordination every quarter; 1.3.7 Fund reallocations and/or rearrangements must not necessitate additional loans. However, additional loans may be entertained at the next stage when cost overrun and/or for omissions of project cost components in original project appraisal reports.
	Project Appraisal	
	1.4. Project appraisal, which focuses on assessing the technical, market , financial and managerial viabilities as well as socio-economic benefits of the project shall be undertaken;	
		1.4.1 The standard project appraisal guidelines should be used by the Project ASP/ATR to properly determine the techno-economic feasibility, financial profitability and soundness, economic benefits and social desirability of the project. 1.4.2 The ASP and regional offices should receive and register all documents sent to them from the CP and branches respectively so as to make sure that all documents necessary for appraisal are fulfilled as per the checklist; 1.4.3 The ASP and regional offices should transfer the documents to the appraisal teams within the ASP and regional offices can proceed with the study and: a. Check due diligence assessment to ensure that all the necessary KYC information are obtained; b. Check or evaluate that the background information and documents received from the CP and branches are the required data for project appraisal purposes; and

		c. Compile relevant research data or collect the required data elsewhere and get endorsements of the Research Process to use such data for appraisal of projects; 1.4.4 Regarding engineering documents: a. Civil engineers should review the project plan, bill of quantity and other construction documents, and prepare reports and endorse the reports with signature; b. Mechanical or electrical engineers should review specification of machinery and equipments, and prepare reports and endorse the reports with signature; c. Chemical engineers should review specifications of raw materials and chemicals and prepare reports and endorse the reports with signature; 1.4.5 Based on data compiled by the Research Process or self collected data from elsewhere but endorsed by the Research Process, the ASP/ATR, should undertake viability check and detail appraisal report of the project in accordance with the appraisal guideline and format of the Bank; 1.4.6 In cases involving project expansion, in addition to common project viability check, the ASP/ATR, among others, should: a. Analyze values of the existing investments, the source of finance, and check the utilization of loan and equity; as deemed necessary; b. Evaluate the existing market and marketing arrangement of the project so as to examine how the project has been selling its product and propose other alternatives, if necessary, for the future; c. Evaluate the existing organization, management set up and human resource placements of the project to propose what is to be done in the future; d. Indicate key success and risk factors of projects; e. Indicate risk mitigation measures to be taken to ensure smooth operation and ascertain the repayment of the loan; f. Evaluate production processes and capacity utilization of projects to ascertain the appropriateness of the technology and production process; g. Evaluate actual production and operational performance of projects to check the products, sales and capacity utilization of the project and forward recommendations for future action; h. Analyze and evaluate past financial performance of projects from audited financial statements; i. Revise investment costs, source of finance; and j. Check financial viabilities of projects to show changes in investment and financial projections. 1.4.7 The ASP/ATR should hold discussion on project appraisal reports with team members, incorporate the accepted points by the team members into the report, and finally own report and send it to the CP and branches for comments and discussions with customers; 1.4.8 The CP or branches, as appropriate, should receive draft appraisal report, contact the applicant and arrange for discussions and undertake discussions on the outcomes of loan appraisals with applicants and prepare reports on outcomes of discussions held and transfer such documents to ASP/ATRs;

		1.4.9 The ASP or regional offices, as appropriate, should receive appraisal reports from the CP or branches, as appropriate, with the necessary comments; 1.4.9.1 The ASP or ATR, as appropriate, should finalize appraisal reports by incorporating comments given by CP or branches, as appropriate, and ensure that all pages of the appraisal reports are signed-on by members of the appraisal team; 1.4.9.2 The ASP/ATR should send finalized appraisal reports to CP and branches for presentation to LAT: 1.4.9.3 Upon receiving the final appraisal report form of projects, the CP and branches should endorse and send the report to LAT for decisions;
	Loan Approval	
	1.5. Once loan applications for financing of development projects are received, screened for appraisal by the CP and the ASP undertakes the appraisal of projects, The Loan Approval Process should make the necessary decision, i.e. approval or rejection on the loan.	
		1.5.1 The LAT should deliberate and decide on the project appraisal report to accept or reject the loan proposal; 1.5.2 Once a positive decision is passed by the Loan Approval Process, the case then should go back to the CP for subsequent actions. 1.5.3 In addition to provisions of article 4.6.1 of the loan manual loan applications to finance working capital requirements of projects or expansions:- 1.5.3.1 should be received and screened for appraisal by the CP and branches; 1.5.3.2 The ASP/ATR should appraise projects; 1.5.3.3 The LAT should deliberate on the project appraisal reports and makes decisions on the approval or rejection of loans; 1.5.3.4 Once the decision is made by the LAT, the case with minutes of the LAT should go back to the CP and branches for subsequent actions;
	Compliance Checks for Loan Disbursement/Equity Utilization	
	1.6. Once the loan is approved through the loan approval process, the CP should facilitate and follow-up loan contract signing between the Bank and the borrower;	
		1.6.1 In accordance with article 4.6 of the loan manual, once the loan is approved by LAT, it should come back to not only to the CP, but also to the PRLRSP/PRLRT and branches for facilitation and follow-up of loan contract signing between the Bank and the borrower;
	1.7. following the loan contract signature, compliance check should be undertaken in order to ensure that the borrower has fulfilled all the	

	requirements as per the agreement stipulated in the loan contract before the release of disbursement and equity utilization; • In the loan disbursement or equity utilization verification, equity contribution of the borrower must be utilized first; • If and when the funds disbursed are not used for the project as stipulated, for whatever reason, this should be considered as an event of default and the Bank should have to exercise his right to take legal measures.	
		1.7.1 In compliance with provisions of article 4.7.3 of the loan manual : ✓ Project fund allocation during loan appraisal should be appraised in a manner, which ensures that borrowers' equity contributions is utilized first; ✓ Depending on the financial requirements of projects under implementation and on condition that the equity contribution of the borrower is blocked, the approved loan have to be disbursed along with borrowers' equity as deemed necessary; **Equity/Loan Disbursement** 1.7.2 Upon the receipt of an application letter for loan disbursement or equity release from a borrower, the CP, PRLRSP/PRLRT and branches should conduct the mandatory project follow-up exercise and ascertain that the project's civil works, raw materials and other inputs, machineries and equipments are executed, supplied and/or purchased as per the contract; 1.7.3 The CP, PRLRSP/PRLRT and branches, as appropriate, shall prepare follow-up report, discuss and endorse the findings; 1.7.4 The CP, PRLRSP/PRLRT and branch offices shall fill and finalize the approval format prepared for the release of equity contributions and loan disbursements; 1.7.5 The CP, PRLRSP/PRLRT and branch offices should effect the release of equity and/or loan disbursements to current accounts of borrowers in installments after confirming that all the conditions set for fund release have been fully met;
2.	**Credit Administration**	
	Project Supervision and Follow-up	
	1.8. The Bank should undertake project supervision and follow-up activities using both on-site and off-site supervision methods; • to ensure that financed projects are properly implemented and operating; • for the provision of technical assistance as and when required; • All projects financed by the Bank should be properly monitored and complete follow-up reports have to be undertaken on the project at least twice a year; • Off-site supervisions using periodic reports or returns from	

	borrowers have to be made based on prior agreements between the two parties; • Projects deemed unstable and NPLs should be monitored (followed up) more frequently and at least once in three months.	
		1.8.1 In compliance with provisions of article 4.8.4 of the loan manual , complete (full-fledged) follow up reports have to be prepared on the project at least twice a year and attached with the respective files; 1.8.2 In compliance with provisions of article 4.8.6 of the loan manual the following types of loans should be followed up more frequently: • Projects deemed unstable; and • NPLs. 1.8.3 For unstable and non-performing loans the concerned work units should not only prepare follow-up plans at the beginning of the year but also strictly adhere to the plan, as the follow up work is believed to add value to the project rehabilitation and loan recovery endeavor of the Bank; 1.8.4 Follow-up works have to be made and reports prepared at three major stages: • When projects are under implementations; • When projects are ready for commissioning; • When projects are under operations. **I. Project Implementation Follow -up Report (PIFR)** 1.8.5 PIFR should be prepared while the financed project is under implementation and in the period immediately before the pre- commissioning stage; 1.8.6 PIFP should be adequate enough to provide all stakeholders with sufficient information and data on: • The implementation progress; • The problems faced and corrective measures that need to be taken if any part of the project implementation activities have gone off-track and support the redesigning and implementation of corrective measures necessary to set the project back on track; 1.8.7 PIFR should be made frequently based on a project's implementation schedule: • At least quarterly; or • At any time before every disbursement. **II. Project Completion/Commission Follow-up Report (PCFR)** 1.8.8 The CP and/or branch offices , as appropriate, should prepare PCFR at completion or commissioning stage of financed projects; 1.8.9 The CP and/or branches, as appropriate, should register all assets of the project; **III. Project Operations (Ongoing projects) Follow-up Report (POFR)**

		1.8.10 POFR should be prepared at different periods on financed projects until the Bank's loan is fully collected including interest and charges due; 1.8.11 The CP and branches should regularly prepare POFR at least twice a year; 1.8.12 The CP and branches should closely follow-up the financial conditions of borrowers while still healthy in order to detect early signs of adverse changes that might harm agreed upon loan repayment capacity; 1.8.13 Even if a loan is still performing, the CP and branches should take appropriate actions as soon as early signs of trouble are detected; 1.8.14 The understated requirements need to be followed as regards project follow-up works for all three stages: • The CP, the PRLRSP/PRLRT, ECGSFAB and branches should prepare project follow-up plans so as to determine the schedule and required resources; • The CP, the PRLRSP/PRLRT, ECGSFAB and branches should communicate the plans so prepared to concerned parties and create the necessary awareness on the plans; • On the specified date the CP, the PRLRSP/PRLRT, ECGSFAB and branches should conduct project site visit so as to collect data on technical, management, market and financial performances of the project; • The CP, the PRLRSP/PRLRT, ECGSFAB and branches serve reminders to customers to ensure timely loan repayment; • The CP, the PRLRSP/PRLRT, ECGSFAB and branches prepare, review and discuss the project follow-up report and take the appropriate and timely action; • For operational projects the CP, the PRLRSP/PRLRT, ECGSFAB and branches should communicate the findings of the follow-up report as feedback to customers so as to; - Take the necessary corrective measures and make timely repayments for loans due; - Create partnership with customers; - Encourage the customers when the follow-up findings are positive; • Feedbacks on the findings of follow-up reports should be communicated to customers through the managers of work units;
	Loan Review and Risk Grading	
	1.9. Loan review and grading have to be undertaken at the inception of a loan and thereafter regularly in order to assess the status of the loan portfolio and to establish a standard measure of evaluation for portfolio performance;	
	Managing Problem Loans	
	PROJECT REHABILITATION AND LOAN RECOVERY	

	1.10. The Bank should undertake rehabilitation of sick projects only if: ✓ The project's issues are deemed to be resolvable; ✓ The project is viable; and ✓ The loan recoverable after due rehabilitation. **1.11.** The PRLRSP should manage a sick project, including disbursement of loans during rehabilitation, until the project fully recovers from its sickness by repaying two consecutive loan repayments after which it will be handed back to the CP; **1.12.** Sick projects that fail to be rehabilitated should be foreclosed or appropriate legal action have to be taken as a last resort to recover the debt.	
		Rehabilitation of Sick Projects and Loan Recovery
		1.13. All loans must be duly monitored by the Credit Process/branches in order to identify and amend project sickness per established early warning signals; **1.14.** The CP have to fully engage in the early detection of symptoms of sickness on all projects under its administration/management so as to take the necessary remedial actions, both during implementation and operation phases, in order to forestall and/or amend project sicknesses, which could otherwise lead to the ultimate failure of a project; **1.15.** A project is basically defined as sick when its loan turns out to be non-performing per NBE definition. However, projects that meet the following conditions should also be immediately transferred to PRLRSP/PRLRT together with a complete and up to date project follow-up report: a. If the loan is classified as doubtful or loss; b. If it exhibits continuous loss for more than two financial years unless expected in the initial study; **1.16.** Once a project is identified as sick, per the above definitions and formally transferred to the PRLRSP, a thorough analysis must be conducted in order to decide whether the project can be rehabilitated, as per the Bank's guidelines. Such projects can be given relief and concessions, as and when necessary, depending on their specific nature; **1.17.** Projects that are considered to be sick but have a positive cash flow should first settle their interest arrears before being rehabilitated; **1.18.** The PRLRSP has to ensure that arrears are settled first before any other are applied. However, if the cash flow position of the project is positive but still marginal the PRLRSP may still treat the project as sick; **1.19.** Sick Projects (loans), which are deemed recoverable, can be transferred to new clients in consultation with the original borrower. However, thorough due diligence check need to be made on the prospective new client;

		1.20. When loan transfer to a third party is accepted as a viable alternative for NPL reduction, the transfer is to be allowed if and only if the new debt taker agrees to settle at least 30% of the loan arrears; 1.21. If the collateral held is found to be inadequate to cover the remaining debt after loan transfer, additional collateral must be offered by the new debt taker as per the collateral policy of the Bank; 1.22. All Loan rehabilitation process should be undertaken by the PRLRSP/PRLRT and subsequently be submitted to the loan approval team for decision.
		Provision of Additional and/or Working Capital Loans
		1.23. The PRLRSP and PRLRT have to entertain requests for additional investment and/or working loans when it is believed that such an action can help the rehabilitation effort; 1.24. In some cases the PRLRSP/PRLRT can propose higher debt-equity ratio. The newly proposed higher debt-equity ratio should be based on the specific condition of sick projects and must justify that the sick projects will be rehabilitated; 1.25. The repayment period of additional loan should not be elongated beyond the productive life of major fixed assets of the project unless otherwise the appropriate cost of replacement is considered; 1.26. The PRLRSP and PRLRT should ensure settlement of interest arrears before entertaining requests for additional loans. However, exceptions can be considered by the President, if there are convincing reasons if there are convincing reasons. 1.27. When the PRLRSP or PRLRT entertains additional loans to rehabilitate non - priority area projects which were formerly financed by the Bank, it should ensure that the collateral covers 125% of the total loan.
		Loan Repayment Rescheduling
		1.28. The PRLRSP/PRLRT can entertain loan repayment rescheduling whenever this modality is found to be the best project rehabilitation mechanism; 1.29. The PRLRSP/PRLRT can also propose of loan repayments so that sick projects may not face cash constraint during the rehabilitation process.
		Loan Transfer to Third Party
		1.30. Project (loan) transfer to a third party can serve as a option for rehabilitation if an agreement is reached among the Bank, the customer and a person willing to take over the project; 1.31. Sick projects (loans), which are deemed recoverable, can be transferred to new clients in consultation with the original borrower;

		1.32. The PRLRSP/PRLRT shall, in such instances, conduct due diligence assessment on the new client; 1.33. In cases where loan transfer to a third party is accepted as a solution for NPL reduction, the transfer should be allowed if and only if the new debt taker agrees to settle at least 30% of the loan in arrears including interest; 1.34. Whereas the project itself suffices as collateral for priority area projects, additional collateral (collateral outside of the project) must be offered for non-priority area projects when the collateral held is inadequate to cover the remaining debt during loan transfer so as to ensure debt recovery. 1.35. Loan transfer to third party executed under a rehabilitation mechanism should be approved by LAT; 1.36. The PRLRSP and PRLRT should seek expert advice from the Legal Process and legal officer at Corporate and region levels respectively to ensure the fulfillment of legal requirements when loan transfer to third party involves changes in form of ownership; 1.37. It should be properly ensured that all legal requirements are fulfilled when the LAT approves loan transfer to a third party as a means of project rehabilitation mechanism.
		Debt Restructuring
		1.38. As an option for project rehabilitation task, debts can be restructured as the macro-economic environment allows. Hence, DBE shall restructure debts of projects as one of the resolution mechanism of sick or troubled loans; 1.39. By debt restructuring mechanism the Bank may modify or relax the terms of the loan agreement to minimize eventual losses of a borrower who is financially incapable of meeting its financial obligations; 1.40. The DBE may restructure sick or troubled loans when the terms of the loan agreement are modified to include either: ✓ Reduction in the applicable interest rate; ✓ Cancellation of compounded interest resulting from capitalization of interest; ✓ Reduction or cancellation of suspended interest; or ✓ Extension of the loan repayment period (rescheduling the loan repayment); 1.41. The decisions on debt restructuring as one of the NPLs resolution mechanism may be made individually or in combination depending upon the severity of the debt burden and the extent that a project performance is hindered/affected; 1.42. Conditions for Debt Restructuring: a. The debt restructuring should be applied to priority area projects only; b. The projects to be considered for debt restructuring should be those that are in difficulty to service their loans due to reasons beyond their

		control such as market crises, policy changes, economic crises etc.; c. Projects that are already foreclosed and whose collateral disposed should not be considered under debt restructuring.
		Reorganization
		1.43. Reorganization of a project as a mean s of project rehabilitation mechanism may include: a. Admitting new shareholders to inject additional finance and expertise; b. Change in the form of a business; c. Modification of objectives of the business; or d. Letting the Bank in equity participation by way of debt-equity swap if and when the BOM decides. 1.44. An idea or proposal for project reorganization may emanate from the customer but also from the Bank as a technical advice in consultation with borrowers; 1.45. In such case, the PRLRSP and PRLRT shall undertake KYC assessment on the prospective partner so as to check their credit worthiness; 1.46. The PRLRSP and PRLRT shall also carefully analyze the viability of the proposed project reorganization modality using pertinent parameters and assumptions against possible risks; 1.47. The proposed project reorganization shall then be approved by LAT or the President if the case involves exceptions to the Credit Policy; 1.48. Finally, the PRLRSP and PRLRT should seek advice from the Legal Process and legal officer at Corporate and region levels respectively to ensure the fulfillment of all legal requirements before the proposed project reorganization is finalized.
	Foreclosure	
	1.49. Legal remedies as a final resort to recover the loan should be recommended when the NPLs seem unrecoverable through project rehabilitation mechanisms;	
		1.49.1 Legal remedies should include foreclosure action or litigations at court; 1.49.2 In compliance with pertinent articles of Proclamation numbers 97/98 98/98 and 216/2000, the PRLRSP/PRLRT should execute foreclosure actions when the decision reached is in favor of foreclosure or send the sick loan files to the Legal Process to take the case to court whenever the circumstances favor litigations.
	EVENTS OF DEFAULT	
	1.50. Any deviation from the agreed terms and conditions should	

	be considered as an event of default;	
		1.50.1 Events of default should occur when one or more of the following events are detected: 1) Misappropriation of investment (Project) funds; 2) Over invoicing; 3) Presentation of falsified documents; 4) Misrepresentation; 5) Entering into other loan agreements with other financial institutes for the same project without the consent of the DBE; 6) Adverse material changes which affect the execution or implementation of the project; 7) Unless otherwise agreed by the Bank, failure to perform according to the agreed implementation plan; 8) Failure to comply with the agreed terms and conditions as stated in the loan contract including failure to service the loan. 1.50.2 In instances where the events of default mentioned under 1 through 5 above occur, the Bank should reserve the right to cancel all agreements and contracts, including request for the return of all funds and to take legal measures; 1.50.3 In instances where the events of default mentioned under 6 through 8 above occur, a legal measure or penalty interest rate should be applied. However, the penalty should be applied only when the customer refuses to comply with the proposals forwarded by the Bank to resolve the problem.
	WRITE-OFF/WRITE-BACK	
	1.51. NPLs deemed to be unrecoverable, i.e. after exhausting all necessary actions per the established procedure, should be written-off as per the write-off/write-back directives.	
		1.51.1 As per article 9.1 of the loan manual unrecoverable NPLs should be written-off as per the write-off/write-back directives of the Bank issued in October, 2010; 1.51.2 All unrecoverable NPLs should be written-off from the accounts of the Bank in compliance with article 6.2 of the loan manual, after exhausting all possible actions are taken to recover the debt; 1.51.3 Write-off/write-back decisions shall be recommended regularly with intensive follow-up; 1.51.4 Write-off proposals within the discretionary limit of regions, except the Central region, shall be reviewed and recommended by the LAT of each region before presented to the regional manager; 1.51.5 For the Central Region, a special team should review and recommend the write-off proposal and present its findings to the region manager for final decision; 1.51.6 Write-off/write-back proposals within the discretionary limit of the Head Office shall be reviewed and commented on by CRMP before

		presentation to the President or concerned Vice Presidents.
	LOAN SANCTION	
	Loan Exposure Limits	
	Sub-Sector Limits 1.52. The CRMP should establish and propose the limits for each sub-sector; 1.53. New sanctioning limits must be presented to the BOM for approval. **Single Borrower Limit** 1.54. The total liabilities to an individual or business organization resulting from extension of one or more loans by the DBE should be limited to 25% of the total paid up capital of the Bank; 1.55. The total liabilities to related parties (i.e. more than one enterprises legally organized under one umbrella company) resulting from extension of one or more loans by the DBE should at no time exceed 35% of the total paid up capital of the Bank.	
	Exceptions and Deviation 1.56. Exceptions shall mean or refer to loans approved by variations from the Credit Policy. However, the nature of the loan request or issues raised therein is within the spirit of the Credit Policy. 1.57. Deviations shall mean orb refer to loan requests which are not covered by the Credit Policy. The nature of the loan request or issues raised therein is outside or beyond the spirit of the Credit Policy. **Approval and Level of Exceptions and Deviations** 1.58. Loans approved on the basis of exceptions and deviations shall be limited or very few based on the level of risk exposures; 1.59. Loans to be approved by *exceptions* from the Credit Policy shall be the authority of the President. However, such	

	decisions shall be justified with sound reasons and must be reported to the BOM on quarterly basis; 1.60. Credit requests to be approved by *deviations* shall be referred to the BOM for appropriate directions or inclusion of in official policy provisions so that the concerned approving team or the President will consider the request accordingly.	